

HÅNDBOG OM FORÆLDRESAMARBEJDE

Forældresamarbejde og -støtte ved anbringelser af børn og unge

SOCIALSTYRELSEN

HÅNDBOG OM FORÆLDRESAMARBEJDE

**Socialstyrelsen
UC Lillebælt
Inquiry Partners**

Publikationen er udgivet af

Socialstyrelsen
Edisonsvej 18 1
5000 Odense C
Tlf. 72 42 37 00
info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Indhold udarbejdet af

University College Lillebælt,
Inquiry Partners
i samarbejde med Socialstyrelsen,
Social- og Integrationsministeriet
og følgegruppe af repræsentanter
fra relevante organisationer

Produktionstilrettelæggelse

Filminstruktør: Mette Korsgaard Film
Layout: HVAMHVAM®
Tryk: WERKS Grafiske Hus a/s, Aarhus
Fotos: Colourbox

Bogen kan downloades på
www.socialstyrelsen.dk

ISBN 978-87-92567-59-8
Elektronisk udgave: 978-87-92567-60-4
DVD'en: 978-87-92567-61-1

Der kan frit citeres fra bogen med
angivelse af kilde.

Første oplag er trykt i 6.000 stk.
Marts 2012

INDHOLD

Intro	Introduktion til håndbogen	7
	• Håndbogens formål	7
	• Håndbogens målgrupper	8
	• Håndbogens opbygning	9
	• Håndbogens indhold	10
	• DVD	15
	• Begrebsafklaringer	16
	• Håndbogens tilblivelse	17
Kapitel 1	Forældresamarbejde i et historisk perspektiv	19
	• Synet på forældre til anbragte børn og unge har ændret sig	20
	• Stigende fokus på relationer og tilknytning	22
	• Opgør med forestillinger om social arv	24
	• Børns sociale deltagelse	28
	• En styrkelse af forældres betydning	30
	• Litteratur	31
Kapitel 2	Lovgivningsmæssige rammer om forældreinddragelse og samarbejde	33
	• Barnet eller den unge er i centrum	34
	• Forældreinddragelse gennem sagsbehandlingen	35
	• Forældresamarbejde omkring børnefaglig undersøgelse	40
	• Forældresamarbejde omkring handleplan	43
	• Støtte til forældrene under anbringelsen	47
	• Børns ret til samvær med forældre	49
	• Internationale konventioner	50
	• Ret til et familieliv	51
	• Barnets bedste	53
	• Retten til at udtale sig	55
	• FNs Handicapkonvention	56
	• Litteratur	59

Kapitel 3	Børn, unge og forældres perspektiver på samarbejdet	61
	• Forældre som aktive deltagere • Forældresamarbejde set ud fra børn og unges perspektiver • Omsorg for børn og unge gennem omsorg for deres forældre • Forældresamarbejde set ud fra forældres perspektiver • Professionel ledelse af forældresamarbejdet • Anerkendelse af forældre • Erfaringer fra praksis: Myndighed og anerkendelse går hånd i hånd • Litteratur	62 64 66 69 71 73 74 77
Kapitel 4	Forældresamarbejde på tværs af barnets livssammenhænge	79
	• Helhedsorienteret indsats • Forældresamarbejde og delt omsorgsvaretagelse • Forskelle i livsbetingelser og livsførelse • Fleksible professionelle indsatser • Erfaringer fra praksis: Åbenhed og indsigt er vigtigt • Litteratur	80 85 87 89 91 94
Kapitel 5	Forældresamarbejde om børnefaglig undersøgelse og handleplan	97
	• Baggrunden for at iværksætte en børnefaglig undersøgelse • Iværksættelse af en børnefaglig undersøgelse • Helhedsorienteret undersøgelse • Den børnefaglige undersøgelse set i et udviklingsperspektiv • Handleplan • Samarbejde når anbringelsen sker uden samtykke • Erfaringer fra praksis: Dynamisk udviklingsproces • Litteratur	98 98 99 104 111 114 119 121
Kapitel 6	Støtte til forældre	123
	• Forskellige behov for støtte • En plan for støtten • Støtteperson • Støtte til at afhjælpe problemer	124 125 126 131

	• Økonomisk støtte 134 • Forældrenetværk 137 • Erfaringer fra praksis: Støttepersonen er livlinen 139 • Erfaringer fra praksis: Støttepersonen bygger bro 142 • Litteratur 144	
Kapitel 7	Overgang mellem hjem og anbringelsessted 147	
	• Gensidig anerkendelse fremmer samarbejdet 148 • Samarbejdet med forældre om familiepleje 150 • Samarbejde med forældre fra etniske minoriteter 156 • Anbringelser med kort varsel 157 • Samarbejde mellem forældre og anbringelsessted 159 • Familierådslagning 164 • Netværksmøde 166 • En flytning kan skabe utrykhed 167 • Erfaringer fra praksis: En lang og svær proces 172 • Erfaringer fra praksis: Forældrene bliver altid inddraget 174 • Litteratur 179	
Kapitel 8	Samvær og kontakt 181	
	• Understøttelse af kontinuitet i anbragte børn og unges liv 182 • Kommunen har pligt til at lede samarbejdet 185 • Relationer mellem børn og forældre er forskellige 186 • Tilrettelæggelse af samværet 188 • Støttet samvær 193 • Overvåget samvær 194 • Aftaler om delt omsorgvaretagelse 196 • Livshistoriens betydning 199 • Erfaringer fra praksis: Alle forældre vil deres børn det bedste 203 • Erfaringer fra praksis: Er stadig mor for sin datter 206 • Litteratur 207	
	Litteraturliste 208	
	Stikordsregister 214	

INTRODUKTION TIL HÅNDBOGEN

Det bedste ved anbringelsesstedet her er, at de ikke prøver at tage min datter fra mig. Tværtimod så støtter og hjælper de mig, så jeg stadig kan være mor for min datter. Det betyder alt for mig.

Mor til en 16-årig pige, der er anbragt

Børn og deres forældre er tæt forbundne. Det gælder også, selv om barnet må tilbringe det meste af sin barndom uden for hjemmet.

Vejen til at sikre gode udviklingsmuligheder for børnene, som serviceloven foreskriver, går derfor i langt de fleste tilfælde gennem et aktivt samarbejde med forældrene.

En anbringelse er meget indgribende for familien og altid svær. Erfaringerne viser, at forældre til anbragte børn ofte har brug for støtte i forbindelse med anbringelsen. Det gælder støtte i samarbejdet om barnets anbringelse, i at bakke op om anbringelsen, i at være gode forældre for barnet under anbringelsen og støtte til at skabe de forandringer, der ofte skal til for, at barnet eventuelt kan komme hjem igen.

Denne håndbog tager udgangspunkt i, at professionelle altid skal søge at inddrage og

samarbejde med forældre til anbragte børn og unge – når det er til barnets bedste.

Samarbejdet med forældrene skal først og fremmest ske ud fra børnenes og de unges perspektiver og i forhold til deres situation og livsforløb.

Håndbogen tager således udgangspunkt i et børneperspektiv og sætter fokus på nogle af de centrale temaer i forældresamarbejdet, som går på tværs af anbringelsesformer, tidsforløb og professioner.

Håndbogens formål

Samarbejdet med forældrene kan finde sted på forskellige måder. Det er vigtigt, at de professionelle har viden om betydningen af forældresamarbejde, kender de lovgivningsmæssige rammer og har adgang til konkrete redskaber til at håndtere samarbejdet i det

daglige. Dette er, hvad håndbogen ønsker at formidle.

- *Hvorfor er støtten til og samarbejdet med forældrene så vigtigt?*
- *Hvad fremmer et godt forældresamarbejde til barnets bedste i en ofte vanskelig og konfliktfyldt livssituation?*

Det er to centrale problemstillinger, som håndbogen belyser - ud fra relevant lovgivning på området, forskningsbaseret viden, konkrete metoder og redskaber samt professionelles erfaringer fra praksis.

Håndbogens målgrupper

Håndbogens målgrupper er:

- Sagsbehandlere i kommuner og regioner
- Fagpersoner på anbringelsessteder
- Plejefamilier i familie-, slægts- og netværkspleje
- Andre professionelle som skal samarbejde med forældre til anbragte børn
- Studerende på relevante grund-, efter- og videreuddannelser

Det er hensigten, at professionelle kan anvende håndbogen som opslagsværk i deres daglige arbejde med at samarbejde med forældre til børn og unge, som er anbragt udenfor hjemmet. Håndbogen kan desuden indgå som undervisningsmateriale på relevante grund- og efteruddannelser.

Håndbogens opbygning

Gennem håndbogens otte kapitler præsenteres en række centrale temaer i forældresamarbejdet, der går på tværs af anbringelsesformer og professioner.

I hvert kapitel bliver der taget udgangspunkt i serviceloven og andre eventuelt relevante lovgivninger samt vejledningen om særlig støtte til børn og unge og deres familier. Forskning, undersøgelser og udviklingsprojekter bliver løbende integreret i behandlingen af de forskellige problemstillinger.

Desuden er der i nogle af kapitlerne en værktøjskasse, som beskriver konkrete metoder og værktøjer. Værktøjsskasserne og erfaringerne fra praksis er ikke tænkt som færdige modeller eller løsninger til, hvordan man som professionel skal gribe forældresamarbejdet an. De er tænkt som vidensdeling og erfaringsformidling, man kan lade sig inspirere af.

Som afslutning på de fleste kapitler beskrives erfaringer fra praksis. Det er cases og interviews med forældre, fagpersoner og plejeforældre, som har anbringelsesområdet tæt inde på livet i dagligdagen. I nogle af kapitlerne er der bragt citater fra disse interview. Det fremgår af fodnoterne, hvilke interview de enkelte citater stammer fra.

Endelig har hvert kapitel en litteraturoversigt, og bagest i bogen er der én samlet litteraturoversigt og et stikordsregister.

De enkelte kapitler kan læses uafhængigt af hinanden.

De enkelte kapitler har hver sin farve, som det fremgår af indholdsfortegnelsen. Det gør håndbogen lettere tilgængelig og gør det let at skelne de enkelte kapitler fra hinanden.

Håndbogens indhold

Håndbogen består af følgende 8 kapitler:

KAPITEL 1:

Forældresamarbejde i et historisk perspektiv

Dette kapitel belyser, hvordan det samfundsmæssige syn på forældre til anbragte børn og unge har udviklet sig op gennem 1900-tallet. Udviklingen har bevæget sig fra, at man tidligere lagde vægt på at fjerne børnene og de unge fra hjemmet for at beskytte dem mod deres forældre, til man i dag ser forældrene som betydningsfulde samarbejdspartnere før, under og efter en anbringelse. Børn og forældre er altid forbundne, og samarbejdet med forældrene kan være med til at skabe kontinuitet og sammenhæng i børnenes eller de unges hverdagsliv og livsforløb.

Formålet med at skitsere forandringer i opfattelsen af forældre i forbindelse med anbringelsesområdet er at åbne for en erkendelse af, at professionelle gennem tiden har tildelt forældre forskellige positioner i børnenes liv. Anbringelsesområdet har udviklet sig markant gennem tiden. Der er kommet mere forskning og nye metoder på området. Desuden har praksis forandret sig, hvilket har været medvirkende til at præge og forandre både det lovgivningsmæssige og de professionelles syn på forældre til anbragte børn og unge. Den historiske gennemgang leder frem til en præsentation af det grundlæggende

syn på forældre og forældresamarbejde på anbringelsesområdet, som håndbogen præsenterer.

KAPITEL 2:

Lovgivningsmæssige rammer om forældreinddragelse og samarbejde

Dette kapitel beskriver de overordnede lovgivningsmæssige rammer og grundlæggende principper for forældresamarbejde ved anbringelser af børn og unge samt støtte til forældre. Reglerne om særlig støtte til børn og unge, og herunder anbringelse uden for hjemmet, findes i serviceloven. Serviceloven indeholder også en række bestemmelser om myndighedernes sagsbehandling i den forbindelse.

Servicelovens regler for kommunens sagsbehandling i anbringelsessager supplerer og udbygger de almindeligt gældende regler for sagsbehandlingen, som følger af retssikkerhedsloven, forvaltningsloven, offentlighedsloven og persondataloven. Det handler blandt andet om grundlæggende principper som dialogprincippet, aktindsigt og partshøring.

Servicelovens regler er udformet og skal administreres i overensstemmelse med de rettigheder, der følger af internationale konventioner. Det drejer sig blandt andet om børns og unges grundlæggende rettigheder til at have en familie, til at udtale sig samt princippet om

barnets bedste. Kapitlet beskriver de vigtigste internationale konventioner, der berører børn, unge og deres forældres rettigheder. Det er FNs konvention om Barnets rettigheder (Børnekonventionen), Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (Menneskerettighedskonventionen) og FNs Handicapkonvention (Handicapkonventionen).

KAPITEL 3:

Børn, unge og forældres perspektiver på samarbejdet

Dette kapitel giver et indblik i, hvordan børn og forældre kan opleve betydningen af forældresamarbejde under et anbringelsesforløb. Formålet er at styrke professionelles opmærksomhed over for, at børn og forældres liv er forbundne og at give et indblik i de problemstillinger og dilemmaer, der kan være i spil for børn og forældre under et anbringelsesforløb.

Kapitlet sætter fokus på, at børn, unge og forældres perspektiver er en vigtig forudsætning for, at professionelle kan tilrettelægge et godt samarbejde med forældre om omsorgen for deres børn. Et godt forældresamarbejde indebærer, at forældre oplever, at de har indflydelse, og at professionelle tillægger deres perspektiver betydning. Det er myndighedspersoner, der har det overordnede ansvar for at lede forældresamarbejdet, men de professionelle på anbringelsesstedet har også en vigtig opgave heri.

Professionelle, børn og forældre har langt fra altid de samme perspektiver på vanskeligheder og muligheder i anbragte børn og unges livssituation. Børn, forældre og professionelles forskellige syn på familiens situation kan afstedkomme konflikter, men viden om disse forskelle kan bidrage til, at professionelle skaber et mere kvalificeret grundlag for den indsats, der sættes i værk.

Kapitlet sigter mod at skabe et fælles grundsyn på forældresamarbejde på tværs af faggrupper. Det skal bidrage til en forståelse af forældresamarbejde, hvor inddragelse ikke kun handler om at lytte respektfuldt til forældre. Det handler også om at skabe mulighed for, at forældre under et barns anbringelse kan vedblive med at være forældre i praksis.

KAPITEL 4:

Forældresamarbejde på tværs af barnets livssammenhænge

Når børn og unge bliver anbragt uden for hjemmet, bliver deres og forældrenes hverdagsliv og hele livssituation forandret. Deres hverdag ligner på nogle områder et almindeligt børne- eller ungdomsliv, men på andre måder er det særligt.

Alle danske børn og unge pendler i deres hverdagsliv mellem hjem og forskellige institutioner som daginstitutioner, skole- og fritidstilbud mv. Anbragte børn og unge pendler i mange tilfælde mellem endnu flere og forskellige livssammenhænge på tværs af hjemmets og anbringelsesstedets levmiljøer. Det skaber en social kompleksitet,

som både børn og forældre skal orientere sig i. Det betyder, at forældre skal samarbejde med mange nye og ukendte voksne, der vil være involverede i omsorgen for deres barn. Forældre er så at sige på udebane og skal finde deres nye position som forældre i deres børns ofte fremmedartede hverdagsliv. Man kan sige, at forældre til anbragte børn og unge udøver deres forældreskab via et socialt hjælpesystem i en form for udvidet delt omsorgsvaretagelse.

Dette kapitel har fokus på kommunens opgave med at tilrettelægge en helhedsorienteret indsats for anbragte børn og unge, der understøtter udviklingsmulighederne i deres hverdagsliv bredt betragtet. Det er netop denne opgave, forældresamarbejdet skal bakke op om.

KAPITEL 5:

Forældresamarbejde om børnefaglig undersøgelse og handleplan

Når kommunen har en begrundet formodning om, at et barn eller en ung har brug for særlig støtte, er den forpligtet til at træffe afgørelse om, hvorvidt der skal gennemføres en børnefaglig undersøgelse af barnets eller den unges forhold. Kommunen skal så vidt muligt foretage undersøgelsen i samarbejde med forældremyndighedens indehaver og den unge, når denne er fyldt 15 år.

I dette kapitel er der fokus på sagsbehandlerens inddragelse af forældre i den børnefaglige undersøgelse og udarbejdelsen af handleplanen som et fælles grundlag for det fremtidige samarbejde mellem sagsbehandler og forældre.

Kapitlet beskriver, hvordan sagsbehandleren kan inddrage forældrene aktivt i processen gennem anlæggelsen af et udviklingsperspektiv på den børnefaglige undersøgelse. Desuden har kapitlet fokus på samarbejdet omkring udarbejdelsen af handleplanen, og på hvordan handleplanen kan blive et fælles redskab for dialogen mellem de involverede parter i en børnesag.

KAPITEL 6:

Støtte til forældre

Forældre til anbragte børn har meget forskellige livsvilkår. Kommunens indsats skal derfor være individuelt tilrettelagt og tage udgangspunkt i den konkrete situation, den enkelte familie er i.

Dette kapitel beskriver forskellige muligheder for at støtte forældre under barnets eller den unges anbringelse. Kapitlet har særligt fokus på serviceloven § 54 om forældres ret til en støtteperson, og hvordan forældrene kan bruge støttepersonen i forhold til de problemstillinger, der knytter sig til anbringelsen af deres barn eller den unge.

Desuden beskriver kapitlet serviceloven § 52, som angiver de muligheder, kommunen har for at iværksætte hjælp, der har særlig betydning i forhold til barnets eller den unges situation.

KAPITEL 7:

Overgang mellem hjem og anbringelsessted

Når et barn eller en ung skal flytte fra hjemmet til et anbringelsessted, begynder der et helt nyt liv for både barnet eller den unge og forældrene. I denne fase er det vigtigt, at der så vidt muligt bliver etableret en kontakt mellem forældre og anbringelsessted, og at parterne får truffet aftaler om, hvordan forældrene fortsat kan være en del af barnets eller den unges hverdagsliv, så forældrene oplever, at de bliver anerkendt som forældre, selv om deres barn skal bo et andet sted.

Dette kapitel har fokus på kommunens og anbringelsesstedets rolle og opgave i forhold til inddragelsen af forældre og barnet eller den unge i overgangen fra hjem til anbringelsessted.

Kapitlet præsenterer desuden metoder til at samarbejde i denne fase af anbringelsesforløbet blandt andet i forhold til valg af anbringelsessted, og når barnet eller den unge flytter ind. Metoder som kan være nyttige i relation til at få etableret et fælles grundlag for det videre samarbejde om barnets udvikling og hverdagsliv under anbringelsen.

KAPITEL 8:

Samvær og kontakt

En understøttelse af børn og unges relationer til deres forældre kan bidrage til at skabe større kontinuitet og sammenhæng i deres liv – både her og nu og set i et livsperspektiv. Derfor er samarbejdet mellem kommune, anbringelsessted og forældre vigtigt.

Dette kapitel omhandler arbejdet med at sikre anbragte børn og unges muligheder for at fastholde og udvikle deres relationer til forældrene under anbringelsen og beskriver deres ret til kontakt og samvær under anbringelsen. Kapitlet peger desuden på nogle af de dilemmaer, der kan være i forbindelse med samvær og beskriver kort reglerne for støttet og overvåget samvær.

Kapitlet sætter også fokus på, hvordan professionelle kan inkludere forældre i en fælles varetagelse af omsorgen for barnet eller den unge under anbringelsen samt, hvordan arbejde med livshistorier kan være med til at skabe kontinuitet og sammenhæng i anbragte børn og unges liv.

DVD

Bagerst i håndbogen findes der en DVD. Den indeholder to kortfilm, hvor man følger to mødre, hvis døtre er anbragt i henholdsvis en plejefamilie og på et opholdssted. Desuden indeholder DVD'en fire interviews med to unge og to forældre, der sætter ord og billeder på, hvordan de oplever samarbejdet kan fungere.

I både film og interview er omdrejningspunktet børnenes og de unges samt forældrenes oplevelse af, hvad forældresamarbejdet betyder for deres hverdagsliv.

Begrebsafklaringer

Håndbogen bruger betegnelsen *professionelle* som en fællesbetegnelse for såvel sagsbehandlere, der samarbejder med forældre, og for de fagpersoner på anbringelsesstederne, der samarbejder om omsorgen for børn og unge i hverdagen. I denne sammenhæng bliver plejefamilier også betragtet som professionelle, fordi de løser en anbringelsesopgave. Begrebet professionelle anvendes som en samlet betegnelse, der dækker alle involverede fagpersoner. Ved henvisning til de specifikke faggrupper bruges betegnelsen sagsbehandler, pædagog eller plejeforældre.

I de fleste tilfælde bruges betegnelsen professionelle som den samlede betegnelse, men i de relevante tilfælde bliver der brugt de mere specifikke betegnelser som eksempelvis sagsbehandler og pædagog.

Håndbogen bruger betegnelsen *sagsbehandler* om personen, der har myndighedsudøvelsen. Kommunen bliver generelt brugt som betegnelse for myndigheden – undtagen i de tilfælde, hvor der er tale om beslutninger, der bliver truffet af børn- og ungeudvalget.

Anbringelsessteder benyttes som en samlet betegnelse for de steder, hvor barnet eller den unge er anbragt – herunder familiepleje, slægtspleje, netværkspleje, døgninstitution og opholdssted.

Når der i håndbogen bliver henvist generelt til *vejledningen*, drejer det sig om: Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, udgivet 24. februar 2011. Der er ikke punktnumre eller sidetal på de enkelte henvisninger, fordi vejledningen løbende bliver revideret.

I håndbogen bliver betegnelsen *børn og unge* brugt mange gange. Det dækker over, at servicelovgivningen og indsatserne dækker det aldersmæssige spektrum fra 0 – 18 år.

Når professionelle bliver omtalt som én bestemt person, benyttes betegnelsen hun – vel vidende, at der også er mange mandlige professionelle på området.

Håndbogens tilblivelse

Håndbogen er blevet til i forbindelse med vedtagelsen af Barnets Reform. Satspuljepartierne har ved forhandlingerne for 2010-2013 – i aftalen om Barnets Reform – afsat midler til at forbedre støtten til forældre til anbragte børn og unge. En del heraf anvendes til udarbejdelsen af denne håndbog.

Håndbogen er udarbejdet af University College Lillebælt og Inquiry Partners i samarbejde med Socialstyrelsen og Social- og Integrationsministeriet. Desuden har en faglig følgegruppe, bestående af repræsentanter fra forskellige organisationer, kommuner og anbringelsessteder, bistået med væsentlige diskussioner, kommentarer og erfaringer, som har været med til at kvalificere produktet.

KAPITEL 1

FORÆLDRESAMARBEJDE I ET HISTORISK PERSPEKTIV

Dette kapitel belyser, hvordan det samfundsmæssige syn på forældre til anbragte børn og unge har udviklet sig op gennem 1900-tallet. Udviklingen har bevæget sig fra, at man tidligere lagde vægt på at fjerne børnene og de unge fra hjemmet for at beskytte dem mod deres forældre, til man i dag ser forældrene som betydningsfulde samarbejdspartnere før, under og efter en anbringelse. Børn og forældre er altid forbundne, og samarbejdet med forældrene kan være med til at skabe kontinuitet og sammenhæng i børnenes eller de unges hverdagsliv og livsforløb.

Formålet med at skitsere forandringer i opfattelsen af forældre på anbringelsesområdet er at åbne for en erkendelse af, at professionelle gennem tiden har tildelt forældre forskellige positioner i børnenes liv. Anbringelsesområdet har udviklet sig markant gennem tiden. Der er kommet mere forskning og nye metoder på området. Desuden har praksis forandret sig, hvilket har været medvirkende til at præge og forandre både det lovgivningsmæssige og de professionelles syn på forældre til anbragte børn og unge. Den historiske gennemgang leder frem til en præsentation af det grundlæggende syn på forældre og forældresamarbejde på anbringelsesområdet, som håndbogen formidler.

Synet på forældre til anbragte børn og unge har ændret sig

Samfundets syn på forældre til anbragte børn og unge har ændret sig meget gennem tiden. Op gennem 1900-tallet var anbringelsesområdet præget af en udbredt opfattelse af, at børn og unge med særlige behov i de fleste tilfælde var bedst tjent med at blive fjernet fra og beskyttet mod deres forældres skadelige indflydelse. I takt med udviklingen af den psykologiske viden om relationers betydning for børn og unges udvikling er der i de seneste årtier kommet en stigende erkendelse af, at forældre kan have stor betydning for deres anbragte børn.

Selv om børn og forældre i kortere eller længere perioder må leve hver for sig, er deres liv forbundne. Både i national lovgivning og faglige teorier har der været en stigende erkendelse af, at det har betydning for an-

bragte børn og unge at opleve, at de trods en anbringelse er en del af en familie og børn af deres forældre. I dag har professionelle også en forpligtelse til at understøtte, at forældre kan være forældre, så meget som de magter under anbringelsen, således at børnene kan bevare en relation til deres forældre, selv om de ikke kan bo hjemme.

Fjernelse af børn

Forældre til anbragte børn og unge er blevet kategoriseret forskelligt gennem tiden og i de fleste tilfælde med den konsekvens, at de er blevet tildelt en position på sidelinjen i deres børns liv.

I begyndelsen af 1900-tallet var den dominerende tankegang at fjerne børn og unge fra det, man dengang opfattede som et fordærvende miljø. I overensstemmelse med datidens religiøse overbevisning blev forældre i sociale vanskeligheder således opfattet som usædelige og moralsk belastende for deres børn. På døgninstitutioner kunne børnene modtage det, man i en kristen tilgang anså for at være de centrale opdragelsesmæssige værdier: disciplin, nøjsomhed og arbejdsomhed (Bryderup, 2005).

Dengang indbefattede en anbringelse ofte flytning til børnehjem eller opdragelsesanstalt, langt fra børnenes oprindelige miljø. Svend Nielsen er en tidligere anbragt, som i sine erindringer beskriver, hvordan han i 1910

som 3-årig blev anbragt og ankom til Odense med tog fra København sammen med sine brødre. De blev efterfølgende kørt til Rågelund Børnehjem i hestevogn (Nielsen S., 1992). Svend Nielsens døgninstitutionsophold fandt sted en dagsrejse fra hans oprindelige hjem, og han så gennem hele barndommen kun sin far ved yderst sjældne lejligheder (Schwartz, 2007).

Det var datidens opfattelse, at børnehjem eller opdragelsesanstalter skulle overtage opdragelsen af børnene. Forældre fik ofte tildelt en position, hvor de blev betragtet som skadelige og uværdige i forhold til at sikre deres børns opvækst og udvikling (Bryderup, 2005).

Centralinstitutioner som livslang ramme om livet

Forældre til børn og unge med nedsat funktionsevne er ligeledes gennem historien blevet betragtet meget forskelligt. Oprettelsen af de store centralinstitutioner i begyndelsen af 1900-tallet betød, at børn, unge og voksne blev placeret i institutioner, indrettet til deres særlige behov. Datidens centralinstitutioner udgjorde ofte en livslang ramme om tilværelsen for mennesker med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne. Der findes mange eksempler på, at forældre til børn med omfattende nedsat funktionsevne direkte blev opfordret til at aflevere børnene og glemme, at de havde fået dem.

En mor ser tilbage på omstændighederne, da hun omkring 1950 på et hospital fødte sit barn, som havde nedsat funktionsevne (Ghazal, 2003 s.173):

Der var ingen, der talte med os om at få et handicappet barn. Vi fik hverken råd eller støtte. Det var svært, for vi vidste ikke, hvordan vi skulle tackle det. Da lægerne på hospitalet kom på stuegang, efter jeg havde født, gik de rundt på stuen, så til børnene og talte med mødrene. Når de kom hen og stod ved mig, blev der helt stille. ”Nå, her går det jo lidt trist”, kan jeg huske, der var én, der sagde. (...) Inden vi blev udskrevet fra hospitalet, var Peter og jeg til en samtale med overlægen. Vi blev spurgt, om vi ville have hende med hjem, eller vi ville lade hende blive på hospitalet.

De daværende åndssvageanstalter blev drevet under lægelig ledelse og med et medicinsk behandlingssyn. Efter 2. verdenskrig herskede der stadig den overbevisning inden for hospitaler generelt set, at det var bedst for børn, at de så deres forældre mindst muligt under en indlæggelse. Når børnene blev ulykkelige og oprevne i forbindelse med forældrenes besøg, anså man det som et tegn på, at forældrenes tilstedeværelse var skadelig for børnenes helbredstilstand. I overensstemmelse med denne tankegang mente man i mange år inden for åndssvageforsorgen, at det var bedst for børnene, hvis forældre helt overlod pleje og omsorg til professionelle.

Siden 1950'erne er der blevet gennemført omfattende reformer på handicapområdet i

Danmark. Målsætningen har været, at børn og unge med nedsat funktionsevne skulle have mulighed for at leve et liv så nær det normale som muligt (Bank-Mikkelsen, 1971). Livsbetingelser for mennesker med nedsat funktionsevne skulle normaliseres, således at samfundet kunne tilbyde samme muligheder til mennesker med nedsat funktionsevne som til samfundets øvrige borgere. I dag vokser mange børn og unge med nedsat funktionsevne op hjemme og overgår derefter gradvis til et liv i egen bolig i beskyttede boformer.

Stigende fokus på relationer og tilknytning

Op gennem 1950'erne blev man inden for psykologien i stigende grad opmærksom på, at pleje i form af ro, renlighed og regelmæssighed ikke kunne udgøre et tilstrækkeligt grundlag for børns udvikling. Den amerikanske psykoanalytiker René Spitz studerede virkningen af hospitalisering af børn. Pleje af børn på hospitaler var på daværende tidspunkt præget af mangel på intellektuel, kropslig og følelsesmæssig stimulering og fravær af relationelle samspil. René Spitz' studier af rokkende og apatiske børn i tremesenge satte for alvor fokus på relationers betydning for børns udvikling og lagde grunden til de efterfølgende teorier om tilknytning, som har præget området op til i dag (Bowlby, 1994).

Den stigende bevidsthed om relationers betydning for børn og unges udvikling har især inden for anbringelsesområdet skabt tilbagevendende diskussioner om, hvorvidt anbragte børn var bedst tjent med at bevare eller afbryde kontakten til deres forældre under en anbringelse (Börjeson & Håkansson, 1998). Fortalere for den såkaldte "behovsteori", der blandt andet har rødder i psykoanalytikerens Melanie Kleins (1882-1960) teorier, argumenterede for, at børn og unge under en anbringelse havde bedst af, at deres forældre blev "skiftet ud" med de nye voksne på anbringelsesstedet (Egelund, 2011). Man anså separationen fra forældrene som en forudsætning for, at børnene kunne knytte sig til deres nye "psykologiske forældre" på anbringelsesstedet.

På baggrund af senere psykoanalytiske "objektrelationsteorier" udviklet af Margaret Mahler (1897-1985), antog man imidlertid det modsatte perspektiv, nemlig at børn og unge, der har knyttet sig til deres forældre, altid vil bære psykologiske bånd til dem. Ifølge denne teoridannelse kan forældre ikke skiftes ud, uden at det får alvorlige følger for børnenes personlighedsmæssige udvikling.

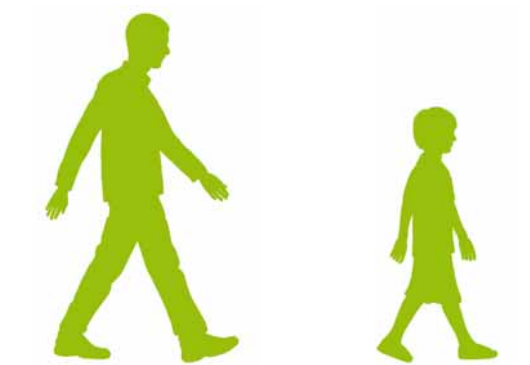
Professionel praksis i socialforvaltninger og på anbringelsessteder har med udgangspunkt i disse modstridende teorier været præget af ambivalens over for forældre (se for eksempel Egelund, 2011). Professionelle har anset forældre for at være betydningsfulde i børn og unges liv, men har i mange tilfælde fokuseret på forældres negative indflydelse på deres børn (ibid.). Det har bidraget til en udbredt opfattelse af, at det var bedst for børn og unge at blive fjernet fra deres oprindelige miljø og modtage behandling, adskilt fra deres forældre. Denne opfattelse af forældre har bidraget til at skabe brud i børn og unges relationer til forældre, slægt og netværk. I nogle tilfælde er de blevet adskilt fra deres forældre hele deres liv, fordi forbindelsen er gået tabt under anbringelsen.

Dansk lovgivning på anbringelsesområdet har siden 1950'erne bygget på det såkaldte "kontinuitetsprincip", og dermed har man lovgivningsmæssigt valgt side i de ovennævnte psykologiske diskussioner (Egelund, 2011). Kontinuitetsprincippet indebærer, at børn og unge i videst muligt omfang skal have mulighed for at bevare kontakten til deres forældre under en anbringelse. Kontinuitetsprincippet blev for alvor knæsat i den såkaldte Graversen-betænkning i 1990 og derefter i serviceloven i 1998 (ibid.). Dette princip blev yderligere underbygget i anbringelsesreformen i 2006 gennem et stigende lovgivningsmæssigt fokus på at styrke børn og unges kontakt til familie og netværk under en anbringelse.

Opgør med forestillinger om social arv

Blandt andet inspireret af psykoanalytiske teorier var det op gennem 1900-tallet en udbredt opfattelse, at børnenes og de unges vanskeligheder skyldtes forældrenes psykologiske problemer. Forestillinger om at børn arver deres forældres sociale problemer er stadig en udbredt myte inden for anbringelsesområdet.

Forskning har imidlertid vist, at det er en undtagelse, at børn og unge viderefører deres forældres problemer. Børn og unge, hvis forældre er registreret for problemer som eksempelvis kriminalitet eller misbrug, bliver som voksne kun i ringe omfang selv registreret for samme eller lignende problemer (Ejrnæs, Gabrielsen, & Nørrung, 2005). Det betyder, at langt størstedelen af de børn, der vokser op i familier med problemer, undgår at videreføre deres forældres levevis. De udbredte forestillinger om negativ social arv er misvisende, fordi:

Børn, der klarer sig bedre end deres forældre, altså de såkaldte mønsterbrydere, er nemlig ikke få, men mange. De fleste børn fra hjem, hvor forældrene har alvorlige problemer, bryder forældrenes mønster ved at klare sig bedre end deres forældre. (...) Det er således kun 8 procent af børnene fra problemfamilier, der klarer sig lige så dårligt eller dårligere end forældrene, det vil med andre ord sige, at 92 procent klarer sig bedre end forældrene (Ejrnæs, 2010).

Ingen børn og unge har en forhåndsbestemt skæbne

En dansk forskningsoversigt dokumenterer, at en stor del af forældre til anbragte børn selv har været anbragt (Egelund og Hestbæk, 2009). Desuden viser den, at tidligere anbragte børn klarer sig dårligere end deres jævnaldrende som voksne. Det gælder stort set inden for alle parametre som for eksempel uddannelse, beskæftigelse, økonomi mv. Der er således en øget risiko knyttet til at være anbragt, men forskningen kan ikke bestemme årsagen til dette forhold entydigt. Det kan være mange forhold i børnenes livsforløb ud over deres familie, der spiller ind og ikke mindst forskelle i de forskellige typer af professionelle indsatser, de har været en del af under deres anbringelse.

Opgør med forestillinger om social arv åbner for en tænkning, hvor ingen børn og unge

– heller ikke fra familier med sociale problemer – har en forhåndsbestemt skæbne. Det betyder ikke, at børn og unges opvækstbetingelser er uden betydning. Vanskeligheder i familien kan have alvorlig indflydelse på børn og unges hverdagsliv og betyde øget risiko for problemer i deres liv. For eksempel kan konflikter i skolen have stor betydning for samværet i familien. Hvis barnet pjækker fra skolen eller ikke kan indordne sig under skolens rammer, kan det påvirke relationerne mellem forældre og et barn negativt, fordi forældrene kan føle sig udstillet som dårlige forældre. Ligesom problemer i familien kan påvirke både skolegang og samværet med kammerater. Konflikter i samarbejdet mellem forældre og professionelle kan tillige påvirke de professionelles indsats i forhold til et barn eller en ung. Vanskeligheder ét sted kan således få stor betydning andre steder i børn og unges liv (Schwartz, 2007). Det er den måde vanskelighederne spiller ind på børn og unges samlede opvækstbetingelser i deres hverdagsliv, der har afgørende betydning.

De kommunale indsatser i forhold til børn og unge med særlige behov for støtte har også betydning. Det samme gælder kvaliteten i alment institutioner som daginstitution, skole, klubordninger, fritidsaktiviteter, foreningsliv mv. (Hald Andersen, 2010). Desuden spiller en lang række strukturelle problemstillinger som fattigdom, boligforhold mv. også ind.

Hvis professionelle bygger deres indsats på den tænkning, at børn og unge ikke automatisk arver deres forældres levevis, kan de møde dem med højere forventninger, end hvis de tænker, at det er en lovmæssighed, at børnene og de unge arver deres forældres problemer. Det kan også medføre, at professionelle kan møde forældrene på en anden måde og se muligheder og ressourcer hos forældrene frem for at for at fremme mistillid og skyldfølelse. Det kan være medvirkende til at øge forældrenes muligheder for at bidrage til at drage omsorg for deres børn under anbringelsen.

Belastende og beskyttende faktorer

Der har op gennem forrige århundrede været stor interesse for at årsagsbestemme, hvad der fører til, at nogle børn og unge i sociale vanskeligheder som voksne får ringere livsmuligheder end deres jævnaldrende, mens andre klarer sig på trods af belastende livsbetingelser. Studier har vist, at børn og unges opvækst i familier med samme sociale vanskeligheder kan føre til meget forskellige udviklingsforløb (Rutter & Rutter, 2000). Det har givet anledning til teorier om, at nogle børn og unge besidder en modstandskraft, der gør dem i stand til at klare selv meget be-

lastende vilkår uden at vokse op med psykosociale problemer (Gjærum m. fl., 2000).

Det psykologiske begreb resilience, der betyder robusthed, har bidraget til at skærpe professionelles opmærksomhed på, at alle børn, unge og forældre ikke kun har problemer. De besidder også modstandskraft. Børn, unge og forældre er således ikke kun passive ofre for deres livsomstændigheder, de har også ressourcer, der kan bidrage til overvindelsen af vanskelighederne i deres liv. Problemet i disse forklaringsmodeller er, at de lægger op til at forstå problemer eller overvindelsen af dem som et resultat af individuelle egenskaber, og dermed overses nemt de sociokulturelle betingelsers betydning.

Andre teoridannelser har lagt vægt på at se på betydningen af samspillet mellem barnet eller den unge og de sociokulturelle betingelser i opvæksten. Her peges på betydningen af at identificere henholdsvis belastende og beskyttende faktorer i børn og unges opvækstmiljø (Schultz Jørgensen, m. fl., 1993). Eksempler på belastende faktorer er forældres misbrug, dårligt fysisk og psykisk helbred, konflikter og vold i familien, skoleproblemer, arbejdsløshed mv. Disse faktorer menes at øge belastningen i barnet eller den unges liv. Det er både mængden og varigheden af de belastende faktorer, der har betyd-

ning. På den anden side tænkes beskyttende faktorer i familien eller de nærmeste omgivelser at kunne kompensere for belastende livsvilkår. Det kan eksempelvis være et nært forhold til personer i den nærmeste familie, et støttende netværk, gode socioøkonomiske ressourcer mv.

Teorier om belastende og beskyttende faktorer har bidraget til en forståelse af, at mange faktorer spiller sammen og indvirker på børn og unges opvækst og udviklingsmuligheder. Det er således ikke kun problemer, der har betydning, men også børn og unges muligheder for at håndtere dem (se kapitel 4).

Det kan være vanskeligt at definere betydningen af belastende og beskyttende faktorer entydigt. I et barns opvækst kan en skilsmisse for eksempel både være en katastrofe og en stor lettelse, afhængigt af de konkrete omstændigheder i familien (Sommer, 2010). Om en begivenhed har negativ betydning, afhænger således af barnet eller den unges hele livssituation. Det kan desuden være svært at angive, hvornår en given mængde negative faktorer udgør en risiko (Højholt, 2001). Det er derfor vigtigt, at professionelle sammen med forældre udforsker, hvad der konkret belaster et barn eller en ungs livsmuligheder – eller omvendt ser ud til at fremme dem.

Børns sociale deltagelse

Teorier om tilknytning har bidraget til en udbredt opfattelse af, at børn og unges udvikling er afhængig af, at de indgår i få stabile følelsesmæssige relationer. Her tænkes der som regel på relationen mellem mor og barn (Bowlby, 1994). Denne forestilling om betydningen af den eksklusive og nære relation har i mange år spærret for et blik for, at børn og unge kan være knyttet til flere personer, både børn og voksne og høre til mere end et sted.

Nyere udviklingspsykologiske teorier har sat fokus på, at børn lærer og udvikler sig gennem *social deltagelse* (se for eksempel Højholt, 2001; Kousholt, 2005; Sommer, 2003). Det vil sige gennem deres deltagelse i et sammensat hverdagsliv på tværs af flere udviklingssammenhænge som hjem, institutioner, skole og fritidssammenhænge. Det har åbnet for et bredere og mere nuanceret syn på mangfoldigheden i børn og unges relationer. Her kan både far, mor, søskende, bedsteforældre og personer fra slægt og netværk have betydning for barnets udvikling. De relationer børn og unge har til voksne og andre børn i de institutionelle sammenhænge, de indgår i, kan tillige have stor betydning.

Børn og unge deltager i dag i flere familiemæssige og institutionelle sammenhænge end tidligere og indgår i mange relationelle fællesskaber, bestående af både børn og voksne, der alle kan have stor betydning for

deres udvikling (Højholt, 2001). En tænkning, der knytter børn og unges udvikling til deres sociale deltagelse i flere livssammenhænge, kan åbne op for, at de kan knytte sig til flere voksne og høre til mere end et sted. Service-loven støtter denne tankegang ved at lægge vægt på, at kommunen skal styrke børn og unges kontakt til familie og netværk og bakke op om deres hverdagsliv i flere institutionelle sammenhænge.

Voksnes samarbejde

For anbragte børn og unges gælder, at deres mulighed for at knytte sig til flere voksne omsorgspersoner er afhængig af de voksnes indbyrdes samarbejde (Wegler m.fl., 2007). Når samarbejdet fungerer, kan det være med til at give barnet eller den unge ro og tryghed til at fungere i sit hverdagsliv på anbringelsesstedet, og det kan være med til at skabe kontinuitet i forhold til relationen til forældrene, når professionelle og forældre spiller sammen.

Hvis forholdet mellem forældre og professionelle på anbringelsesstedet derimod er konfliktfyldt, kan børnene eller de unge komme i en loyalitetskonflikt og tro, at de skal vælge mellem deres forældre og de voksne på anbringelsesstedet (Wegler & Warming, 1996). Det kan gøre det vanskeligt for børnene eller de unge at gøre brug af anbringelsesstedets muligheder, hvis det samtidig giver problemer i forhold til forældrene.

Hvordan forældre og børn kan opretholde kontakten under anbringelsen, afhænger således i høj grad af den måde, professionelle organiserer de praktiske muligheder for, at forældre kan tage del i deres børns liv (Schwartz, 2007). Det peger på betydningen af, at professionelle og forældre i samarbejde undersøger de måder, hvorpå forældre kan tage del i omsorgen for deres børn (se kapitel 7 og 8).

Inklusion

I sidste halvdel af 1900-tallet fremkom en stigende kritik af de store centrale døgninstitutioner og af de disciplinerende metoder, der ofte var i anvendelse her (Schwartz 2001).

Anbringelsesområdet blev præget af politiske ønsker om decentralisering. En stor del af de gamle ungdomshjem og behandlingsinstitutioner blev erstattet af nærmiljøinstitutioner, hvor det i langt højere grad blev muligt at hjælpe børn og unge med at bibeholde kontakten til familien og deres hjemlige miljø i form af skole, fritidsinteresser m.m. Nærmiljøtanken åbnede også for forestillinger om, at indsatsen skulle virke i forhold til hele familien, hvor fleksibilitet og differentierede serviceydelser blev de nye nøgleord samtidig med øget brug af plejefamilier (Schwartz, 2001).

I det seneste årti er betydningen af inklusion kommet på dagsordenen som en samfundsmæssig forpligtelse til at give *alle* børn og unge lige adgang til samfundets almene institutioner og til de udviklingsmæssige og læringsmæssige ressourcer og muligheder, der findes her. I et inkluderende perspektiv skifter fokus således fra at ville forandre og behandle det enkelte barn til at forandre samfundets institutioner, således at alle børn og unge kan deltage. Det er et opgør med ideen om, at børn og unge bedst hjælpes ved at blive fjernet og taget ud af de sammenhænge, hvor i deres vanskeligheder opstår.

En styrkelse af forældres betydning

Opfattelsen af, at forældre kan have stor betydning for deres børns trivsel og udvikling under en anbringelse, er blevet styrket over længere tid. Der har tillige gennem de seneste årtier været en lovgivningsmæssig understregning af, at problemer i børn og unges liv skal håndteres i samarbejde med forældrene og gerne i deres nære miljø, når det er mest hensigtsmæssigt og til barnets bedste.

Ifølge vejledningen skal professionelle arbejde på at:

- løse børn og unges vanskeligheder sammen med forældre.
- understøtte kontinuiteten i børn og unges relationer til familie og netværk.

- støtte forældres muligheder for at bidrage konstruktivt til deres børns udvikling og trivsel under opholdet uden for hjemmet.
- støtte forældre i at bearbejde de problemstillinger, der har ligget til grund for anbringelsen, med henblik på hjemgivelse.

Denne håndbog anlægger i forlængelse af lovgivningen den synsvinkel, at professionelle altid må betragte forældre som forældre, uanset hvordan familiens livssituation er, og hvor børnene bor. Det er i de fleste tilfælde muligt at støtte anbragte børn og unge gennem inddragelse af og samarbejde med deres forældre. Hvad enten det handler om børn og unge med nedsat funktionsevne eller børn og unge i sociale vanskeligheder, kan professionelles indsatser betragtes som et *supplement* til den indsats, som forældre og netværk yder før, under og efter en anbringelse.

Forældresamarbejde ved anbringelser handler om at støtte forældre i at være forældre på de måder, de magter, og således som det giver mening for deres børn. Den centrale opgave er, at forældre og professionelle i fællesskab bakker op om børn og unges udviklingsmuligheder i deres hverdagsliv. Det skaber størst mulig kontinuitet og sammenhæng i deres liv.

Litteratur

- Bank-Mikkelsen, N. E. (1971). Noget om åndssvage. In J. Jepsen (red.), *Afvigerbehandling*. København: Thaning & Appels Forlag.
- Bowlby, J. (1994). *En sikker base*. København: Det Lille Forlag.
- Bryderup, I. M. (2005). *Børnelove og socialpædagogik gennem hundrede år*. Århus: Klim.
- Börjeson, B., & Håkansson, H. (1998). *Truede børn. Socialt arbejde ved anbringelse af børn uden for hjemmet*. København: Munksgård.
- Egelund, T., & Hestbæk, A. D. (2009). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Egelund, T. (2011). *Institutionel ambivalens overfor anbragte børns forældre*. I T. Egelund & T. B. Jakobsen (red.), *Døgninstitutionen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ejrnæs, M. (2010). *Mønsterbryder - et positivt signal uden mening*. I A. S. Bach & J. Birk Sørensen (red.), *Mønsterbrud i opbrud*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Ejrnæs, M., Gabrielsen, G., & Nørrung, P. (2005). *Social opdrift - social arv*. København: Akademisk Forlag.
- Ghazal, D. (2003). *At stå udenfor. Livshistoriske interview med forældre til borgere med nedsat funktionsevne*. In I. Schwartz (red.), *Fortællinger fra praksis. Om livshistorier og pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gjærum, B., Grøholt, B., & Sommerschild, H. (2000). *Mestring som mulighed*. København: Gyldendal.
- Hald Andersen, S. (red) (2010). *Når man anbringer et barn*. København/Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed, Syddansk Universitetsforlag.
- Højholt, C. (2001). *Samarbejde om børns udvikling*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Kousholt, D. (2005). *Børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og familie*. In C. Højholt (red.), *Forældresamarbejde - forskning i fællesskab*. Virum: Dansk Psykologisk Forlag.
- Nielsen, S. (1992). *Onkels erindringer: et liv i dansk børneforsorg 1910-1972*. Odense: SL - Fyn.
- Rutter, M., & Rutter, M. (2000). *Den livslange udvikling: forandring og kontinuitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Schultz Jørgensen, P., N. Egelund, et al. (1993). *Risikobørn*. København: Det Tværministerielle Børneudvalg.
- Schwartz, I. (2001). *Socialpædagogik og anbragte børn*. København: Gyldendal.
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Ph.d. Odense: Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitets Forlag.
- Sommer, D. (2010). *Barndomspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Wegler, B., & Warming, H. (1996). *Barnet mellem to familier*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Wegler, B., Warming, H., Elgaard, R., & Storm, M. (2007). *Konfliktmægling og samarbejdssamtaler i anbringelsessager*. København: Frydenlund.

KAPITEL 2

LOVGIVNINGSMÆSSIGE RAMMER OM FORÆLDREINDDRAGELSE OG SAMARBEJDE

Dette kapitel beskriver de lovgivningsmæssige rammer, der gælder for forældreinddragelse ved anbringelse af børn og unge. Reglerne om særlig støtte til børn og unge, herunder anbringelse uden for hjemmet, findes i serviceloven. Serviceloven indeholder også en række bestemmelser om myndighedernes sagsbehandling i den forbindelse.

Servicelovens regler for kommunens sagsbehandling i anbringelsessager supplerer og udbygger de almindeligt gældende regler for sagsbehandlingen, som følger af retssikkerhedsloven, forvaltningsloven, offentlighedsloven og persondataloven. Det handler blandt andet om grundlæggende principper som dialogprincippet, aktindsigt og partshøring.

Servicelovens regler er udformet og skal administreres i overensstemmelse med de rettigheder, der følger af internationale konventioner. Det drejer sig blandt andet om børn og unges grundlæggende rettigheder til at have en familie og til at udtale sig samt princippet om barnets bedste. Kapitler beskriver de vigtigste internationale konventioner, der berører børn, unge og deres forældres rettigheder. Det er FN's konvention om Barnets rettigheder (Børnekonventionen), Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (Menneskerettighedskonventionen) og FN's Handicapkonvention (Handicapkonventionen).

Barnet eller den unge er i centrum

I serviceloven er det enkelte barn eller den unge i centrum. Samtidig er der fokus på vigtigheden af at styrke inddragelsen af og samarbejdet med forældre til anbragte børn og unge. Der er også fokus på at understøtte forældrenes rolle og mulighed for at bidrage positivt til deres anbragte børns eller den unges udvikling – uanset om der er tale om en frivillig anbringelse eller en anbringelse uden samtykke.

Serviceloven hviler på den grundlæggende opfattelse, at forældrene er vigtige for deres barns udvikling og trivsel. Dette gælder uanset, at barnet er anbragt uden for hjemmet. Både forældrene og barnet eller den unge har ret til at blive inddraget i kommunens behandling af en sag om en anbringelse.

Et meget vigtigt princip er, at støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets bedste. Dette fremgår af serviceloven § 46, der er formålsparagraffen. Begrebet barnets bedste er et af de vigtige principper i FNs konvention om barnets rettigheder. Det understreges derfor også i vejledningen til serviceloven, at kommunen skal lægge *afgørende* vægt på, at støtten ydes ud fra barnets eller den unges bedste. Hvis der er konflikt mellem forældrenes interesser og hensynet til barnets bedste, skal der lægges afgørende vægt på, at støtten ydes ud fra barnets eller den unges

bedste. Hensynet til, hvad der er bedst for barnet eller den unge, vejer altså tungest.

Det fremgår imidlertid også af vejledningen, at der i denne sammenhæng skal lægges vægt på, at barnet eller den unge får en stabil og god voksenkontakt samt kontinuitet i opvæksten. Det er i denne forbindelse vigtigt ikke at se barnet eller den unge som en adskilt del af familien, da hele barnets eller den unges situation skal vurderes, herunder blandt andet forholdene i familien og det nære miljø. Det er også vigtigt at se barnets eller den unges situation i et langsigtet perspektiv.

Samtidig fremgår det af serviceloven § 46, stk. 3, at barnets eller den unges vanskeligheder så vidt muligt skal løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken. Det betyder, at løsninger på barnets eller den unges problemer, så vidt det er muligt, bør findes i forståelse med familien og med dennes medvirken. Uanset problemerne er barnet eller den unge en del af familien. Det er derfor væsentligt at bevare familieenheden, hvis mulighederne er til stede.

På den anden side signalerer serviceloven også, at denne forståelse med familien kun rækker til en vis grænse. Det vil sige, at hvis barnets eller den unges forhold tilsiger et nødvendigt indgreb mod forældrenes vilje, så må dette finde sted. Når det er nødven-

digt at gribe ind med en foranstaltning mod forældrenes vilje, må begrundelserne, foranstaltningernes formål, det forventede forløb samt de konsekvenser, der tilstræbes eller kan forudses, være beskrevet, så de er så tydelige som muligt for alle parter. Derved understreges det, at netop de tvangsmæssigt gennemførte foranstaltninger kræver en særlig opmærksomhed og omhyggelighed såvel i formuleringen af alle afgørelser som i kommunikationen med forældre om disse afgørelser. Dette er vigtigt, fordi tvangsforanstaltninger er meget indgribende. Men det er også vigtigt, fordi erfaringer viser, at det i disse meget vanskelige situationer kan være overordentlig svært for forældre, børn og unge at forstå og overskue, hvad der sker, og hvilke konsekvenser det får for dem.

Forældreinddragelse gennem sagsbehandlingen

Når kommunen træffer en afgørelse, sker det med udgangspunkt i en række regler for god sagsbehandling. Formålet med sagsbehandlingsreglerne er at sikre, at kommunen træffer en rigtig afgørelse på den rigtige måde. Men sagsbehandlingsreglerne har også en værdi i sig selv. De er nemlig udtryk for, at borgeren anerkendes som en vigtig del af sin egen sag.

I anbringelsessager er det særlig vigtigt, at kommunen træffer de rigtige afgørelser, fordi disse sager er et indgreb i en beskyttet menneskeret. Der er derfor en række krav til sagsbehandlingen, som kommunen skal opfylde.

Sagsbehandlingsregler og sagens parter

De regler, der gælder for en myndigheds sagsbehandling i en anbringelsessag, kan først og fremmest udledes af forskellige love som serviceloven, retssikkerhedsloven, forvaltningsloven, offentlighedsloven, persondataloven og ligestillingsloven. Lovene indeholder tilsammen en række sagsbehandlingsregler, der skal sikre både forældrenes og til en vis grad barnets eller den unges deltagelse og inddragelse i forbindelse med en afgørelse om en anbringelse uden for hjemmet.

Sagsbehandlingsreglerne giver rettigheder til de personer, der er part i sagen. Den person, som en afgørelse vedrører, er altid part i sagen. At være part i en sag om anbringelse medfører, at man har ret til at blive inddraget gennem reglerne om eksempelvis dialog, aktindsigt, partshøring og retten til at klage. I en anbringelsessag er både barnet eller den unge og forældremyndighedsindehaveren derfor part. Barnet har dog først ret til at udøve nogle af sine rettigheder som part, når det opnår en bestemt alder. Barnets skal således være fyldt 12 år, før det opnår ret til at klage over kommunens afgørelser. Børns ret til at klage fremgår af serviceloven § 167.

Forældremyndighed

Det er vigtigt at være opmærksom på, om en forælder har del i forældremyndigheden over barnet eller ej, idet en række af forældrenes rettigheder i og under en anbringelsessag afhænger af, hvorvidt forældrene har forældremyndigheden.

I dag er det ofte sådan, at forældre har fælles forældremyndighed over barnet, også når de ikke bor sammen. Det medfører, at begge forældrene er parter i alle dele af anbringelsessagen og dermed har ret til at blive inddraget i kommunens sagsbehandling. Det betyder eksempelvis, at myndigheden skal træffe sine afgørelser over for begge forældrene. Gør den ikke det, kan afgørelserne være ugyldige.

I andre tilfælde er det kun den ene forælder, der har del i forældremyndigheden over barnet. I den situation er det kun denne forælder, der er part i alle dele af sagen. Den for-

ælder, der ikke har del i forældremyndigheden, er dog blandt andet part i afgørelser, der gælder dennes ret til at bevare kontakten til barnet eller den unge, og har ret til at klage over afgørelser, der begrænser kontakten, eller hvor der gives afslag på støtte til samvær, som forældremyndighedsindehaveren har givet samtykke til.

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på de ressourcer, der kan ligge hos den anden forælder. Når familieforholdene skal afdækkes som led i servicelovens børnefaglige undersøgelse efter § 50, indebærer det blandt andet, at forholdet til eventuelle forældre uden del i forældremyndigheden skal afdækkes.

Forældre uden del i forældremyndigheden vil kunne spille en positiv rolle for barnet, og det er derfor vigtigt at trække på de eventuelle ressourcer, der findes her. Derudover skal kommunen være opmærksom på, at den almindelige adgang til at få information om barnets eller den unges forhold, som fremgår af forældreansvarslovens § 23, også gælder, når det drejer sig om et barn eller en ung, der er anbragt uden for hjemmet. Det betyder, at den forælder, der ikke har del i forældremyndigheden, har ret til efter anmodning at blive orienteret om barnets forhold fra skoler, børneinstitutioner samt fra social- og sundhedsvæsenet. Myndighederne kan altså ikke uopfordret videregive oplysninger, da

forælderen selv skal tage initiativ til at bede de relevante myndigheder om oplysningerne. Myndigheden kan beslutte, at forælderen ikke skal have en orientering, hvis det vil være til skade for barnet. Statsforvaltningen kan endvidere beslutte, at forælderen ikke skal have adgang til at få en orientering om barnet, hvis adgangen bliver misbrugt. Adgangen til at få information omfatter alene oplysninger, der vedrører barnet og ikke oplysninger om forældremyndighedsindehaverens forhold.

Pligt til at samarbejde

Kommunens pligt til at samarbejde med forældrene i sager om særlig støtte til børn og unge er nævnt flere steder i serviceloven. Det fremgår blandt andet af serviceloven § 19, at kommunen skal udføre de opgaver og tilbud, der retter sig mod børn og unge, i samarbejde med forældrene.

Serviceoven § 19

”Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at de opgaver og tilbud, der omfatter børn, unge og deres familier, udføres i samarbejde med forældrene og på en sådan måde, at det fremmer børns og unges udvikling, trivsel og selvstændighed. Dette gælder både ved udførelsen af det generelle og forebyggende arbejde og ved den målrettede indsats over for børn og unge med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med et andet særligt behov for støtte.”

Princippet om forældresamarbejde er desuden fremhævet i serviceloven § 46, der er formålsparagraffen vedrørende særlig støtte til børn, unge og deres forældre.

Serviceoven § 46

”Stk. 3: Støtten skal bygge på barnets eller den unges egne ressourcer, og barnets eller den unges synspunkter skal altid inddrages med passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed. Barnets eller den unges vanskeligheder skal så vidt muligt løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken. Hvis dette ikke er muligt, skal foranstaltningens baggrund, formål og indhold tydeliggøres for forældremyndighedsindehaveren og for barnet eller den unge.”

De to paragraffer beskriver tilsammen et overordnet princip om, at kommunen skal samarbejde med forældrene i sager, der vedrører støtte til deres børn. Med samarbejde lægger serviceloven op til, at myndigheden aktivt skal søge at indgå i et samarbejde med forældrene, når der skal træffes en afgørelse om særlig støtte til et barn eller en ung. De sagsbehandlingsregler, der iøvrigt gælder for myndigheden, skal derfor forstås i forhold til denne overordnede regel om forældresamarbejde.

Dialogprincippet

Det følger af retssikkerhedsloven § 4, at borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag.

Retssikkerhedsloven § 4

”Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. Kommunalbestyrelsen tilrettelægger behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan udnytte denne mulighed.”

Dette kaldes også dialogprincippet, og servicelovens overordnede formål om samarbejde med forældrene ligger i god forlængelse af dette princip. Dialogprincippet gælder i forhold til alle afgørelser, kommunen træffer i en anbringelsessag.

Dialogprincippet er en sagsbehandlingsregel. Den stiller krav til, hvordan kommunen skal inddrage indehaveren af forældremyndigheden, og hvordan vedkommende skal medvirke i en anbringelsessag. Det skal ske gennem en dialog, og det er kommunens ansvar, at tilrettelægge sagen på en måde, så denne dialog er mulig. Dialogprincippet forudsætter, at myndigheden inddrager resultatet af dialogen med borgerne, når den træffer afgørelsen. Det vil sige, at myndighedspersonerne skal tillægge forældrenes egne oplevelser og beskrivelser af deres situation vægt, når de træffer beslutninger.

Aktindsigt og partshøring

For at kunne udnytte deres ret til at medvirke i sagsbehandlingen gennem en dialog, må forældrene have oplysninger, der gør, at de kan udnytte denne mulighed. Dialogprincippet understøttes derfor af de generelle forvaltningsretlige regler om aktindsigt og partshøring.

I forvaltningsloven § 9 om retten til aktindsigt står, at parten i en sag kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter.

Forvaltningsloven § 9

”Den, der er part i en sag, hvori der er eller vil blive truffet afgørelse af en forvaltningsmyndighed, kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter. Begæringen skal angive den sag, hvis dokumenter den pågældende ønsker at blive gjort bekendt med.

Stk. 2. Bestemmelser om tavshedspligt for personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv, begrænser ikke pligten til at give aktindsigt efter dette kapitel.

Stk. 3. Bestemmelserne i dette kapitel gælder ikke sager om strafferetlig forfølgning af lovovertrædelser, jfr. dog § 18.

Stk. 4. I forbindelse med varetægtsfængsling samt fuldbyrdelse af fængselsstraf og forvaring gælder bestemmelserne i dette kapitel endvidere ikke sager om

- 1) valg af varetægtsfængsel eller afsoningsinstitution,*
- 2) overførelse til andet varetægtsfængsel eller anden afsoningsinstitution,*
- 3) overførelse til anden afdeling i et varetægtsfængsel eller en afsoningsinstitution og*
- 4) udelukkelse fra fællesskab.”*

Som led i sin ret til aktindsigt har forældre-myndighedsindehaveren generelt ret til at se de oplysninger og dokumenter, der ligger i sagen. Det er dog i den forbindelse vigtigt at være opmærksom på, at der i sager om særlig støtte til børn og unge kan være fortrolige oplysninger, som af hensyn til barnet eller den unge ikke skal tilgå forældrene. Det betyder, at sagsbehandleren skal foretage en konkret vurdering af, om vedkommende skal anvende undtagelsesbestemmelserne fra aktindsigt for at beskytte barnet. Sagsbehandleren kan eksempelvis bruge undtagelsesbestemmelserne i den situation, hvor et barn eller en ung har betroet sig til en offentlig ansat eller andre om overgreb i hjemmet.

I sager om en anbringelse uden samtykke har kommunen pligt til at gøre indehaveren af forældremyndigheden opmærksom på, at vedkommende har ret til aktindsigt og ret til at udtale sig, inden der træffes afgørelse i sagen. Dette fremgår af serviceloven § 73.

Oplysningspligt

Et andet grundlæggende princip er oplysningspligten. Det betyder, at kommunen har pligt til at oplyse en sag, hvor der skal træffes en afgørelse. Oplysningspligten fremgår af retssikkerhedsloven § 10.

Retssikkerhedsloven § 10

"Myndigheden har ansvaret for, at sager, der behandles efter denne lov, er oplyst i tilstrækkeligt omfang til, at myndigheden kan træffe afgørelse."

I sager om særlig støtte til børn og unge er det af afgørende betydning, at sagen er godt oplyst. Der er derfor i sager om anbringelse af børn og unge uden for hjemmet særlige regler, der skal sikre, at myndigheden har et oplyst grundlag at træffe en afgørelse om en anbringelse ud fra.

Helt centralt i forhold til anbringelser er kravet om børnefaglig undersøgelse.

Forældresamarbejde omkring børnefaglig undersøgelse

Kommunen skal, før den træffer en afgørelse om særlig støtte til et barn eller en ung med særligt behov, udarbejde en børnefaglig undersøgelse, jf. serviceloven § 50.

Service_loven § 50

”Hvis det må antages, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, herunder på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, skal kommunalbestyrelsen undersøge barnets eller den unges forhold. Undersøgelsen, der betegnes som en børnefaglig undersøgelse, gennemføres så vidt muligt i samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Undersøgelsen skal gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader, og må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger.”

Den børnefaglige undersøgelse skal afdække en række forhold, der knytter sig til barnet og den unge. Sagsbehandleren skal afslutte undersøgelsen med en stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger og i givet fald hvilke, jf. serviceloven § 50, stk. 5.

Aktiv dialog med forældrene om undersøgelsen

Kommunen skal aktivt søge at opnå samarbejde og dialog med forældre om undersøgelsen. Det fremgår af servicelovens § 50, at undersøgelsen så vidt muligt skal ske i samarbejde med forældremyndighedsindehaveren – og den unge over 15 år. Det er således ikke et krav, at forældrene giver deres samtykke til, at undersøgelsen iværksættes. Årsagen til, at der ikke stilles et formelt samtykkekrav, er at forhindre, at situationer,

hvor det af den ene eller anden årsag ikke er muligt at indlede et samarbejde med forældre, bliver en barriere for at få undersøgt barnets eller den unges forhold og dermed for at give barnet eller den unge den nødvendige støtte.

For at sikre det bedst mulige udbytte af undersøgelsen og et godt grundlag for de fremtidige samarbejdsrelationer mellem familien og sagsbehandleren skal udgangspunktet for den børnefaglige undersøgelse imidlertid altid være, at sagsbehandleren aktivt skal søge at opnå dialog og samarbejde med forældrene om undersøgelsen. Det vil sige, at kommunen aktivt skal søge at opnå forældremyndighedsindehaverens accept af undersøgelsen og undersøgelsens formål, selv om der ikke er tale om et formelt samtykkekrav. Det er vigtigt, at forældrene så vidt muligt orienteres om undersøgelsens indhold og inddrages i arbejdet uanset deres holdning til undersøgelsen i øvrigt.

Forældremyndighedsindehaverens forståelse for undersøgelsen har stor betydning, da undersøgelsen bør være en indledning til et samarbejde mellem kommunen og forældremyndighedsindehaveren om at løse barnets eller den unges vanskeligheder. Derfor bør der lægges vægt på at gennemgå formålet med og indholdet af undersøgelsen med forældrene, samt hvordan undersøgelsen tilrettelægges. I den forbindelse vil det være

naturligt at inddrage forældremyndighedsindehaverens og den unges viden og forslag til, hvordan barnets eller den unges forhold bedst belyses, ligesom det f.eks. kan være hensigtsmæssigt at forklare, at man i forbindelse med undersøgelsen vil vurdere, om der skal foretages en undersøgelse af eventuelle andre børn i familien. Dette gælder også i de tilfælde, hvor forældremyndighedsindehaveren eller den unge, der er fyldt 15 år, ikke bifalder undersøgelsen.

I særlige tilfælde vil det ikke være muligt at indlede et positivt samarbejde med forældremyndighedsindehaveren, ligesom der kan være tilfælde, hvor det vil være særligt besværligt eller meget tidkrævende. Det kan for eksempel være, hvis den ene af forældremyndighedsindehavernes bopæl ikke er kendt, og vedkommende ikke har kontakt med barnet, eller hvis forældremyndighedsindehaveren afviser eller ikke besvarer kommunens forsøg på dialog. I sådanne tilfælde kan kommunen undtagelsesvis gennemføre den børnefaglige undersøgelse på trods af det helt eller delvist manglende samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Kommunen bør dog, uanset modviljen hos forældremyndighedsindehaverne og/eller den unge, der er fyldt 15 år, søge at samarbejde med disse personer om undersøgelsen i det omfang, det er muligt.

Kommunen kan uden forældrenes samtykke gennemføre en børnefaglig undersøgelse ved at indhente de nødvendige eksisterende oplysninger, jf. serviceloven § 50 og retssikkerhedsloven § 11 c. Begrebet eksisterende oplysninger dækker både oplysninger, som allerede er nedskrevne, og oplysninger i form af viden hos de personer, der har med barnet, den unge eller familien at gøre. Sagsbehandlere kan således godt indhente nye udtalelser fra eksempelvis daginstitutionspersonale, læger, privatpersoner eller andre, der har kendskab til barnet og barnets forhold. At der kun kan indhentes eksisterende oplysninger betyder dog, at der ikke kan foretages nye undersøgelser af barnet eller den unge hos eksempelvis lægen eller psykologen.

Er der ikke givet samtykke, kan sådanne undersøgelser kun gennemføres efter serviceloven § 51. Denne paragraf fastslår, at børn- og ungeudvalget kan beslutte at gennemføre undersøgelsen under ophold på en institution eller indlæggelse på sygehus, herunder psykiatrisk afdeling uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, hvis der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling.

Afdækning af forhold i familien

Som led i den børnefaglige undersøgelse skal sagsbehandleren ud over forhold hos barnet

eller den unge også selv afdække ressourcer og problemer hos barnets familie. Det betyder, at sagsbehandleren skal afdække forholdene hos begge barnets forældre, uanset hvem der har forældremyndigheden over barnet. Forældre uden del i forældremyndigheden kan spille en positiv rolle for barnet, derfor er det vigtigt også at trække på de eventuelle ressourcer, de har.

Kommunens pligt til at inddrage forholdene hos begge forældre i den børnefaglige undersøgelse understøttes af serviceloven § 47. Denne bestemmelse forpligter kommunen til i hver enkel sag at overveje, hvordan der kan ske en systematisk inddragelse af familie og netværk. Vejledningen nævner familierådslagning, netværksmøder og familiekontrakter som eksempler på metoder til, hvordan kommunen kan arbejde med en systematisk inddragelse af forældrene. Dette bliver beskrevet nærmere i kapitel 7.

I forbindelse med denne inddragelse af forældrene skal kommunen og den enkelte sagsbehandler være opmærksom på reglerne om at indhente og videregive oplysninger i retssikkerhedsloven, forvaltningsloven og i persondataloven. Eksempelvis kan de oplysninger, barnet eller den unge giver i en samtale med sagsbehandleren, være beskyttet af tavshedspligten, hvilket betyder, at sagsbehandleren ikke må give dem videre til forældrene.

Forældresamarbejde omkring handleplan

Inden kommunen træffer en afgørelse om anbringelse uden for hjemmet af et barn eller en ung, skal sagsbehandleren som udgangspunkt altid udarbejde en handleplan, jf. serviceloven § 140.

Serviceoven § 140

"Kommunalbestyrelsen skal udarbejde en handleplan, inden der træffes afgørelse om foranstaltninger, jf. § 52 og § 76. Betyder hensynet til barnet eller den unge, at man ikke kan afvente udarbejdelsen af en handleplan, er en kortfattet angivelse af formålet med foranstaltningen tilstrækkelig. Det påhviler da kommunalbestyrelsen snarest muligt og senest inden 4 måneder at opstille en handleplan."

Der kan være tilfælde, hvor hensynet til barnet eller den unge betyder, at man ikke kan afvente udarbejdelsen af en handleplan. Det kan for eksempel være ved en akut anbringelse. I sådanne situationer er det tilstrækkeligt, at formålet med foranstaltningen i første omgang angives kortfattet. Kommunen skal snarest muligt derefter og senest inden fire måneder fra det tidspunkt, hvor afgørelsen om, at der skal iværksættes en foranstaltning, er truffet, udarbejde en handleplan. I sager, hvor der efter serviceloven § 75 træffes en foreløbig afgørelse om anbringelse

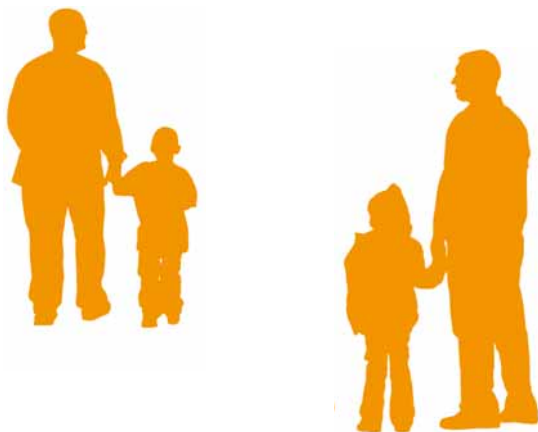
uden samtykke, skal handleplanen dog være udarbejdet senest en måned efter børn- og ungeudvalgets godkendelse af den foreløbige afgørelse.

Handleplanen har til formål at sikre, at formålet med foranstaltningen er beskrevet, og at der er klare mål for den indsats, barnet eller den unge tilbydes. Den skal angive formålet med indsatsen og hvilken indsats, der er nødvendig for at opnå formålet. Handleplanen tager afsæt i resultaterne af den børnefaglige undersøgelse og skal i forhold til de problemer, der er afdækket i undersøgelsen, indeholde konkrete mål med hensyn til barnets eller den unges trivsel og udvikling. En handleplan skal desuden angive indsatsens forventede varighed. I sager om anbringelse uden for hjemmet skal en handleplan tillige angive, hvilke former for støtte der selvstændigt skal iværksættes over for familien i forbindelse med anbringelsen og i tiden efter barnet eller den unges hjemgivelse.

Det centrale er, at handleplanen på en klar og konkret måde angiver både formål og mål for indsatsen. Handleplanen skal sikre en tilstrækkelig systematik i disse sager, sikre en god opfølgning på effekten af indsatsen, give familien et overblik over sagens forløb og give en konstruktiv overlevering af sagen ved et eventuelt sagsbehandlerskift.

En handleplan er både kommunens eget arbejdsredskab til at sikre en systematisk planlægning af sagen og et redskab, kommunen kan bruge aktivt i samarbejdet med familien og barnet eller den unge. Kommunen skal så vidt muligt udarbejde handleplanen i samarbejde med barnet eller den unge og forældremyndighedens indehaver.

Da der er et generelt krav om, at der skal udarbejdes en handleplan, før der iværksættes støtteforanstaltninger, kræver det ikke forældrenes samtykke at udarbejde handleplanen. Det kan eksempelvis være svært at

få forældrenes samtykke til handleplanen i sager, hvor der er sandsynlighed for, at der vil blive truffet afgørelse om anbringelse uden for hjemmet, selv om forældremyndighedens indehaver ikke vil give samtykke hertil.

Kommunen skal dog så vidt muligt altid udarbejde handleplanen i samarbejde med forældremyndighedens indehaver og barnet eller den unge, da det vil give en fælles forståelse af målet med indsatsen, hvilket blandt andet kan medvirke til at forhindre en tilbagekaldelse af et samtykke til en foranstaltning. Et forpligtende samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og barnet eller den unge er således det bedste udgangspunkt for at afhjælpe problemerne. Derfor er det også vigtigt, at både barnet eller den unge og forældrene forstår handleplanens enkeltelementer. I forhold til anbringelser uden for hjemmet spiller handleplanen en særlig rolle. I forhold til en frivillig anbringelse efter serviceloven § 52, stk. 3, nr. 7 er angivelsen

af formålet tillige knyttet til bestemmelsen i serviceloven § 53 om det informerede samtykke. Samtykket fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, skal omfatte formålet med anbringelsen. Ved tvangsmæssige anbringelser indgår handleplanen i kommunens indstilling til børn- og ungeudvalget om, at der skal træffes en sådan beslutning, og er derfor af væsentlig betydning for afgørelsen. En handleplan er således både kommunens eget arbejdsredskab til at sikre en systematisk planlægning af sagen og et redskab, kommunen kan bruge aktivt i samarbejdet med familien og barnet eller den unge.

Handleplanen kan også spille en positiv rolle i forhold til anbringelsesstedet. Det er således en fordel, at aftalerne mellem kommunen og anbringelsesstedet kan bygge på klare målsætninger, som kommunen og familien i samarbejde har opstillet i handleplanen. Kommunen skal dog være opmærksom på, at handleplanen kan indeholde oplysninger om forældrene eller andre oplysninger, som ikke vedkommer anbringelsesstedet. Kommunen skal derfor altid vurdere, hvilke af de oplysninger, der indgår i handleplanen, der er egnede til videregivelse til anbringelsesstedet. Forældre eller andre involverede har dog mulighed for at give samtykke til videregivelse af oplysninger i handleplanen, der ellers ville blive undtaget af hensyn til de involverede selv.

Opfølgning

Kommunen er forpligtet til løbende at revurdere indsatsen over for det anbragte barn i samarbejde med barnet og forældrene. Kommunen skal for det første vurdere, om indsatsen skal ændres. Det vil sige, om indsatsen bidrager til at nå de mål, der er opstillet i handleplanen, og om barnet eller den unge profiterer af indsatsen. For det andet skal kommunen vurdere, om handleplanen skal revideres.

En løbende opfølgning kan sikre, at foranstaltningen hele tiden tilgodeser barnets eller den unges behov. Desuden skal opfølgningen bidrage til at nå de opstillede mål i den enkelte sag, samt at foranstaltningen ikke løber længere, end formålet tilsiger. Serviceloven § 70 opstiller en række minimumskrav til denne opfølgning.

Serviceoven § 70

”Kommunalbestyrelsen skal senest 3 måneder efter, at der er iværksat en foranstaltning over for barnet, den unge eller de vordende forældre, vurdere, om indsatsen skal ændres, og om handleplanen, jf. § 140, skal revideres. Kommunalbestyrelsen skal herefter med højst 6 måneders mellemrum foretage en sådan vurdering. Afgørelse om revision af handleplanen træffes så vidt muligt med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år.”

Kommunen skal således senest tre måneder efter, at der er iværksat foranstaltning over for barnet eller den unge, vurdere, om indsatsen skal ændres, og om handleplanen skal revideres.

Kommunen skal herefter med højst seks måneders mellemrum foretage en sådan vurdering. Vurderingen af indsatsen og af behovet for revision af handleplanen skal ske på baggrund af det løbende tilsyn med barnet eller den unge. Tilsynet skal omfatte mindst to årlige tilsynsbesøg på anbringelsesstedet, hvor kommunen taler med barnet eller den unge. Samtalen med barnet eller den unge skal, så vidt det overhovedet er muligt, finde sted, uden at andre personer fra anbringelsesstedet er til stede.

Det fremgår desuden af serviceloven § 70, stk. 2, at revisionen af handleplanen også skal ske efter kontakt med forældremyndighedsindehaveren. Det betyder, at kommunen så vidt muligt skal inddrage forældrene, så de kan være med til at vurdere, om indsatsen over for barnet eller den unge skal ændres, og om handleplanen skal revideres.

Opfølgningen skal ikke alene omfatte indsatsen over for barnet eller den unge, men også den indsats som ydes over for familien. Indsatsen kan enten være beskrevet nærmere i forældrenes egen handleplan eller i barnets eller den unges handleplan, jf. serviceloven

140. Det betyder, at kommunen skal vurdere, om der skal ske ændringer i den eventuelle støtte, der er iværksat over for forældrene under barnet eller den unges ophold uden for hjemmet. Det gælder uanset, om der er udarbejdet en særskilt plan for støtten til familien, eller om støtten alene fremgår af barnets eller den unges handleplan. Kommunen skal vurdere, om der er behov for at revidere planen for forældre, første gang senest tre måneder efter, at barnet eller den unge har fået ophold uden for hjemmet, og derefter med højst 12 måneders mellemrum. De løbende revisioner af handleplanen er et aktuelt dokumentationsgrundlag for både barn og forældre i forhold til, hvordan indsatsen virker. Barnet og forældrene har ret til, at kommunen foretager opfølgning på anbringelsen.

Kommunen skal også, og så vidt muligt i samarbejde med forældrene, revidere handleplanen i forbindelse med en hjemgivelse af barnet eller den unge. Dette er vigtigt for at gøre hjemgivelsen af barnet eller den unge så skånsom som muligt. I forbindelse med denne revision skal kommunen også tage stilling til, om den skal tilbyde barnet og eller forælderen støtte efter serviceloven § 52.

Støtte til forældrene under anbringelsen

Forældrene spiller en meget vigtig rolle for deres børns opvækst, trivsel og grundlæggende udvikling. Det gælder også for børn og unge, som anbringes uden for hjemmet. Det er vigtigt, at der under en anbringelse arbejdes med at støtte familien frem til en løsning af de eventuelle problemer, som har været medvirkende til barnets eller den unges vanskeligheder. For det første fordi det er vigtigt at arbejde på at løse familiens eventuelle problemer, således at barnet eller den unge igen kan hjemgives. For det andet fordi det er centralt at støtte forældrene i at kunne udfylde deres forældrerolle også under anbringelsen.

Der er forskellige muligheder for at støtte forældre i forbindelse med en anbringelse.

Støtteperson

Kommunen skal tilbyde forældremyndighedsindehaverne en støtteperson i forbindelse med barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet. Det fremgår af serviceloven § 54.

Serviceoven § 54

"Kommunalbestyrelsen skal tilbyde forældremyndighedens indehaver en støtteperson i forbindelse med barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 7."

Kommunen skal tilbyde en støtteperson, uanset om barnet er anbragt med eller uden samtykke. Kommunen skal i denne forbindelse være opmærksom på, at forældre med funktionsnedsættelse eller forældre til børn med funktionsnedsættelse kan have et særligt behov for støtte til at kunne udfylde deres forælderrolle under anbringelsen. Dette kan være særligt vigtigt i forhold til forældre, hvis børn er anbragt på grund af nedsat funktionsevne, hvor en hjemgivelse ofte ikke vil være aktuel.

Ifølge vejledningen kan det være hensigtsmæssigt, at kommunen har udarbejdet en liste over mulige støttepersoner, som forældrene kan vælge ud fra. Det afskærer dog ikke forældrene fra selv at foreslå en egnet person, men kommunen skal godkende støttepersonen og fastsætte tidsforbruget. Afgørelser vedrørende støtteperson kan forældrene indbringe for Det Sociale Nævn.

Forældres ret til en støtteperson er beskrevet nærmere i kapitel 6.

Plan for støtte til forældre

Desuden følger det af serviceloven § 54, stk. 2, at kommunen under en anbringelse skal træffe afgørelse om, hvorvidt forældrene skal have støtte eller ej, og i givet fald hvad denne støtte skal bestå i. Kommunen skal begrunde sin afgørelse. Hvis der træffes afgørelse om støtte, skal der udarbejdes en særskilt handlingsplan for støtten til forældre. Forældre kan klage over kommunens afgørelse.

Serviceoven § 54, stk. 2

"Under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet efter § 52, stk. 3, nr. 7, skal kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om støtte til forældrene efter stk. 1, efter § 52, stk. 3, eller efter anden lovgivning. Støtten skal så vidt muligt medvirke til at løse de problemer, som har været årsag til anbringelsen, med henblik på at støtte forældrene i at varetage omsorgen for barnet eller den unge ved en eventuel hjemgivelse eller i samvær med barnet eller den unge under anbringelsen. Kommunalbestyrelsen skal fastsætte en særskilt plan for støtten til forældrene."

Støtte til forældre kan være i form af familiebehandling, vejledning i forhold til forælderrollen, forældreprogrammer eller lignende, støtte i forhold til eventuelle problemer med misbrug eller psykiske lidelser eller økonomisk støtte efter serviceloven § 52 a. Der vil ofte være tale om en bredspektret indsats for

at hjælpe familien, hvor det kan være relevant at koordinere hjælp ydet efter forskellig lovgivning. Planen for støtten til familien kan således godt indeholde initiativer, der iværksættes efter anden lovgivning end serviceloven, så der skabes sammenhæng i indsatsen. Det kan eksempelvis være en arbejdsmarkedsindsats, alkoholbehandling eller andet, der kan medvirke til at støtte forældre i at spille en positiv rolle i barnet eller den unges liv.

Støtten til forældre skal så vidt muligt medvirke til at løse de problemer, der har været årsag til anbringelsen, med henblik på at bakke dem op i varetagelsen af omsorgen for barnet eller den unge ved en eventuel hjemgivelse. Uanset om der er mulighed for, at forældrene på sigt kan varetage omsorgen for barnet eller den unge, og barnet eller den unge dermed vil kunne hjemgives til forældrene, spiller forældrene imidlertid ofte en vigtig rolle for barnet eller den unge. Støtten kan derfor også iværksættes med henblik på at støtte forældrene i at have samvær med barnet eller den unge eller på anden måde bidrage til at sikre en positiv udvikling for barnet eller den unge.

Børns ret til samvær med forældre

Anbragte børn og unge har under anbringelsen ret til samvær og kontakt med deres forældre og netværk, herunder søskende,

bedsteforældre, øvrige familiemedlemmer, venner mv. Det fremgår af serviceloven § 71.

Serviceoven § 71

"Barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt med forældre og netværk, herunder søskende, bedsteforældre, øvrige familiemedlemmer, venner m.v. under anbringelsen uden for hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal under hensyntagen til barnets eller den unges bedste sørge for, at forbindelsen mellem barnet eller den unge og forældrene og netværket holdes ved lige. Ved tilrettelæggelse af samværet, skal der lægges vægt på, at barnet eller den unge også på længere sigt har mulighed for at skabe og bevare nære relationer til forældre og netværket. Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse pligt til at sikre, at forældrene får information om barnets hverdag, og til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældrene og anbringelsesstedet. En ret til samvær og kontakt, der er aftalt mellem forældrene eller er fastsat i medfør af forældreansvarsloven, opretholdes under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, men kan reguleres eller midlertidigt ophæves efter reglerne i stk. 2-4."

Børn og unge, som anbringes uden for hjemmet, har ret til samvær og kontakt med deres forældre og netværk, herunder søskende, bedsteforældre, øvrige familiemedlemmer og venner mv. Det betyder, at hensynet til barnet eller den unges behov for og ønske

om samvær skal stå over forældrenes ønske om kontakt og samvær.

I følge vejledningen skal udgangspunktet for beslutninger om samvær være, at barnet eller den unge har interesse i at bibeholde kontakten til forældrene, fordi det har betydning for deres liv. Det er vigtigt at være opmærksom på, hvis samværet eller kontakten med en forælder kan være til skade for deres trivsel og udvikling. Det kan eksempelvis være i tilfælde, hvor en forælder har udsat barnet eller den unge for vold eller seksuelle overgreb. Hvis det er nødvendigt, skal kommunen træffe afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet. Dette fremgår af serviceloven § 71, stk. 2.

I forbindelse med en vurdering af barnets eller den unges situation er kommunen forpligtet til at gennemføre en børnesamtale jf. serviceloven § 48. Her får barnet eller den unge mulighed for at give udtryk for sin holdning til blandt andet spørgsmålet om samvær – og den holdning skal kommunen tillægge passende vægt under hensyn til barnets eller den unges alder og modenhed.

Kommunen har ikke kun pligt til at træffe en afgørelse om samværet. Kommunen har også forpligtelsen i forhold til den praktiske tilrettelæggelse og gennemførelse af samværet, så det understøtter barnet eller den unges mulighed for at skabe og bevare nære relationer til sine forældre. Denne pligt fremgår også af serviceloven § 71. Det forpligtende afspejler, at den praktiske tilrettelæggelse og gennemførelse af et samvær har afgørende betydning for, at barnet eller den unge og forældrene har mulighed for at danne og udvikle deres relationer.

I håndbogens kapitel 8 beskrives muligheder og betingelser for samvær og kontakt nærmere.

Internationale konventioner

Serviceovens regler er udformet og skal administreres i overensstemmelse med de rettigheder, der følger af internationale konventioner. Det drejer sig blandt andet om

børn og unges grundlæggende rettigheder til at have en familie, til at udtale sig samt princippet om barnets bedste.

De vigtigste internationale konventioner, der berører børn, unge og deres forældres rettigheder er FNs konvention om Barnets rettigheder (Børnekonventionen), Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (Menneskerettighedskonventionen) og FNs Handicapkonvention (Handicapkonventionen). Både Børnekonventionen og Menneskerettighedskonventionen indeholder en række grundlæggende rettigheder.

Rettighederne er formuleret meget bredt som eksempelvis retten til et familieliv. Rettighederne bliver omsat til de nationale love, og som nævnt berører serviceloven en række grundlæggende rettigheder for både børn og unge. Derudover er det sagsbehandlerens

opgave at omsætte en grundlæggende menneskerettighed i den enkelte sag. I praksis betyder det, at sagsbehandleren ikke må træffe en afgørelse, der er i strid med de grundlæggende menneskerettigheder.

Ret til et familieliv

Familien er i Børnekonventionen fremhævet som den bærende struktur omkring børn og unges opvækst og udvikling. Konventionens understregning af familien og forældrenes betydning for børn og unges opvækst medfører, at staten må lægge forholdene til rette på en måde, der gør, at forældre kan varetage denne rolle. For forældre, der ikke selv kan varetage omsorgen for deres barn eller den unge, er støtten til dem et vigtigt bidrag til at sikre, at børnene og de unge får mulighed for at bevare eller udvikle en relation til deres forældre.

Børns ret til et familieliv er beskyttet i Børnekonventionens artikel 9.

FNs Børnekonvention, artikel 9

- ”1. Deltagerstaterne skal sikre, at barnet ikke adskilles fra sine forældre mod deres vilje, undtagen når kompetente myndigheder, hvis afgørelser er undergivet retlig prøvelse, i overensstemmelse med gældende lov og praksis bestemmer, at en sådan adskillelse er nødvendig af hensyn til barnets tarv. En sådan beslutning kan være nødvendig i særlige tilfælde, f.eks. ved forældres misbrug eller vanrøgt af barnet, eller hvor forældrene lever adskilt, og der skal træffes beslutning om barnets bopæl.
2. I behandlingen af enhver sag i medfør af stykke 1 skal alle interesserede parter gives mulighed for at deltage i sagsbehandlingen og fremføre deres synspunkter.
3. Deltagerstaterne skal respektere retten for et barn, der er adskilt fra den ene eller begge forældre, til at opretholde regelmæssig personlig forbindelse og direkte kontakt med begge forældre, undtagen hvis dette strider mod barnets tarv.
4. Hvor en sådan adskillelse er en følge af en handling, iværksat af en deltagerstat, såsom tilbageholdelse, fængsling, udvisning, forvisning eller død (herunder dødsfald af en hvilken som helst årsag, mens personen er i statens varetægt) af den ene eller begge forældre eller af barnet, skal deltagerstaten efter anmodning give forældrene, barnet eller om nødvendigt et andet medlem af familien de væsentlige oplysninger om, hvor den eller de fraværende medlemmer af familien befinder sig, medmindre afgivelsen af oplysningerne ville være skadelig for barnets velfærd. Deltagerstaterne skal desuden sikre, at fremsættelsen af en sådan anmodning ikke i sig selv medfører skadelige følger for vedkommende person eller personer.”

Menneskerettighedskonventionen indeholder en tilsvarende ret i artikel 8.

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 8

”Ret til respekt for privatliv og familieliv

Stk. 1. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance.

Stk. 2. Ingen offentlig myndighed må gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, medmindre det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.”

En anbringelse af et barn eller en ung griber ind i forældrene og børnenes liv sammen, uanset om anbringelsen sker med eller uden samtykke fra forældrene. Også en afgørelse om at afbryde et samvær mellem et anbragt barn og dets forældre griber afgørende ind i barnet eller den unges og forældrenes familieliv. Derfor stilles der store krav til, hvornår og hvordan der kan ske et indgreb i denne ret. Der stilles for eksempel store krav til, hvornår og under hvilke betingelser myndigheden kan træffe en afgørelse om en anbringelse uden samtykke fra forældrene.

En afgørelse om en anbringelse uden samtykke skal træffes af børn- og ungeudvalget, der består af to medlemmer fra kommunalbestyrelsen, en byretsdommer samt to pædagogisk-psykologisk sagkyndige, der udpeges af kommunalbestyrelsen. Udvalget vælger selv sin formand og næstformand blandt de

medlemmer, der er valgt af kommunalbestyrelsen. Desuden har forældrene og barnet over 12 år ret til gratis advokatbistand i alle afgørelser, der træffes uden samtykke.

Tidligere blev en anbringelse af et barn eller en ung uden for hjemmet alene opfattet som et indgreb i forældrenes ret til familieliv med deres barn eller den unge. Forældreperspektivet suppleres i dag med et børneperspektiv. Det betyder, at en anbringelse skal ses både i forhold til barnets eller den unges og forældrenes ret til familieliv.

Barnets bedste

Princippet om barnets bedste er en grundlæggende rettighed for børn og unge i alle sager, der vedrører dem. Barnets bedste fremgår af Børnekonventionens artikel 3.

FNs Børnekonvention, artikel 3

- ”1. I alle foranstaltninger vedrørende børn, hvad enten disse udøves af offentlige eller private institutioner for social velfærd, domstole, forvaltningsmyndigheder eller lovgivende organer, skal barnets tarv komme i første række.
2. Deltagerstaterne påtager sig at sikre barnet den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for dets trivsel under hensyntagen til de rettigheder og pligter, der gælder for barnets forældre, værge eller andre personer med juridisk ansvar for barnet, og skal med henblik herpå træffe alle passende lovgivningsmæssige og administrative forholdsregler.
3. Deltagerstaterne skal sikre, at institutioner, tjenester og organer med ansvar for omsorg for eller beskyttelse af børn skal være i overensstemmelse med de standarder, der er fastsat af kompetente myndigheder, særligt med hensyn til sikkerhed, sundhed, personalets antal og egnethed samt sagkyndigt tilsyn.”

Princippet om barnets bedste betyder, at en myndighed i alle sager, der vedrører et barn eller en ung, er forpligtet til at træffe afgørelsen ud fra, hvad der i den enkelte sag er det bedste for barnet eller den unge.

Barnets bedste er lovfæstet i serviceloven § 46, stk. 1, der bestemmer, at støtte til børn og unge med særligt behov skal ydes med henblik på at sikre barnet eller den unges bedste. Det betyder blandt andet, at det ikke er tilladt for en kommune at træffe en afgørelse alene af økonomiske hensyn, hvis den trufne afgørelse ikke er til barnets eller den unges bedste. Princippet om barnets bedste betyder også, at hensynet til forældrenes interesser må vige for, hvad der findes bedst for barnet.

Meget ofte vil børn, unge og forældre have sammenfaldende behov, men det gælder ikke i alle sager. Det, at børn og unge er personer med egne rettigheder, har særlig betydning i de tilfælde, hvor barnet eller den unge og forældrene ikke har de samme ønsker og behov. De løbende ændringer af serviceloven, senest ændringerne med Barnets Reform, understøtter udviklingen i retning af at give børn og unge flere selvstændige rettigheder. Det viser sig eksempelvis i serviceloven § 71 om samvær under en anbringelse. Det fremgår af denne bestemmelse, at barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt med forældre og netværk. Det er således ikke forældrene, der har ret til samvær med deres anbragte barn eller ung – men omvendt. Det betyder blandt andet, at anbragte børn og unge også

har ret til ikke at være sammen med deres forældre.

Det er myndigheden, der afgør, hvad der er bedst for det enkelte barn eller den unge i en konkret sag. Barnet har imidlertid en ret til at udtale sig om sin egen sag, og barnets eller den unges egen holdning eller mening skal derfor indgå i myndighedens vurdering af, hvad der er til barnets bedste.

Retten til at udtale sig

Det er en grundlæggende ret for alle mennesker at have mulighed for at blive hørt og kunne udtale sig, før en myndighed træffer en afgørelse i en sag, der vedrører vedkommende. Retten til at blive hørt i sin egen sag skal først og fremmest hjælpe til at sikre, at myndigheden har alle relevante oplysninger i en sag. Retten til at blive hørt handler imidlertid også om at respektere det enkelte menneske, når en myndighed træffer en afgørelse, der får betydning for dets liv.

Børn og unge har også ret til at blive hørt og til at udtale sig i deres egen sag. Denne ret følger af Børnekonventionens artikel 12.

FNs Børnekonvention, artikel 12

- ”1. Deltagerstaterne skal sikre et barn, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet; barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed.
2. Med henblik herpå skal barnet især gives mulighed for at udtale sig i enhver behandling ved dømmende myndighed eller forvaltningsmyndighed af sager, der vedrører barnet, enten direkte eller gennem en repræsentant eller et passende organ i overensstemmelse med de i national ret foreskrevne fremgangsmåder.”

Det følger af denne bestemmelse, at alle børn og unge, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, har ret til frit at udtrykke disse. Der er ikke noget krav om, at børn og unge skal have opnået en bestemt alder for at have ret til at udtale sig. Også helt små børn har derfor ret til at blive hørt, når de blot er i stand til at udtrykke deres synspunkter. Det er myndighedens opgave at sikre, at det enkelte barn eller den unge får mulighed for at udtrykke sin egen opfattelse.

Alle børn og unges ret til at udtale sig i deres egen sag medfører imidlertid ikke nødvendigvis, at myndigheden skal træffe en afgørelse, der følger barnets eller den unges synspunkter. Af Børnekonventionens artikel 12 fremgår, at barnets oplysninger skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed. Derfor skal myndigheden vurdere, hvilken vægt barnets eller den unges egen mening eller egne opfattelser skal have i den enkelte sag. Afgørelsen skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet.

Vejledningen nævner desuden, at myndigheden skal begrunde det, hvis den ikke vælger at følge barnet eller den unges holdninger. I vejledningen nævnes endvidere, at sagsbehandleren skal overveje at informere barnet eller den unge om afgørelsen og om baggrunden herfor.

Børns ret til at blive hørt i en sag er en integreret del af dansk ret. Det følger af serviceloven § 48, at en myndighed skal have en samtale med barnet eller den unge, før der træffes en afgørelse.

FNs Handicapkonvention

I 2006 vedtog FN en konvention om rettigheder for mennesker med handicap. Formålet med Handicapkonventionen er at sikre handicappede personers mulighed for at benytte sig af alle deres grundlæggende rettigheder uden forskelsbehandling på grund af deres handicap. I artikel 3 er nævnt de generelle principper, som konventionen bygger på.

FNs Handicapkonvention, artikel 3**”Generelle principper**

Konventionens principper er:

- a) Respekt for menneskets naturlige værdighed, personlige autonomi, herunder frihed til at træffe egne valg, og uafhængighed af andre personer
- b) Ikke-diskrimination
- c) Fuld og effektiv deltagelse og inklusion i samfundslivet
- d) Respekt for forskellighed og accept af personer med handicap som en del af den menneskelige mangfoldighed og af menneskeheden
- e) Lige muligheder
- f) Tilgængelighed
- g) Ligestilling mellem mænd og kvinder
- h) Respekt for de udviklingsmuligheder, som børn med handicap har, samt respekt for deres ret til at bevare deres identitet.”

Handicapkonventionen grundlæggende principper omfatter både indsatsen over for børn og voksne med handicap. Men artikel 7 indeholder en bestemmelse, der kun retter sig mod børn og unge med handicap.

FNs Handicapkonvention, artikel 7**”Børn med handicap**

- 1. Deltagerstaterne skal træffe alle nødvendige foranstaltninger til at sikre, at børn med handicap fuldt ud kan nyde alle menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på lige fod med andre børn.
- 2. I alle foranstaltninger vedrørende børn med handicap skal barnets tarv komme i første række.
- 3. Deltagerstaterne skal sikre børn med handicap retten til frit at udtrykke deres synspunkter i alle forhold vedrørende dem selv på lige fod med andre børn, idet børnenes synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med deres alder og modenhed, samt ret til at modtage handicap- og alderssvarende bistand for at virkeliggøre denne ret.”

Denne bestemmelse samler de almindelige børneretlige principper om ikke-diskrimination, barnets bedste og retten til at blive hørt. Disse rettigheder gælder naturligvis også for handicappede børn og unge.

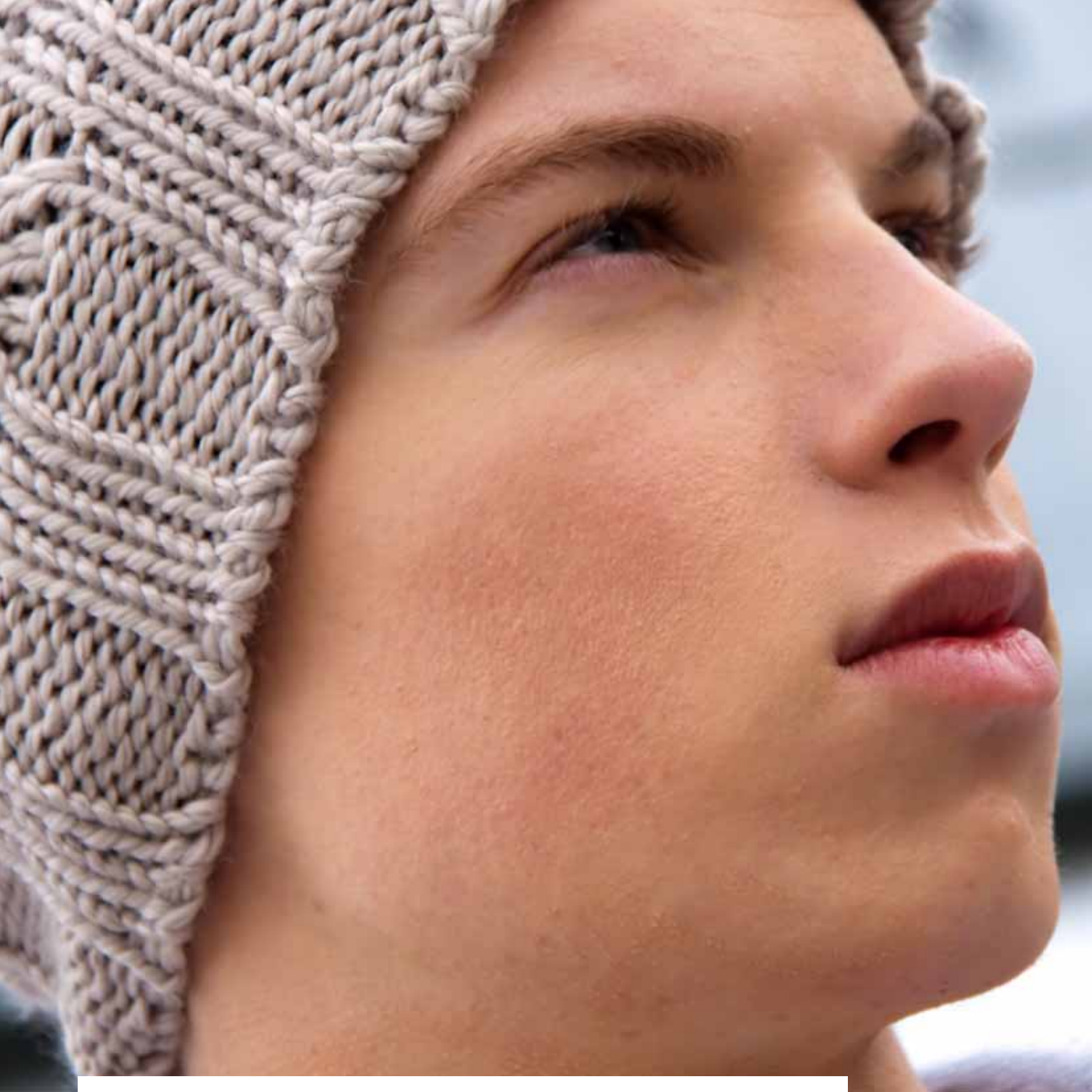
I Danmark er der en lang tradition for at yde særlig støtte til både børn og voksne personer med handicap. Af servicelovens formålsbestemmelse § 1 fremgår det, at ét af formålene med loven er at tilgodese behov, der følger af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Serviceloven kapitel 11 om særlig støtte til børn og unge omfatter også børn og unge med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Derudover indeholder serviceloven

en række andre rettigheder, der hviler på det handicapretlige princip om kompensation eller på et ligebehandlingsprincip.

De internationale menneskerettighedskonventioner fastslår, at børn har ret til særlig omsorg og bistand. De fastslår også, at familien er den grundlæggende enhed i samfundet og den naturlige ramme for alle menneskers liv. Børn bør gives den nødvendige beskyttelse og hjælp, således at de har mulighed for vækst, trivsel og udvikling. Det er den overordnede forståelse, som serviceloven skal ses ud fra, og som professionelle skal inddrage i deres arbejde med anbragte børn.

Litteratur

- Andersen, J. (2006). *Social forvaltningsret*. Nyt Juridisk Forlag.
- Jørgensen, S. (2007). Børns rettigheder i socialretlige og familieretlige sager. *Tidsskrift for Familie- og Arveret*, nr. 4.
- Ketscher, K. (2010). Sociale rettigheder og EMRK. En indvandret retskilde i problemer i Menneskerettighedsdomstolen - 50 års samspil med dansk ret og politik. Jonas Christoffersen og Mikael Rask Madsen, Thomson Reuters (red.).
- Ketscher, K. (2008). *Socialret, principper – rettigheder – værdier*, Forlaget Thomson.
- Ketscher, K. (2003). Børns Menneskerettigheder. Om FN's Børnekonvention i dansk ret, i Nye retlige design. *Dansk ret under konkurrence*, Jørgensen S. et al. (red). Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kristensen, O. S., Kristiansen, Lemann, B. og Jensen, B. N. (2010). Retssikkerhed og rationalitet i anbringelsessager. *Retfærd*, vol. 33 nr. 3.
- Lorenzen, P. m.fl. (2003). *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art 1-10)*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Mattsson, Titti (2010). *Rätten till familj inom bar och ungdomsvården*. Liber AB.
- Rasmussen, Nell (2010). *Børn i familie- og socialretten*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Rytter, Jens Elo (2000). *Grundrettigheder. Domstolens fortolkning og kontrol med lovgivningsmagten*. København: Gad Jura.
- Lovbekendtgørelse nr. 904 af 18/08/2011 af lov om social service.
- Lovbekendtgørelse nr. 656 af 15/06/2011 af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.
- Lovbekendtgørelse nr. 1365 af 07/12/2007 af forvaltningsloven.
- Datasammenskrivning nr. 11315 af 28/09/1994 af lov om offentlighed i forvaltningen.
- Lov nr. 429 af 31/05/2000 om behandling af personoplysninger.
- Bekendtgørelse nr. 6 af 6. januar 1992 af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder.
- Bekendtgørelse nr. 750 af 19. oktober 1998 af lov om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.
- Vejledning om særlig støtte til børn, unge og deres familier (vejledning nr. 3 til serviceloven) af 15/02/2011.
- Vejledning nr. 9859 af 6. september 2007 om forældremyndighed og barnets bopæl.
- FNs konvention om rettigheder for personer med handicap.

KAPITEL 3

BØRN, UNGE OG FORÆLDRES PERSPEKTIVER PÅ SAMARBEJDET

Dette kapitel giver et indblik i, hvordan børn og forældre kan opleve betydningen af forældresamarbejde under et anbringelsesforløb. Formålet er at styrke professionelles opmærksomhed over for, at børn og forældres liv er forbundne og at give et indblik i de problemstillinger og dilemmaer, der kan være i spil for børn og forældre under et anbringelsesforløb.

Kapitlet sætter fokus på, at inddragelse af børn, unge og forældres perspektiver er en vigtig forudsætning for, at professionelle kan tilrettelægge et godt samarbejde med forældre om omsorgen for deres børn. Et godt forældresamarbejde indebærer, at forældre oplever, at de har indflydelse, og at professionelle tillægger deres perspektiver betydning. Det er myndigheds personer, der har det overordnede ansvar for at lede forældresamarbejdet, men de professionelle på anbringelsesstedet har også en vigtig opgave heri.

Professionelle, børn og forældre har langt fra altid de samme perspektiver på vanskeligheder og muligheder i anbragte børn og unges livssituation. Børn, forældre og professionelles forskellige syn på familiens situation kan afstedkomme konflikter, men viden om disse forskelle kan også bidrage til, at professionelle skaber et mere kvalificeret grundlag for den indsats, der sættes i værk.

Kapitlet sigter mod at skabe et fælles grundsyn på forældresamarbejde på tværs af faggrupper. Det skal bidrage til en forståelse af forældresamarbejde, hvor inddragelse ikke kun handler om at lytte respektfuldt til forældre. Det handler også om, at skabe mulighed for, at forældre kan vedblive med at være forældre i praksis under en anbringelse.

Forældre som aktive deltagere

Alment betragtet er inddragelse og dialog grundlæggende principper i samarbejdet mellem myndigheder og den enkelte borger. Det fremgår blandt andet af retssikkerhedsloven § 4 om dialogprincippet, som er beskrevet i kapitel 2.

Der har i de seneste årtier været en bevægelse væk fra at se borgere som passive modtagere af de indsatser, det offentlige udformer. I stedet er der kommet mere fokus på, at problemer skal løses i et ligeværdigt samarbejde med den enkelte modtager af ydelserne (Hie-Imcrone & Schultz, 2007). Brugere af sociale ydelser skal ikke ses som klienter, men som borgere, der er aktive deltagere i samfundet og besidder grundlæggende rettigheder som eksempelvis at blive inddraget i deres sag. Denne udvikling ligger i forlængelse af politiske ønsker om at humanisere velfærdsstaten i retning mod en større respekt for individets værdighed og selvbestemmelse (Juul Jensen, 2002).

Forståelse af familiemedlemmers perspektiver

Ifølge serviceloven § 47 og § 48 skal kommunen sikre, at der sker en systematisk inddragelse af familie og netværk.

Serviceoven § 47 og § 48

”§ 47. Kommunalbestyrelsen skal overveje, hvordan der kan ske en systematisk inddragelse af familie og netværk.

§ 48. Forinden myndigheden træffer afgørelse efter §§ 51, 52, 52 a, 56, 57 a, 57 b, 58, 62 og 63, § 65, stk. 2 og 3, og §§ 68-71 og 75, skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge herom.

Stk. 2. Samtalen kan undlades, i det omfang barnets modenhed eller sagens karakter i afgørende grad taler imod samtals gennemførelse. Kan samtalen ikke gennemføres, skal barnets holdning til den påtænkte afgørelse søges tilvejebragt.”

Formålet er at sikre en individuel tilpasning af tilbuddet om støtte og at bygge indsatsen på familiens ressourcer og muligheder for selv at tage ansvar for eget liv. Inddragelse kan derfor betragtes som en forudsætning for, at professionelle kan kvalificere deres indsats.

I takt med indførelse af principper om dialog og samarbejde er der kommet en stigende professionel erkendelse af, at børn, unge, forældre og professionelle har forskellige perspektiver på de samme problemstillinger. Udfordringen i socialt arbejde består dermed ikke i at levere færdige løsninger til familier, men i at udforme indsatsen på baggrund af en forståelse af familiemedlemmernes forskellige perspektiver på de vanskeligheder, der er i spil (Schjelderup, et al. 2005). Inddragelse indebærer, at professionelle lytter til børn, unge og forældres perspektiver på deres situation og inddrager dem som aktive samarbejdspartnere. Forældre besidder en unik viden om egen og børnenes situation, der kan bidrage til at øge kvaliteten i den sociale indsats (Højholt, 1993).

Samarbejde om et fælles mål

Et samarbejde indebærer imidlertid mere, end, at børn, unge og forældre oplever at blive lyttet til. Samarbejde drejer sig overordnet set om, at flere parter handler sammen for at opnå et fælles mål. Det fælles mål i forbindelse med et anbringelsesforløb er at fremme barnet eller den unges trivsel og udvikling, og det gøres bedst i samarbejde med forældre. En norsk psykolog Haldor Øvreide udtrykker det således:

Barnets vigtigste udviklingsressource er en-gagerede forældre. Vores erfaringer, analyser og metodiske overvejelser munder ud i det princip, at alle hjælpetiltag for børn bør være organiseret som forældre-barn orienterede foranstaltninger. Det vil sige, at i tillæg til det specifikke arbejde, som eventuelt gøres med barnet, må det også være et centralt mål at optimere relationen mellem forældre og børn, forældrenes ansvar og kompetence. Dette kan eventuelt også ske ved at tilrettelægge bedre sociale og materielle forudsætninger for familien ¹.

Formålet med, at professionelle udvikler og tilrettelægger tilbud om støtte i samarbejde med børn, unge og forældre, er at skabe grobund for, at de forskellige parter kan medvirke aktivt. Det indebærer, at parterne arbejder for at skabe en fælles forståelse af problemstillingerne i den konkrete situation. Samarbejde om at nå frem til en fælles problemforståelse har betydning, hvis forældre skal kunne understøtte, at indsatsen virker og giver mening i børn og unges liv både før, under og efter en anbringelse. Det forudsætter samtidig, at professionelle betragter forældre som personer, der ikke kun har problemer men også ressourcer.

¹ Øvreide & Hafstad, 2004

Når en anbringelse kommer på tale, handler det om en alvorlig indgriben i en families fælles liv. Derfor er det hverken muligt eller ønskeligt at forstå forældresamarbejde som en harmonisk proces, der er baseret på enighed. Professionelle, forældre, børn eller unge kan have meget forskellige perspektiver på og vurderinger af den samme situation. Det er derfor en kontinuerlig opgave for både professionelle og forældre at håndtere de konflikter og modstridende holdninger, der dukker op, når en anbringelse kommer på tale.

Uenigheder om fortidige hændelser og især om årsagerne til familiens situation kan udgøre en væsentlig barriere i forsøget på at nå frem til en fælles forståelse af den aktuelle situation. Traditionelt har de professionelles rekonstruktion af familiens historie haft entydigt fokus på problemhistorien og på familiens dysfunktion. Der er imidlertid i de seneste år sket et skifte i socialt arbejde, hvor professionelle i højere grad vender blikket mod børn, unge og forældres nutidige oplevelse af problemerne og inddrager parternes ressourcer i formuleringen af de fremtidige handlemuligheder (Schjelderup, et al., 2005). Serviceloven betoner tillige betydningen af at inddrage børn, unge og forældres ressourcer i undersøgelsen af problemer i børn og unges hverdagsliv.

Serviceloven § 50, stk. 3

”Stk. 3. I sin undersøgelse skal kommunalbestyrelsen afdække ressourcer og problemer hos barnet, familien og netværket. For unge, der er fyldt 15 år, skal undersøgelsen afdække de særlige forhold, der skal indgå ved valg af indsats for denne aldersgruppe, jf. § 52 og § 76.”

Denne ressourceorienterede bevægelse i professionelles perspektiver peger på betydningen af, at parterne samarbejder om at udforske problemer i et udviklingsorienteret perspektiv. Denne forståelse bliver uddybet i kapitel 5 om børnefaglig undersøgelse og handleplan.

Forældresamarbejde set ud fra børn og unges perspektiver

I de seneste årtier er der kommet en stigende opmærksomhed over for, at børn og unge har deres egne perspektiver på kontakten til deres forældre under en anbringelse. Udsagn fra voksne, der tidligere har været anbragte, har bidraget med nye vinkler til forståelse af forældres betydning for deres anbragte børn og unge. Det har givet en klarere forståelse af, at forældre og børns liv er forbundne, også selv om børnene eller de unge bor uden for eget hjem.

Voksne tidligere anbragte har naturligvis meget forskellige erfaringer, der ikke peger entydigt på en bestemt måde at tilrettelægge kontakt, samvær og samarbejde på. Deres udtalelser kan imidlertid bidrage til at udkrystallisere en række dilemmaer og problematikker, som professionelle kan tage med i deres overvejelser, når de tilrettelægger samarbejdet med forældrene².

Om at høre til og være en del af en familie

For mange børn og unge betyder anbringelse tab af kontakt til forældre og netværk. SFIs forløbsundersøgelse af anbragte børn fra årgang 1995 viser (Egelund, et al., 2008), at 52 procent af børnene har kontakt med deres mor én gang om måneden eller sjældnere, mens det i forhold til kontakten til fædre gjaldt for 77 procent af børnene. Henholdsvis 10 og 28 procent havde slet ingen kontakt med henholdsvis mor eller far. Tallene tyder på, at kontakten mellem børn og forældre let kan tynde ud eller falde helt bort, hvis professionelle ikke tillægger forældrenes deltagelse betydning og arbejder målrettet på at inddrage dem i børnenes liv.

Voksne tidligere anbragte giver mange eksempler på, at deres forældre er forsvundet ud af deres liv. De har haft en oplevelse af, at de har mistet deres historie, fordi båndene til familien er blevet svækket. Flere giver udtryk for, at de ”*skulle starte forfra*” som voksne (Andersen, et al., 2005).

Opretholdelsen af barnet eller den unges forbindelse til forældrene handler ikke kun om at have en kontinuerlig kontakt. Det handler også om barnets eller den unges oplevelse af at høre til og være en del af familiens liv og historie, selv om de i en periode eller hele deres barndom eller ungdom bor uden for eget hjem. Robin, der er tidligere anbragt, udtrykker det på denne måde:

Institutionerne i dag mangler der dét med at samarbejde med forældrene. Jeg synes, man glemmer den del ... Problemet er, at bagefter – hvis der ikke har været noget samarbejde med familien, og man ikke har set familien særlig meget, så står man pludselig i et tomrum, når man kommer ud fra institutionen. Man kan sige, at det var en dårlig familie. Ja, det var den måske. Men i forhold til slet ikke at have noget, så kunne det måske være, at man kunne bruge lidt af familien. Så havde man en eller anden form for netværk.

2 I det følgende inddrages citater fra interview med voksne tidligere anbragte, der beretter om deres livsforløb og erfaringer (Andersen, Egelund Nielsen, & KABU, 2005).

Omsorg for børn og unge gennem omsorg for deres forældre

Det er også vigtigt, at professionelle er opmærksomme på, at forældres situation og handleevne er skiftende i forhold til forandringer i deres livssituation. Hvad forældre kan magte i én periode af deres liv, kan være radikalt anderledes på andre tidspunkter afhængigt af familiens konkrete historie. Forældres muligheder for at magte at være sammen med deres børn og bidrage til omsorgen for dem afhænger også af børnenes alder og de udfordringer, der knytter sig til børns forskellige udviklingsperioder. For nogle forældre vil omsorg for et spædbarn være en stor udfordring, og for andre opdragelsen af en teenager.

Forældres muligheder for at bidrage afhænger desuden af de måder, professionelle tilrettelægger inddragelsen og samarbejdet på. En undersøgelse af børn og unge, anbragt i plejefamilier, peger på, at samarbejdet mellem plejeforældre og forældre har afgørende betydning for, om børnene opnår et godt liv i og på tværs af to familier (Wegler & Warming, 1996). Konflikter mellem forældre og anbringelsessted kan være en stor belastning for børn og unge.

Forældres accept af anbringelsesstedet kan indvirke på, om børnene eller de unge synes, de har lov til at tage imod omsorgen fra de professionelle. Det ser ud til, at børn og unges oplevelse af loyalitetskonflikter kan forebygges, hvis professionelle viser, at de accepterer forældrene.

Joan, der er tidligere anbragt, siger:

Det er rigtig vigtigt, at plejeforældrene og de rigtige forældre på en måde er gode venner og kan snakke om det, der er. Jeg har på fornemmelsen, at plejeforældrene og de biologiske forældre i mange situationer ikke så godt kan lide hinanden. Det bliver ret strengt for barnet at høre på i længden... Så jeg tror, at det er vigtigt, at de har et godt forhold til hinanden. Opdrager barnet sammen på en eller anden måde.

Professionelle skriver i forbindelse med et udviklingsprojekt, at det er deres erfaring, at børn og unge bedre kan fokusere på deres hverdagsliv og fællesskab med kammerater, når de oplever, at pædagogerne viser interesse og omsorg for deres forældre (Madsen, et al., 2008). Pædagogerne formulerede det på den måde, at omsorg for børn går gennem omsorg for deres forældre.

Børn og unge bekymrer sig uanset baggrunden for anbringelsen, for hvordan det går deres forældre derhjemme. Det er en lettelse for børn og unge, når de oplever, at professionelle engagerer sig i deres forældre. Det ser ud til at tage en byrde fra deres skuldre (Madson, 2008). Karen, der er tidligere anbragt, udtrykker det således:

Der kunne måske være tilbagemeldinger til barnet om forældrene, så det vidste, at i hvert fald en sagsbehandler gik ind og holdt kontakten til familien – og gjorde det! – og ad den vej fratog barnet det ansvar overhovedet at skulle tænke på, hvordan det stod til derhjemme. Og dernæst gav barnet en tilbagemelding ... om det er godt eller mindre godt derhjemme. Igen: ærlighed.

Professionelle skal blive ved med at prøve

Børn og unge kan godt have en nær relation til deres forældre, selv om samvær i perioder kan være meget skuffende eller konfliktfyldt (Schwartz, 2007). En families historie indeholder sjældent udelukkende negative hændelser og relationer. Hvis der har fundet overgreb sted, er det naturligvis vigtigt, at professionelle sikrer at disse ikke kan fortsætte i samværet. Men det betyder ikke nødvendigvis, at kontakten behøver at blive afbrudt helt. Det afhænger af den måde, professionelle skaber rammerne for samvær og kontakt på (se kapitel 8).

I serviceloven er det fremhævet, at samvær og kontakt skal finde sted med udgangspunkt i børns og unges behov og ønsker. I den forbindelse kan det være vigtigt at være opmærksom på, at børn og unge kan have ønske om at være sammen med deres forældre, selv om de ikke ønsker at komme hjem på besøg og være en del af forældrenes livsstil. Børn og unge er således afhængige af, at professionelle organiserer muligheder for, at de kan være sammen med deres forældre andre steder end i hjemmet.

Det er ligeledes vigtigt, at professionelle støtter børn og unge i at bearbejde oplevelser af konflikter eller svigt, der kan være en uadskillelig del af kontakten med forældrene. Sille, der er tidligere anbragt, siger:

Min pointe er, at man ikke bare skal opgive at komme videre med forældrene, selv om barnet måske ikke får den fedeste kontakt med dem ... man skal stadig prøve at forbedre samarbejdet og forbedre relationerne mellem dem. Prøve at hjælpe dem, så godt man kan, i stedet for bare at opgive det og sige: "Nå, Silles mor er sådan, og Sille har det sådan. Nå, men så dropper vi bare at prøve at få dem til at fungere sammen." Jeg synes, at man kunne gøre noget og arbejde med det, så folk får det lidt nemmere... Jeg forestiller mig, at der var et fedt samarbejde mellem forældre og pædagoger, hvor man nedbryder den barriere, der ofte er mellem dem, den gensidige irritation og had. Væk med det. Og begynde at acceptere: jamen, vi skal sgu samarbejde om det her. Og hjælpe forældrene.

Målet behøver altså ikke at være, at kontakten og samarbejdet fungerer perfekt. Men at professionelle viser, at de finder relationen mellem forældre og børn betydningsfuld,

også selv om kontakten i perioder er helt afbrudt. Det er vigtigt at være opmærksom på, at myndighedernes pligt til at samarbejde med forældre ikke ophører, selv om børn og unge på et givent tidspunkt ikke ønsker kontakt med deres forældre. Børn og unge kan godt ønske og værdsætte, at professionelle samarbejder med deres forældre, selv om de ikke selv ønsker samvær eller kontakt.

Opsummerende kan man sige, at set ud fra et barns perspektiv, skal professionelle udforske, anerkende og håndtere de relationer, som børn og unge tillægger betydning. Hertil kommer, at det i takt med forandringer i familiens historie kan ændre sig, hvilke personer børn og unge tillægger betydning og føler et tilhørsforhold til i familien eller i deres netværk i øvrigt. Det er således en professionel opgave *kontinuerligt* at udforske hvilke relationer, der har betydning for børn og unge.

Udgangspunktet for samarbejdet med forældre må være at give børn og unge det bedste grundlag for, at de som voksne selv kan vælge hvilke relationer, de ønsker at have til deres forældre og øvrige netværk. Det er

en forudsætning for dette, at professionelle kontinuerligt understøtter, at børn og forældre kan tage del i hinandens liv og skabe en fælles historie i størst muligt omfang.

Forældresamarbejde set ud fra forældres perspektiver

Der er i de seneste årtier også kommet fokus på forældres perspektiver på samarbejdet med professionelle under deres børns anbringelse. Nogle af de temaer, der går igen i forskning og udviklingsprojekter, vil blive præsenteret i de følgende³.

At blive anerkendt som forælder

Både forskning og anden formidling af forældres perspektiver peger på, at forældre først og fremmest ønsker at blive anerkendte, som det de er, nemlig forældre til deres børn (Jørgensen & Kabel, 2006). For mange forældre betyder børnenes anbringelse et nederlag, der oftest er forbundet med en følelse af skyld og skam (Foss & Guldborg, 1994). Forældre oplever i mange tilfælde, at de er blevet kasserede, fordi de ikke har været i stand til at varetage forælderrollen for deres barn eller børn. Samtidig føler mange af dem, at de også skal kæmpe for at bevare deres selvrespekt og betydning som forældre sam-

tidig med, at de skal kæmpe for at få deres rettigheder anerkendt af myndighederne, (Moldestad & Skibred, 2009). En forælder til et anbragt barn siger i et interview:

Jeg har virkelig skullet insistere, og jeg mener virkelig insistere – og jeg gav ikke op – på at medvirke under børnenes anbringelse og være forælder på alle tænkelige områder, selv om jeg i en periode er nødt til at lade børnene være anbragt. Nu oplever jeg en meget stor lydhørhed fra børnenes anbringelsessted over for min medvirken. Det er dejligt, men jeg har også skullet slås for det (Moldestad & Skibred, 2009).

Forældre oplever også, at de må være varsomme med at stille både for store og for små krav (Moldestad & Skibred, 2010). Det kan føre til, at de som forældre bliver opfattet som enten krævende eller uinteresserede. Hvilket kan betyde, at deres indflydelse bliver begrænset yderligere i tilfælde af uenighed og konflikter med myndighederne.

Forældre giver tillige udtryk for, at de får meget lidt støtte til at bearbejde følelser som sorg og vrede. Forældre oplever også, at professionelle forventer, at de kan handle rationelt i en meget følelsesladet situation. De

3 I det følgende inddrages citater fra interviews med forældre til anbragte børn og unge, der i et projektforløb under Socialministeriets udviklingsprojekt KABU har udtalt sig om deres erfaringer med at samarbejde med professionelle (Jørgensen, L. & Kabel, S., 2006).

føler, at professionelle mangler forståelse for deres reaktioner i forbindelse med børnenes flytning. En forælder til et anbragt barn siger:

De medarbejdere, vi møder, skal have viden om de følelser, vi kan være stærkt præget af. Det ikke selv at kunne tage vare på sit barn giver følelser af skyld og skam – og det skal medarbejderne vide og have indsigt i og forståelse for. De skal droppe alle deres fordomme over for os. Det er en forudsætning for at kunne etablere et godt samarbejde med os forældre.

Forældre savner desuden rutiner for aftaler om samarbejde og planer for opfølgning i forhold til deres egen situation som forældre. Mange forældre oplever, at de professionelle har en ensidig opmærksomhed på børnene.

Samarbejde med anbringelsessted

Når der er truffet beslutning om, at et barn eller en ung skal flytte på institution, til opholdssted eller i familiepleje bliver forældrenes funktion og opgaver forandret på afgørende måder. Det er en helt ny situation at være forældre til børn, som andre varetager den daglige omsorg for. Uanset egne vanskeligheder er forældre sædvanligvis optagede af deres børns trivsel, bekymrer sig om, hvordan børnene har det med at bo i fremmede omgivelser uden for hjemmet, og om hvorvidt børnene har det godt, dér hvor de er – lige som andre forældre gør det.

En anden problemstilling er at have øje for, at forældre også har ressourcer, der kan bidrage i børnenes nye livssituation (Moldestad & Skibred, 2009). En forælder til et anbragt barn siger:

Når jeg, der har mange ressourcer, bliver mødt på den måde på opholdsstedet, hvordan må det så ikke være for de forældre, som selv har mange vanskeligheder og behov for støtte. Jeg skal kæmpe for at blive på pladsen som hans mor, og det har jeg heldigvis overskud til. Men jeg har ondt af forældrene til de andre børn på stedet. Som jeg ser dem, tror jeg, det må være meget svært for dem at mobilisere overskud til at kæmpe for at være forældre. Det kan altså ikke være meningen.

Både tidligere anbragte og forældres citater peger på, at der stadig er mulighed for at forbedre inddragelse af og samarbejde med forældre. Det har stor betydning, at forældre bakker op om anbringelsen, så den kan føre til den ønskede styrkelse af børn og unges udviklingsmuligheder. En forudsætning for dette er, at forældre fra starten bliver inddraget som betydningsfulde personer i børnenes liv, og at professionelle og forældre i videst muligt omfang tilrettelægger anbringelsesforløbet i et samarbejde. Hertil kommer spørgsmålet om at inddrage børn og unges perspektiver i en samlet tilrettelæggelse af indsatsen.

Professionel ledelse af forældresamarbejdet

Når en anbringelse kommer på tale, er der altid elementer af både hjælp og kontrol i spil. Behovet for at sikre børn og unges udviklingsmuligheder gennem en anbringelse repræsenterer en indgribende handling i en families fælles liv. Der vil således altid være tale om asymmetriske magtrelationer mellem professionelle og forældre. Professionelle besidder desuden større viden om og rådighed over det sociale systems ressourcer og handlemuligheder end forældre.

Dertil kommer, at forældre til anbragte børn og unge ofte befinder sig i en social nødsituation, hvor de er afhængige af den hjælp, de modtager fra det offentlige. Det forpligter de professionelle til at være opmærksomme på, hvordan de forvalter deres magt. Her er det vigtigt, at professionelle er åbne om deres magtbeføjelser og sikrer at forældre løbende får de fornødne informationer vedrørende deres og børnenes situation. Det giver forældrene mulighed for at få en indsigt i de betingelser, der er for samarbejdet.

Professionelle kan således bruge deres magt konstruktivt til at skabe et handlerum for samarbejdet, der udvider børn, unge og forældres indflydelse og rådighed over deres muligheder.

Ekspert og medmenneske

Det er et centralt dilemma i socialt arbejde, at professionelle både skal søge indsigt i forældrenes situation og samtidig træde tydeligt frem som fagpersoner, der har et særligt fokus på at sikre omsorgen for barnet eller den unge. I dette dilemma mellem at være ekspert og have medmenneskelig forståelse er der flere faldgruber, som det er vigtigt at være opmærksom på.

Positionen som ekspert kan føre til den faldgrube, at professionelle anlægger en distanceret og kategoriserende tilgang til familiens problemer. Her er der risiko for, at børn, unge og forældre kan opleve sig mere som en sag end som mennesker i en nødsituation. Det kan føre til, at forældre oplever, at de skal optræde med "taktisk underdanighed" og signalere "hjælpeløshed" for at få professionelle i tale (Nielsen & Uggerhøj, 2005, s 118).

På den anden side kan positionen med menneskelig forståelse føre til den faldgrube, at professionelle ikke tydeligt får kommunikeret deres magt (Nielsen & Uggerhøj, 2005) og kommer til at gøre deres magt usynlig gennem ”hjælpernes hjælpsomhed, venlighed og engagement” (Järvinen, 2004, s. 247).

En undersøgelse af retssikkerheden i offentlig forvaltning (*Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4*, 2004). viste, at sagsbehandlere var så fokuserede på at etablere kontakt og samarbejde, at de ikke fandt det hensigtsmæssigt at informere borgerne om sagsbehandlingens formelle sider og borgernes rettigheder i forhold hertil. Undersøgelsen inddrog også borgernes syn på behandlingen af deres sag og viste desuden, at borgerne foretrak, at der er åbenhed om regler og magtbeføjelser. Borgerne i undersøgelsen lægger vægt på at modtage løbende information om deres rettigheder og at kende sagsbehandlerens faglige vurdering, samt at vedkommende er tydelig i sin rolle som myndighed. Samtidig ønsker borgerne i undersøgelsen at ”blive mødt i øjenhøjde”, og at sagsbehandleren sætter sig grundigt ind i borgerens situation.

Professionelle må altså kunne håndtere begge sider af dilemmaet samtidig og både være ekspert og medmenneske. Det er professionelles opgave at påtage sig en *tydelig ledelse* af samarbejdet med forældre og med

et fokus på barnet eller den unge at kunne håndtere både kontrollerende og støttende funktioner i samarbejdet med forældre. Tydelig ledelse er forudsætningen for at skabe det handlerum, hvor både børn, unge og forældres perspektiver og ressourcer kan komme i spil. I denne proces er der både brug for professionelles ekspertviden og deres medmenneskelige forståelse.

Anerkendelse af forældre

Anerkendelse er gennem de seneste år blevet et nøglebegreb i socialt arbejde (Høilund & Juul, 2005). Det er forbundet med en stigende professionel erkendelse af, at det er vanskeligt at skabe dialog og samarbejde, uden at forældre oplever sig respekteret og inddraget, og at deres perspektiver bliver tillagt betydning i forhold til de beslutninger, de professionelle tager med hensyn til børn og forældres liv.

Forskellige teoretiske tilgange anvender begrebet anerkendelse forskelligt. Men fælles for dem er, at der ofte er mest fokus på den kommunikation, der finder sted mellem professionel og borger. Oplevelsen af anerkendelse er imidlertid ikke kun et spørgsmål om at blive lyttet til. Det er også forbundet med at få mulighed for at handle i fællesskab med andre og erfare, at ens bidrag kan bruges og få praktisk betydning. Anerkendelse i forældresamarbejde har forskellige betydninger:

- Anerkendelse som forældre. Betydningen af, at professionelle anerkender forældre som forældre og inddrager dem som vigtige personer i børn og unges liv, der har viden om og perspektiver på deres børns situation.
- Anerkendelse af forældres juridiske rettigheder. Betydningen af at professionelle anerkender forældres juridiske rettigheder

og informerer og vejleder forældre i at gøre brug heraf.

- Anerkendelse gennem muligheder for deltagelse og bidrag. Betydningen af, at professionelle anerkender, at forældre og børns liv er forbundne, gennem de måder, de konkret skaber muligheder for, at børn og forældre kan tage del i hinandens liv.

Ledelse af forældresamarbejdet stiller således krav til professionelle om, at de både er tydelige i deres opgavefunktion og samtidig baserer samarbejdet med forældre på indlevelse, respekt og ligeværdighed.

Børn og forældres liv er forbundne. Selv om forældre i en given situation ikke magter at stå alene med forældreopgaven, kan de have stor viden om deres børns liv. De kan ligeledes have mange ressourcer at bidrage med i forhold til konkrete opgaver i børnenes hverdagsliv under anbringelsen. Professionelle må derfor i samarbejde med forældre vurdere og afprøve, hvordan forældre i praksis kan være forældre for deres børn og deltage i omsorgen for dem under en anbringelse.

Derfor er det vigtigt at organisere forældresamarbejdet således, at forældre kan være forældre og tage del i omsorgen for deres børn, så meget de magter, og således som det giver mening for barnet eller den unge.

Erfaringer fra praksis

Myndighed og anerkendelse går hånd i hånd

Sagsbehandlere kan godt være anerkendende over for forældre, samtidig med at de udøver deres myndighed. Det handler i høj grad om at lytte til forældrene, vise dem respekt og inddrage dem aktivt i processen – også selv om de er modstandere af beslutningen. Det mener sagsbehandler Helle Nøhr Korsholm fra Frederiksberg Kommune.

- Forældrene, som kommer ind i vores system, ved godt, at loven siger, at vi skal tage nogle beslutninger vedrørende deres liv. Men det afgørende er, at vi møder forældre med åbenhed og respekt, når vi skal finde ud af, hvad det er for en beslutning, vi skal tage, siger Helle Nøhr Korsholm og tilføjer:

- Vi inddrager forældrene i undersøgelsen af deres situation ved at lytte til deres historie og spørge ind til deres oplevelse af situationen. Og vi giver denne viden – sammen med alle de øvrige oplysninger, vi har i sagen – vægt i vores vurdering af, hvad der bør ske i familien. På den måde får vi et nuanceret grundlag for at tage en beslutning, samtidig med at vi viser forældre respekt og anerkender betydningen af deres viden, oplevelser og vurderinger.

Når Helle Nøhr Korsholm har fået indsamlet den nødvendige viden om barnets situation, og hun har haft samtaler med forældrene og barnet, har hun den nødvendige indsigt, som giver hende grundlag for at tage en beslutning. Og omdrejningspunktet for hendes beslutning er altid, at den skal være til barnets bedste. På den måde oplever hun, at hun udøver sin myndighed, samtidig med at hun er anerkendende over for forældrene. Men det betyder ikke nødvendigvis, at forældrene er enige i beslutningen.

Fokuserer på forældrenes ressourcer

Helle Nøhr Korsholm oplever i sit arbejde, at det er en stor fordel for barnet, hvis forældrene når frem til en form for accept eller forståelse af, at det er nødvendigt at anbringe barnet uden for hjemmet. Det er en nødvendig proces at gå igennem, og den kan godt tage tid.

- I den proces er det meget vigtigt, at vi fokuserer på forældrenes ressourcer og muligheder for deltagelse. At vi inddrager dem aktivt i processen med at skabe de bedst mulige betingelser for barnets start på det nye sted. Det handler blandt andet om at skabe tillid mellem plejefamilien og forældrene ved at tale om og eventuelt træffe aftaler om, hvordan forældrene fortsat kan have mulighed for at være en del af barnets liv. Det handler også om, hvad barnet skal have med hjemmefra, om indretningen af værelset og farverne på væggene. Det handler i det hele taget om at have mulighed for at blive ved med at være forælder for deres barn – selv om det nu skal bo hos en anden familie, siger sagsbehandleren og tilføjer:

- Vi påtager os myndigheden til at indstille og tage beslutningen om, at der skal ske en forandring i familien. Den beslutning står ikke umiddelbart til diskussion. Men familien skal i så vid udstrækning som muligt have indflydelse på, hvordan processen skal forløbe. Det er en måde at vise forældrene respekt på.

Hun understreger, at det er en vigtig opgave for sagsbehandleren at tage ansvar for og styring af denne proces.

Når der er modstand mod beslutningen

I nogle tilfælde oplever Helle Nøhr Korsholm, at det kan være svært at skabe den fælles forståelse og accept af myndighedens beslutning. Det kan eksempelvis være, hvis forældrene er dårligt fungerende på grund af misbrug, psykisk lidelse, mindre begavelse – eller ganske enkelt fordi, de kan have stor modstand mod beslutningen. Men også i disse situationer er det vigtigt at arbejde for at inddrage forældrene og få etableret et samarbejde, fordi det vil være med til at give barnet mere ro og tryghed i forbindelse med anbringelsen.

- Her gælder det om at prøve at finde de små sprækker, hvor der kan vise sig muligheder for et samarbejde. Det kan eksempelvis være at indgå en aftale om, at mor og barn skal ses én gang om måneden. Eller det kan være, at mor en gang i mellem deltager i et møde i institutionen eller på skolen. Og hvis det ikke lykkes i første omgang, skal vi fortsætte med at prøve at inddrage forældrene. Vi skal blive ved med at informere dem om barnets hverdagsliv, selv om de måske ikke tager del i det. Vi skal i det hele taget blive ved med at arbejde for, at forældrene spiller en aktiv rolle i barnets liv, fordi det er vigtigt – lige meget hvor megen modstand forældrene har vedrørende vores beslutning, siger hun.

Her peger hun på, at sagsbehandlere skal være opmærksomme på, at forældres modstand ikke kommer til at skygge for, at de bliver inddraget og får en væsentlig rolle i det fremtidige samarbejde. Sagsbehandlerne skal se bagved forældrenes umiddelbare reaktioner, fordi de kan være præget af sorg og vrede, og via samtalerne med forældrene skal de prøve at finde de sprækker, hvor der er mulighed for at skabe et samarbejde.

- Det kan eksempelvis være i forbindelse med samvær, hvor forældrene får mulighed for at gå en tur og købe en is sammen med barnet, eller at de går en tur i biografen, selv om der er tale om et overvåget samvær. Det kan også være, at forældrene har det svært med, at vores møder bliver holdt på forvaltningen. Så kan vi lægge møderne andre steder, siger Helle Nøhr Korsholm.

Slå autopiloten fra

Helle Nøhr Korsholm er meget optaget af, at anbringelsesforløb ikke må blive rutine og lineære forløb, som bare får lov til at køre, når beslutningen er iværksat.

- Vi skal slå autopiloten fra og kontinuerligt være opmærksomme på, hvordan vi kan være med til at skabe progression og udvikling for barnet under anbringelsen. Desuden skal vi have fokus på, hvordan vi kan støtte forældrene i at udvikle deres forældrerolle under deres barns anbringelse. Det kan være, at forældrene skal have mulighed for at indgå i et terapeutisk forløb, forældrekurser eller have en hjemmevejleder tilknyttet sig, siger hun og tilføjer afslutningsvis:

- Det kan også være, at vi skal støtte dem i at få truffet klare aftaler med anbringelsesstedet om, hvordan den løbende kontakt skal være. Eller hvis barnet reagerer voldsomt efter at have været på weekend hos forældrene, kan det være, vi skal se, om vi kan gøre samværet i weekenderne anderledes og bedre ved at give forældrene støtte. Vi skal turde udfordre os selv og se, om der er noget, vi kan gøre anderledes og bedre. På den måde skal vi hele tiden have for øje, hvordan vi kan være med til at sikre, at anbringelsen fremmer barnets trivsel og udvikling.

Litteratur

- Andersen, D., Egelund Nielsen, H., & KABU (2005). *TABUKA. Kbh.: Børn & Unge.*
- Egelund, T., Andersen, D., Hestbæk, A.-D., Lausten, M., Knudsen, L., Olsen, R. F., et al. (2008). *Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater af SFIs forløbsundersøgelse af årgang 1995. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.*
- Foss, J. & Guldborg, P. (1994). *Brudstykker. København: Høst & Søn.*
- Hielmcrone, N. V., & Schultz, T. (2007). *Større retssikkerhed i socialt arbejde. I M. Appel Nissen, K. Pringle & L. Uggerhøj (red.), Magt og forandring i socialt arbejde. København: Akademisk Forlag.*
- Høilund, P., & Juul, S. (2005). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. Danmarks Blindebibliotek.*
- Højholt, C. (1993). *Brugerperspektiver. København: Dansk Psykologisk Forlag.*
- Juul Jensen, J. (2002). *Humaniora som sundhedsvidenskab. In U. Juul Jensen, H. Fink & C. T. Lystbæk (red.), Humaniora og sundhedsvidenskab. Aarhus: Philosophia.*
- Järvinen, M. (2004). *Hjælpens univers - et magtperspektiv på mødet mellem klient og system. I A. Meeuwisse & H. Swärd (red.), Perspektiver på sociale problemer. København: Hans Reitzels Forlag.*
- Jørgensen, L., & Kabel, S. (red.) (2006). *Forældreinddragelse - til barnets bedste. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først. København: Børnesagens Fællesråd og KABU.*
- Madsen, K. (2008). *Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre. In I. Schwartz, J. Gleerup, E. Soelmark, E. Andersen & B. Kruse (red.), Børneperspektiver på døgninstitutioner. Inddragelse af og samarbejde med børn og forældre. Odense: Syddansk Universitetsforlag.*
- Moldestad, B., & Skibred, D. (2009). *Foreldres oplevelse av et foreldreskap på afstand. Fontene Forskning, 2, 41-52.*
- Moldestad, B & Skibred, D. (2010) *Når barn bor i fosterhjem. Norges Barnevern, 87(1) 32-46*
- Nielsen, S. B., & Uggerhøj, L. (2005). *Mellem nærhed og magt. In A. Munch, U. B. o. Unge & KABU (red.), Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge. Åbenrå: UFC Børn og Unge.*
- Schjelderup, L., Omre, C., Marthinsen, E., Horverak, S., & Hyrve, G. (2005). *Mot et nytt barnevern. In L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (red.), Nye metoder i det moderne barnevern. Bergen: Fagbokforlaget.*
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge. Ph.d. Odense: Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitet.*
- Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4 (2004). Socialministeriet.*
- Wegler, B., & Warming, H. (1996). *Barnet mellem to familier. Frederikshavn: Dafolo Forlag.*
- Øvreide, H., & Hafstad, R. (2004). *Forældrefokuseret arbejde med børn. Århus: Systime.*

KAPITEL 4

FORÆLDRESAMARBEJDE PÅ TVÆRS AF BARNETS LIVSSAMMENHÆNGE

Når børn og unge bliver anbragt uden for hjemmet, bliver deres og forældrenes hverdagsliv og hele livssituation forandret. Deres hverdag ligner på nogle områder et almindeligt børne- eller ungdomsliv, og på andre måder er det særligt.

Alle danske børn og unge pendler i deres hverdagsliv mellem hjem og forskellige institutioner som daginstitutioner, skole og fritidstilbud mv. Anbragte børn og unge pendler i mange tilfælde mellem endnu flere og forskellige livssammenhænge på tværs af hjemmets og anbringelsesstedets levemiljøer. Det skaber en social kompleksitet, som både børn og forældre skal orientere sig i. Det betyder, at forældre skal samarbejde med mange nye og ukendte voksne, der vil være involverede i omsorgen for deres barn. Forældre er så at sige på udebane og skal finde deres nye position som forældre i deres børns ofte fremmedartede hverdagsliv. Man kan sige, at forældre til anbragte børn og unge udøver deres forældreskab via et socialt hjælpesystem i en form for udvidet delt omsorgsvaretagelse.

Dette kapitel har fokus på kommunens opgave med at tilrettelægge en helhedsorienteret indsats for anbragte børn og unge, der understøtter deres udviklingsmuligheder i deres hverdagsliv bredt betragtet. Det er netop denne opgave, forældresamarbejdet skal bakke op om.

Helhedsorienteret indsats

Det er kommunen, der har ansvaret for at lede den helhedsorienterede indsats. Dele af dette arbejde kan være uddelegeret til anbringelsesstedet inden for de rammer, kommunen opstiller (se også kapitel 8).

I følge serviceloven § 46 er formålet med en anbringelse at sikre barnet eller den unge samme muligheder for udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som dets jævnaldrende.

Serviceoven § 46

”Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov herfor, er at sikre, at disse børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende. Støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets eller den unges bedste og skal have til formål at:

- 1) sikre kontinuitet i opvæksten og et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne, bl.a. ved at understøtte barnets eller den unges familiemæssige relationer og øvrige netværk,*
- 2) sikre barnets eller den unges muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer til at indgå i sociale relationer og netværk,*
- 3) understøtte barnets eller den unges skolegang og mulighed for at gennemføre en uddannelse,*
- 4) fremme barnets eller den unges sundhed og trivsel og*
- 5) forberede barnet eller den unge til et selvstændigt voksenliv.”*

Formålsparagraffen fremhæver en række opmærksomhedspunkter, som er centrale forhold i barnets udvikling og som skal være i fokus for indsatsen:

- Et trygt omsorgsmiljø og nære, kontinuerlige omsorgsrelationer
- Mulighed for personlig udvikling og udfoldelse
- Understøtte skolegang og mulighed for uddannelse
- Fremme sundhed og trivsel
- Forberedelse til et selvstændigt voksenliv

Ifølge vejledningen er de enkelte formål lige-stillede og skal tilsammen danne en fælles ramme for kommunens måde at tilrettelægge indsatsen på. De fem punkter skal indgå i den børnefaglige undersøgelse, handleplanen og i kommunens godkendelse af og tilsyn med anbringelsesstederne. Det bliver understreget i vejledningen, at kommunen skal anlægge en helhedsbetragtning på børn og unges samt forældrenes livssituation og tillægge alle aspekter af deres samlede udviklingssammenhænge betydning.

Det er i den forbindelse vigtigt, at professionelle har øje for, at børn og unge udvikler sig i alle de forskellige relationer, de indgår i via deres deltagelse i samfundets mange forskellige udviklingssammenhænge som daginstitution, skole, fritidssammenhænge og familie (Højholt, 2001; Sommer, 2003) – og for anbragte børn og unge også anbringelsesstedet. Det er således ikke kun opvæksten i familien, der har betydning for børn og unges læring og udvikling. Det er deres samlede hverdagsliv, der bidrager til dette

Det er vigtigt at være opmærksom på, at formålet med særlig støtte til børn eller unge med funktionsnedsættelse kan fremstå anderledes, end hvis barnet eller den unge ikke har nedsat funktionsevne. Dette moment må også indgå i helhedsvurderingen.

Nuanceret problemforståelse

Konfliktfyldte samspil kan være en stor del af anbragte børn og unges hverdagsliv, og de bliver i mange tilfælde udpeget som problembørn (Schwartz, 2007). Det stiller forældre overfor udfordringer i både at skulle indgå i de professionelles dagsordener og samtidig støtte deres børn. Både professionelle og forældre kan blive fanget i negative udviklingsspiraler med børn og unge. Parterne kan komme i en situation, hvor de enten bekræfter hinandens negative syn på et barn eller en ung eller har konflikter om barnet eller den unge. Negative udviklingsspiraler

kan skabe en følelse af afmagt både hos professionelle og forældre, og forældre kan miste tilliden til deres formåen som forældre (Schwartz, 2007). Arbejdet med at vende negative udviklingsspiraler mellem et barn eller en ung og dets voksne omsorgspersoner er derfor en central professionel opgave, der kræver opmærksomhed og handlekraft (Øvreeide & Hafstad, 2004).

Kategoriseringer af børn og unge, herunder diagnoser, kan medvirke til, at professionelles synsvinkel bliver indsnævret til udelukkende at se ”problembarnet” eller ”handicappet” (Schwartz, 2007). Problemer i børns hverdagsliv kan hverken reduceres til deres handicap eller til deres adfærd isoleret betragtet. Kategoriseringer lægger op til en forestilling om, at årsagen til barnet eller den unges problemer er afdækket i og med kategoriseringen. Det kan lukke af for, at professionelle udforsker, hvad der konkrete er på færde for børn og unge i deres hverdagsliv (Rasmussen, 2004). Problemet er så at sige lokaliseret inde i barnet, og børns konkrete liv med hinanden forsvinder ud af syne (Røn Larsen, 2011). Det har stor betydning for børn, unge og deres forældre, om professionelle tager udgangspunkt i mangler og problemer, lokaliseret i børn og unges personlighed, eller om de ser dem som andre børn og unge, der befinder sig i vanskeligheder eller lever med nedsat funktionsevne.

Service-loven § 46 stk. 3 påpeger, at en støtte skal bygge på barnets eller den unges egne ressourcer. Barnet eller den unge skal inddrages, og problemer skal så vidt muligt løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken.

Service-loven § 46, stk. 3

”Støtten skal bygge på barnets eller den unges egne ressourcer, og barnets eller den unges synspunkter skal altid inddrages med passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed. Barnets eller den unges vanskeligheder skal så vidt muligt løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken. Hvis dette ikke er muligt, skal foranstaltningens baggrund, formål og indhold tydeliggøres for forældremyndighedsindehaveren og for barnet eller den unge.”

Der peges således på, at det er professionelles forpligtelse at udvikle en nuanceret problemforståelse, der inddrager børn, unge og forældres perspektiver på deres livssituation. Dette indebærer også, at professionelle skal have fokus på, hvad der er på færde i børn og unges hverdagsliv i de fællesskaber, de indgår i med andre børn, unge og voksne både i familien og deres øvrige livssammenhænge. Professionelle har således en opgave i at sikre, at der både er fokus på problemer og ressourcer, og det gøres bedst ved at ud-

forske børn, unge og forældres perspektiver på de vanskeligheder, der er i spil.

Forældre vil i mange tilfælde have brug for støtte til at agere som forældre i forhold til de mange samarbejdsparter, der kan være involveret i deres børns liv. For en del forældre gælder, at deres livsbetingelser kan være præget af et underskud af såvel personlige, sociale og materielle ressourcer, og de kan derfor have brug for støtte til at løfte opgaven som forældre i børnenes eller de unges nye livssituation. Forældres muligheder for at være forældre for deres børn under en anbringelse er knyttet til de måder, professionelle formår at skabe plads til deres deltagelse i deres børns sammensatte hverdagsliv.

Skabe sammenhæng og kontinuitet i barnets hverdagsliv

Et helhedsorienteret perspektiv indebærer både et fokus på børn og unges udvikling i deres samlede hverdagsliv her og nu og i forhold til deres livsforløb. Forældre er forældre til deres børn før, under og efter en anbringelse – også selv om børnene vedbliver med at bo uden for hjemmet. Professionelle må derfor se det som deres opgave at *supplere* forældres omsorg og opdragelse.

Professionelles opgave er at understøtte børn og unges mestring af deres livsomstændigheder. De skal desuden arbejde for at *udvide* deres nutidige og fremtidige muligheder

for at deltage aktivt i samfundslivet på lige fod med alle andre borgere. Det er omsorgen for børn og unges hele liv, forældre og professionelle skal løfte i fællesskab.

Børn og unge har i almindelighed et hverdagsliv, hvor de pendler mellem hjem, skole og institutioner. For mange børn og unge betyder en anbringelse, at deres livssammenhænge bliver forandret. Hjem og anbringelsessted kan repræsentere store forskelle i normer og livssyn, som børn og unge må håndtere (Schwartz, 2011). Hertil kommer, at anbragte børn og unge kan opleve at flytte mellem flere anbringelsessteder i et livsforløb (Egelund & Vitus Andersen, 2007). Disse indsatser, der er sat i værk for at styrke børn og unges udviklingsmuligheder, risikerer også at bidrage til, at deres hverdagsliv og livsforløb bliver opsplittet. Det viser fortællingen om Kim⁴:

Kim er 8 år og bor på nærmiljøinstitution. Han går i en specialskole med heldagsundervisning, langt fra sit hjem og nærmiljøinstitution. Han er desuden altid hjemme i weekenderne på besøg forskellige steder i sin store sammensatte familie. Den omfatter en stedfar, der nu er skilt fra Kims mor. Kim er vokset op med stedfaderen og betragter ham som sin far. Kim ser derfor også sted-

faderens forældre, der betragter Kim som deres barnebarn. Hertil kommer Kims mor, hendes familie og nye partner. Kim pendler mellem kammeratskabsgrupper både i sine to hjemmemiljøer, i specialskolen, i døgninstitutionen og i nærmiljøet omkring døgninstitutionen.

Børn og unge er almindeligvis orienteret mod at deltage i fællesskaber med andre børn og unge (Højholt m. fl., 2007). Når det drejer sig om anbragte børn og unge, kommer de ofte på en form for dobbeltarbejde, fordi de pendler mellem flere steder og skal orientere sig i meget forskellige sammenhænge (se også Morin, 2011). Som i eksemplet med Kim ovenfor går anbragte børn og unge ofte ind og ud af de kammeratskabsgrupper, de relaterer sig til, fordi deres liv er opdelt mellem flere forskellige livssammenhænge. Her kan samarbejdet mellem forældre og professionelle være afgørende for, om børn og unge får tilstrækkelig støtte til at pendle mellem børnefællesskaber og håndtere et hverdagsliv på tværs af meget forskellige steder (Schwartz, 2011). Professionelles samarbejde med forældre om at skabe sammenhæng og kontinuitet i anbragte børn og unges liv finder således sted i forhold til dette sammensatte og ofte komplekse børne- og ungdomsliv.

4 Eksemplet gendigtet fra Schwartz, 2007

I vejledningen bliver det præciseret, at der skal være sammenhæng i indsatsen over for det enkelte barn eller den unge og dennes familie. Kommunen skal i hver enkelt del af indsatsen holde sig for øje, om de forskellige dele hænger sammen, og om de tilsammen sigter mod at opfylde det ønskede formål. Det præciseres endvidere, at barnet eller den unge så vidt muligt skal sikres kontinuitet i opvæksten og mulighed for at vokse op i et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile omsorgsrelationer. Det er i den forbindelse centralt, at de familiemæssige relationer understøttes under hensyn til, hvad der er barnets bedste, og at barnet eller den unge så vidt muligt bevarer et stabilt netværk i et eventuelt anbringelsesforløb. Der skal altså lægges vægt på at give barnet eller den unge en stabil og god voksenkontakt. Det er vigtigt at sikre den nødvendige kontinuitet i opvæksten, fordi skift og opbrud, for eksempel gennem gentagne anbringelser, er en af de faktorer, der kan påvirke barnets eller den unges udviklingsbetingelser i negativ retning.

Forældresamarbejde og delt omsorgsvaretagelse

I almindelighed er det i dagens samfund en central del af forældres opgaver at samarbejde med professionelle om deres børns omsorg og udvikling eksempelvis i daginstitution og skoler (Kousholt, 2007). Dette samarbejde om at løfte omsorgsopgaven for børn og unge i et velfærdssamfund har forskere benævnt *delt omsorgsvaretagelse* (Højholt, 2001).

Med udgangspunkt i lovgivningen giver det også på anbringelsesområdet god mening at tænke i forældres og professionelles deltagelse i et samarbejde om *delt omsorgsvaretagelse* (Schwartz, 2007; Schwartz & Madsen, 2003). Det betyder, at professionelles hjælp i langt de fleste tilfælde kan ses som et supplement til forældrenes omsorg – og ikke som en overtagelse af omsorgen (se kapitel 1).

Komplekse samarbejdsrelationer om barnets hverdagsliv

Kredsen af professionelle, der er involveret i børn og unges hverdagsliv, bliver udvidet betydeligt, når de er anbragt uden for hjemmet. Forældres opgave med at samarbejde med professionelle bliver mere kompleks og uoverskuelig, og de skal lære nye voksne at kende, ofte i forskellige institutionelle sammenhænge. De skal orientere sig i fremmede og nogle gange også geografisk fjerntliggende steder. Forældre skal forholde sig til mange personer, hvoraf der kan være nogle, de kun har begrænset kendskab til, men som alligevel kan have stor betydning for deres børn.

Hverdagslivet på anbringelsessteder er derudover mange gange præget af de professionelles særlige sprog og logikker. Der kan tillige være konflikter mellem professionelle om, hvordan de oplever børn og unges problemer, og de kan være uenige om, hvordan de skal tilrettelægge de pædagogiske indsatser (Egelund & Böcker Jakobsen, 2009).

Selve organiseringen af kommunens sociale system og støtteforanstaltninger kan tillige virke uigennemskuelig for forældre, og det kan være tidkrævende at samarbejde med det korps af professionelle, der omgiver

anbragte børn og unge. Disse betingelser for forældreskab i et hjælpesystem gælder både forældre til børn og unge i sociale vanskeligheder og børn og unge med funktionsnedsættelse.

Denne kompleksitet i samarbejdsrelationer kalder på vigtigheden af professionel ledelse. Som nævnt i indledningen til dette kapitel, har kommunens myndighedsperson ansvaret for at lede det tværprofessionelle samarbejde omkring anbragte børn og unge. Herudover er det en væsentlig opgave at skulle bakke forældre op i at være forældre i et hjælpesystem med mange samarbejdsparter. Det er derfor vigtigt, at professionelle sammen med forældre overvejer, hvor det under hensyn til barnets bedste giver mest mening for forældre, at de deltager i samarbejdet (se også kapitlerne 7, 8 og 9).

Forskelle i livsbetingelser og livsførelse

Anbragte børn og unge pendler over geografiske afstande. Anbringelsesstedet kan være placeret fysisk langt væk fra deres oprindelige hjem og i helt andre boligmæssige omgivelser end hjemmemiljøet. Der kan tillige være store forskelle i normer for livsførelse (Skytte, 2005).

Personalet i socialforvaltningen og omsorgspersoner på anbringelsesstedet tilhører i de fleste tilfælde velfærdsprofessionerne, der repræsenterer bestemte normer for børneopdragelse og livsførelse, der kan være meget forskellige fra børn og unges egen baggrund (Andersson, 1995).

Forskelle i religiøse og kulturelle livssyn

Der kan være store forskelle i professionelles og forældres religiøse og kulturelle livssyn, hvilket kan afstedkomme konflikter om dagligdags spørgsmål som mad, påklædning og børneopdragelse. Det kan således have stor betydning, at professionelle gennem samarbejde med forældre søger viden om anbragte børn og unges sociokulturelle baggrund og livsførelse. Det giver dem bedre forudsætninger for at kunne bidrage til, at børn og unge oplever størst mulig sammenhæng og kontinuitet i deres liv (Hammen & Jensen, 2010).

En dansk forskningsoversigt (Hammen & Jensen, 2010) opremser nogle af de kommunikative barrierer, der kan forekomme i anbringelse af børn og unge fra familier med anden etnisk baggrund. Der kan være:

Sprogproblemer: Socialarbejder og familie har svært ved at forstå hinandens modersmål.

Problemer med tolk: Det kan være svært at skaffe egnede tolke, tolkningen kan have en ringe kvalitet, og forældre med etnisk minoritetsbaggrund ønsker i visse tilfælde ikke selv, at der er en tolk til stede, fordi de er bange for at miste anonymitet i forhold til deres etniske gruppe.

Problemer med at formidle systemets regler: Familier med etnisk minoritetsbaggrund kan have et ringe kendskab til reglerne i det danske system – også de usagte.

Problemer med at formidle og forstå centrale værdier: Socialarbejderne beretter, at de kan have problemer med at oversætte centrale begreber såsom ”følelsesmæssig udvikling” eller ”familieterapi”. Socialarbejderne er tilsvarende usikre i forhold til at vurdere kvaliteten af samværet mellem forældre og børn med etnisk minoritetsbaggrund.

Forfatterne til forskningsoversigten påpeger, at de kommunikative udfordringer også ser ud til at gøre sig gældende i institutionerne, hvor medarbejderne fortæller om, at det kan være vanskeligt at formidle institutionens regler og værdier til forældrene med etnisk minoritetsbaggrund. (Hamman og Jensen, 2010). Bortset fra de specifikke problemer, knyttet til forskelle i sprogbrug, kan ovennævnte kommunikationsproblemer være på spil i alle former for forældresamarbejde uanset kulturel baggrund. Brugere af samfundets sociale hjælpesystemer har ofte problemer med at forstå professionelles fagsprog, regelsæt og problemforståelser (Højholt, 1993). Det har således stor betydning, at professionelle i samarbejde med forældre arbejder på at udvikle en fælles forståelse af de vanskeligheder, indsatsen er sat i værk for at afhjælpe. Det er yderligere beskrevet i kapitel 6.

Socioøkonomiske betingelser

Alment betragtet udvikler enhver familie deres særlige livsførelse i forhold til deres konkrete livsbetingelser. Det er ikke kun kulturel baggrund men også socioøkonomiske betingelser, der spiller ind i en families livsførelse. Det er dokumenteret, at forældre til anbragte børn og unge har dårligere levevilkår end resten af befolkningen, målt i forhold til boligforhold, uddannelse, erhvervstilknytning og økonomi (Egelund & Hestbæk, 2009).

Socioøkonomiske forhold influerer på børn og unges opvækstbetingelser. Red Barnet har i to rapporter undersøgt omfanget af danske børns opvækst under dårlige økonomiske forhold og har interviewet de involverede børn om deres oplevelse af familiens økonomiske situation (Hussain, 2004; Sloth, 2004). Rapporterne peger på, at børnene anser mangel på penge som tabubelagt, og at de dækker over familiens situation. Det er vigtigt, at professionelle er opmærksomme på, at der kan være store forskelle på børn og unges livsvilkår i hjemmet og på de muligheder, de har på anbringelsesstedet. Det kan stille forældre i en position, hvor de oplever, at de ikke kan konkurrere med anbringelsesstedets tilbud, og det bidrage til at skabe splid mellem forældre og anbringelsessted.

En del forældre til anbragte børn og unge kan have fysiske og psykiske funktionsnedsættelser, der kan have sammenhæng med sociale problemer så som samlivskonflikter, vold og misbrug (Slettebø, 2009, Jørgensen & Kabel, 2006). Familiens sociale netværk kan tillige være tyndt eller helt fraværende, således at forældre har færre sociale ressourcer, end forældre i almindelighed har at trække på både i hverdagen og i krisesituationer. Der er da også igennem det seneste årti kommet et større lovgivningsmæssigt fokus på, at forældre til anbragte børn og unge kan have brug for både personlig og økonomisk støtte

til både at varetage og udvikle deres forældreskab under deres børns anbringelse.

Denne sammenvævning af sociale og økonomiske belastninger og forskelle i kulturelle livsorienteringer indebærer, at det er en kompleks opgave for professionelle at vurdere børn og unges livsvilkår. Der er både risiko for, at professionelle tillægger sociokulturelle forskelle i livsførelse for stor betydning i forhold til børn og unges udviklingsmuligheder. Eller at de på den anden side med henvisning til kulturforskelle overser, at en families livsførelse kan udgøre en alvorlig begrænsning for børn og unge udviklingsmuligheder (Hammen & Jensen, 2010).

Fleksible professionelle indsatser

Det er en professionel udfordring både at respektere familiens integritet og samtidig supplere forældres indsats i forhold til børn og unges udviklingsmuligheder. Det er professionelles opgave at samarbejde med forældre om at understøtte deres børns udvikling og opvækst. Det kræver, at professionelle ikke dømmes med hensyn til forældres livsførelse, men har respekt for, at forældre søger at gøre det bedste for deres børn, også

selv om deres livsførelse afstedkommer problemer for dem selv og børnene (Madsen, 2008). Det viser historien om Jens:

Jens var en 42-årig familiefar til to børn. I lange perioder kunne han godt varetage omsorgen for sine børn, men i perioder fik hans alkoholmisbrug overtaget. Derfor boede børnene på 14 og 12 år på Nærmiljøinstitutionen Korsløkke i Odense. På utallige møder med Jens fastholdt de involverede professionelle, at han ikke kunne få sine børn hjem, før han holdt op med at drikke. Ved hvert møde kunne alle de tilstedeværende konstatere, at der ikke var sket nogen forandring. I erkendelse af at Jens nok ikke kunne forandre sit livsmønster, udarbejdede Nærmiljøinstitutionen Korsløkke et forslag, hvor Jens og børnene – trods alkoholmisbruget – kunne være mere sammen. Planen indebar, at børnene kunne bo i deres hjem i de gode perioder. Hele familien spiste og hyggede sig sammen på døgninstitutionen en gang om ugen, hvor børnene også dagligt fik hjælp til lektielæsning. Aftalen indebar, at børnene boede hjemme sammen med far, når han havde det godt. Den ældste dreng og hans far var gode til at fornemme, hvornår Jens ville falde i druk, og i disse perioder boede børnene på døgninstitutionen⁵.

⁵ Schwartz & Madsen, 2003

Eksemplet viser, hvordan professionelle kan skabe plads for, at forældres ressourcer kan komme i spil i forhold til at bakke op om børnenes hverdagsliv. Det indebærer, at professionelle organiserer samarbejdet og håndterer det særlige gennem et fokus på det alment menneskelige: at forældre i langt de fleste tilfælde ønsker at være forældre for deres børn i praksis, og at det kan have stor betydning for børnene.

Kapitlet har sat fokus på, at børns ophold uden for eget hjem ofte indebærer, at deres livssammenhænge udvides. Det medfører i mange tilfælde et kompliceret hverdagsliv på tværs af forskelle i livsværdier, levevis og livsbetingelser. Ofte er det børnene selv, der må skabe sammenhæng i et meget opsplittet liv (Schwartz, 2011), og det indikerer, at netop et godt forældresamarbejde kan bidrage til

at skabe overgange og sammenhænge for børn og unge.

Forældres mulighed for at udøve deres forældreskab er tæt forbundet med, om de kan følge med i og bakke op om deres børns hverdagsliv i praksis. Det kan eksempelvis være ved at deltage i forældremøder, arrangementer i daginstitution og skole eller ved at følge med i børnenes fritidsaktiviteter (uddybes i kapitel 8). Professionelle må have øje for de opgaver og sammenhænge, hvor forældre kan og vil deltage og bidrage. Det indebærer, at professionelle tilrettelægger deres indsatser omkring den delte omsorgsvaretagelse fleksibelt, således at forældre under hensyn til barnets bedste fortsat kan være forældre i praksis, så meget de magter og på den måde, det giver mening for både børn og forældre under en anbringelse.

Erfaringer fra praksis

Åbenhed og indsigt er vigtigt

Det er helt afgørende for det anbragte barn eller den unge, at samarbejdet mellem forældre og plejefamilien fungerer. Hvis der er konflikt, og hvis forældrene ikke føler sig velkommen i plejefamilien, er det svært for det anbragte barn eller den unge at finde ro, tryghed og trivsel i den nye familie.

Skaber tryghed fra starten

- Vi gør rigtig meget ud af at få forældrene til at føle sig både velkommen og trygge fra begyndelsen. Det har meget stor betydning for det videre forløb, at vi straks får etableret et godt og konstruktivt samarbejde, siger Kirsten Bundgård, der sammen med sin mand Per Bundgaard er plejeforældre for tre unge mennesker.

Han nikker og tilføjer:

- Ofte er forældres modstand det første, vi møder. Deres modstand mod systemet, mod sagsbehandleren, mod skolen, mod alt det, der i deres øjne er årsagen til, at barnet eller den unge ikke længere kan være derhjemme. I mange tilfælde er det en modstand, som er bygget op gennem lang tid, fordi disse forældre har så mange nederlag og dårlige oplevelser med systemet med i rygsækken, når de kommer hos os.

- Men her er det vores opgave at finde ind bag modstanden og prøve at finde de muligheder, der er for at etablere et mere fremadrettet samarbejde. Det er ikke, fordi vi ikke vil forholde os til deres fortid og de problemer, der ligger dér. Det gør vi hele tiden. Men vi prøver at byde ind med, hvad vi kan gøre i et fremadrettet perspektiv, som kan være med til at styrke og udvikle barnets eller den unges fremtidsmuligheder, og hvordan vi ser, at forældrene kan være med til at bidrage til det.

Definerer rollen som plejeforældre

De to plejeforældre lægger megen vægt på at få defineret deres rolle over for forældrene fra starten, så det bliver tydeligt for forældrene, at plejeforældrene ikke har nogen del i myndighedsudøvelsen.

Det er afgørende for dem, at forældrene forstår, at de først kommer ind i billedet, når kommunen har besluttet, hvad der skal ske. Det gælder især i sager, hvor anbringelsen er uden forældrenes samtykke.

- Vi gør forældrene opmærksomme på, at vi er der for barnets skyld, samtidig med at vi gerne vil hjælpe forældrene med at fastholde og måske udvikle et godt og konstruktivt forhold til deres barn eller den unge. Det giver os en bedre platform for at indgå i en dialog med forældrene, og vi gør meget ud af at tale med forældrene om eksempelvis sagsbehandlerens beslutninger, og hvad de betyder for forældrene. På den måde kommer vi også meget tæt på forældrene og deres liv – uden at vi skal ind i at være familiebehandlere, siger Kirsten Bundgård.

Åbenhed og indsigt

Netop fordi samarbejdet med forældrene bliver så intenst, som det ofte gør, er åbenhed og indsigt to væsentlige faktorer i samarbejdet med forældrene.

- Når vi fortæller meget om os selv, og hvordan vi arbejder med de børn og unge, som vi har her, handler det om at give forældrene en indsigt i vores måde at tænke og arbejde på. Den åbenhed er afgørende for, at vi også kan komme tæt på dem og deres virkelighed. På den måde kommer vi med vores måde at arbejde på til at fungere som rollemodeller for forældrene, siger Kirsten Bundgård.

- Ja og det er her, at den anerkendende tilgang er vigtig. Vi spørger ikke forældrene om, hvad der er gået galt, eller hvad deres problemer er. Vi spørger dem om, hvordan de oplever deres situation, og det er en måde at spørge ind til dem på, der skal skabe en tilsvarende åbenhed over for os, som vi udviser over for dem, siger Per Bundgård og tilføjer:

- Det betyder, at vi kommer tæt på hinanden. Vi bliver nogle gange involveret i forældrenes meget personlige forhold og problemer, fordi de åbner sig for os. Og den viden og indsigt er vigtig for os for, at vi kan forstå, hvordan og hvorfor det enkelte barn eller den unge reagerer, som han eller hun gør. Vores udgangspunkt er, at alle forældre gør det bedste, de kan med de ressourcer og kompetencer, de har. At det så ikke altid er nok – det er en anden sag.

Den store udfordring for Kirsten og Per Bundgård er, at de ikke bliver for følelsesmæssigt involveret i familierne. Det er nødvendigt for dem, at de har en vis professionel distance, så de hele tiden kan holde fokus på, hvad der er til barnet eller den unges bedste.

Litteratur

- Andersson, G. (1995). *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Egelund, T., & Böcker Jakobsen, T. (Eds.). (2009). *Omsorg for anbragte børn og unge døgninstitutionens hverdag og vilkår*. København: Akademisk Forlag.
- Egelund, T., & Hestbæk, A.-D. (2009). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Egelund, T., & Vitus Andersen, K. (2007). *Sammenbrud i anbringelser af unge*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Hammen, I., & Jensen, T. G. (2010). *Anbringelse af børn med etnisk minoritetsbaggrund*. København: Servicestyrelsen og SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Hussain, M. A. (2004). *Børnefattigdom i Danmark 2002. Tema: Fattigdommens dynamik*. København: Socialforskningsinstituttet for Red Barnet.
- Højholt, C. (1993). *Brugerperspektiver*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Højholt, C. (2001). *Samarbejde om børns udvikling*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Højholt, C., Røn Larsen, M., & Stanek, A. H. (2007). *Børnefællesskaber - om de andre børns betydning*. København: Børn & Unge.
- Kousholt, D. (2005). *Børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og familie. I C. Højholt Forældresamarbejde - forskning i fællesskab*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Kousholt, D. (2011). *Børnefællesskaber og familieliv*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Jørgensen, L., & Kabel, S. (red.) (2006). *Forældreinddragelse - til barnets bedste. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først*. København: Børnesagens Fællesråd og KABU.
- Madsen, K. (2008). *Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre. I I. Schwartz, J. Gleerup, E. Soelmark, E. Andersen & B. Kruse (red.), Børneperspektiver på døgninstitutioner. Inddragelse af og samarbejde med børn og forældre*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Morin, A. (2011). *Samarbejde om inklusion. I C. Højholt (red.), Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Rasmussen, O. V. (2004). *Psykologiske kategorier i inklusiv praksis. Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, Årg. 41, nr. 5/6, 401-423*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Røn Larsen, M. (2011). *Inklusionsparadokser - betingelser for at arbejde med børn i vanskeligheder. I C. Højholt (red.), Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge. Ph.d.* Odense: Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitetsforlag.
- Schwartz, I. (2011). *Professionelles forståelser af børns særlige behov. I T. Egelund & T. B. Jakobsen (red.)*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Schwartz, I., & Madsen, K. (2003). Døgninstitutionen som en del af familiens netværk. *Social Kritik*, 89, 62-69.
- Skytte, M. (2005). Anbringelse af etniske minoritetsbørn. I A. Munch & U. B. O. Unge (red.), *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge*. Åbenrå: UFC Børn og Unge.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten. Kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Sloth, D. A. (2004). *Færre penge end andre børn*. Interviewundersøgelse med børn fra familier med lav indkomst. København: Socialforskningsinstituttet for Red Barnet.
- Sommer, D. (2003). *Barndomspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Øvreide, H., & Hafstad, R. (2004). *Forældrefokuseret arbejde med børn*. Århus: Systime.

KAPITEL 5

FORÆLDRESAMARBEJDE OM BØRNEFAGLIG UNDERSØGELSE OG HANDLEPLAN

Når kommunen må antage, at et barn eller en ung har brug for særlig støtte, er den forpligtet til at træffe afgørelse om, hvorvidt der skal gennemføres en børnefaglig undersøgelse af barnets eller den unges forhold. Kommunen skal så vidt muligt foretage undersøgelsen i samarbejde med forældremyndighedens indehaver og den unge, når denne er fyldt 15 år.

I dette kapitel er der fokus på sagsbehandlerens inddragelse af forældre i den børnefaglige undersøgelse og udarbejdelsen af handleplanen som et fælles grundlag for det fremtidige samarbejde mellem sagsbehandler og forældre.

Kapitlet beskriver, hvordan sagsbehandleren kan inddrage forældrene aktivt i processen gennem anlæggelsen af et udviklingsperspektiv på den børnefaglige undersøgelse. Desuden har kapitlet fokus på samarbejdet omkring udarbejdelsen af handleplanen, og hvordan handleplanen kan blive et fælles redskab for dialogen mellem de involverede parter i en børnesag.

Baggrunden for at iværksætte en børnefaglig undersøgelse

Ifølge serviceloven er kommunen forpligtet til at træffe afgørelse om at iværksætte en børnefaglig undersøgelse, når den på baggrund af de foreliggende oplysninger antager, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte. Baggrunden for, at kommunen iværksætter en undersøgelse kan være en henvendelse fra familien eller barnet eller den unge selv om hjælp eller særlig støtte. Kommunen kan desuden modtage underretning, der gør opmærksom på, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte. Endelig kan kommunen selv blive opmærksom på barnet eller den unge eksempelvis gennem undersøgelse af andre søskendes forhold, eller fordi kommunen i anden sammenhæng er blevet klar over, at der er problemer i familien.

Kommunen skal begrunde sin beslutning om, hvorvidt den skal iværksætte en børnefaglig undersøgelse eller ej. Denne beslutning er i forvaltningsretlig forstand en afgørelse. Det er derfor også muligt for forældre og/eller den unge over 15 år at klage over afgørelsen.

I følge serviceloven § 50 skal beslutningen om at indlede en børnefaglig undersøgelse af barnet eller den unges forhold så vidt muligt gennemføres i samarbejde med forældremyndighedens indehaver og den unge, hvis han eller hun er fyldt 15 år. Den børnefaglige undersøgelse skal danne grundlag for kom-

munens vurdering af, om den skal iværksætte støtte til barnet eller den unge og familien. Og hvis kommunen beslutter det, skal undersøgelsen indeholde bud på hvilken særlig støtte, der er behov for.

Iværksættelse af en børnefaglig undersøgelse

Kommunen kan iværksætte en børnefaglig undersøgelse efter serviceloven § 50, hvis kommunen på baggrund af de foreliggende oplysninger antager, at et barn eller en ung har brug for særlig støtte.

Serviceoven § 50

"Hvis det må antages, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, herunder på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, skal kommunalbestyrelsen undersøge barnets eller den unges forhold. Undersøgelsen, der betegnes som en børnefaglig undersøgelse, gennemføres så vidt muligt i samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Undersøgelsen skal gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader, og må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger."

Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har særligt behov for det, er at sikre disse børn og unge samme udviklingsmuligheder som andre børn. Det fremgår af serviceloven

§ 46. Den børnefaglige undersøgelse udgør kommunens grundlag for at vurdere, om barnet eller den unge har behov for særlig støtte – herunder en eventuel anbringelse.

Kommunen skal overveje, hvordan den systematisk kan inddrage familie og netværk i processen. Formålet med dette er at give disse personer mulighed for at støtte børnene og de unges udvikling og hverdagsliv. Derfor har det stor betydning, at forældre og sagsbehandlere er sammen om at beskrive og definere familiens situation, således at de involverede parter kan nå frem til en fælles forståelse af de problemstillinger, der er i familien. Det betyder ikke nødvendigvis, at parterne ser ens på situationen og årsagerne til den, men at de i processen arbejder hen imod en fælles opfattelse af problemerne, og af hvordan der skal handles i forhold til barnet eller den unge.

Nogle forældre vil bakke fuldt op omkring undersøgelsen, fordi de ønsker at få hjælp fra kommunen. Andre forældre vil måske i større eller mindre grad være bekymrede over og have modstand mod kommunens indblanding i familien. For at sikre det bedst mulige udbytte af undersøgelsen og det videre samarbejde, som er af afgørende betydning for anbringelsesforløbet, skal kommunen aktivt inddrage forældrene så tidligt som muligt. Forældre kan i de fleste tilfælde bidrage med viden om familiens situation og indsigt i

deres barn eller den unges hverdagsliv. Desuden kan de bidrage med forslag til, hvilke konkrete tiltag det kan være hensigtsmæssigt at sætte i værk over for de problemer, den børnefaglige undersøgelse sætter fokus på.

Helhedsorienteret undersøgelse

En børnefaglig undersøgelse skal være helhedsorienteret for at sikre, at det er børn og unges trivsel og udvikling i deres *samlede* hverdagsliv, der er fokus på.

Serviceoven § 50, stk. 2

"Kommunalbestyrelsens undersøgelse, jf. stk. 1, skal anlægge en helhedsbetragtning, der med mindre konkrete forhold betyder, at et eller flere af nedenstående numre ikke er relevante i forhold til det pågældende barn eller den unge, skal omfatte barnets eller den unges:

- 1) udvikling og adfærd*
- 2) familieforhold*
- 3) skoleforhold*
- 4) sundhedsforhold*
- 5) fritidsforhold og venskaber og*
- 6) andre relevante forhold."*

Undersøgelsen skal skabe et godt grundlag for at vurdere hvilke foranstaltninger, det vil være hensigtsmæssige at sætte i værk ud fra karakteren af de problemer, familien har.

Der er ofte tale om, at de familier, der har brug for støtte, oplever at have flere typer af problemer samtidig, hvor man ikke kan forvente, at en indsats på et enkelt område kan løse familiens problemer. Derfor er det ofte nødvendigt med en bredspektret indsats, der sætter ind på flere niveauer af familiens liv samtidig.

Så skånsomt som muligt

Nogle forældre vil selv have gjort kommunen opmærksom på barnet, den unge eller familiens problemer og på behovet for hjælp og støtte. Mens andre forældre vil opleve undersøgelsen som et udtryk for mistillid, unødigt kontrol og indblanding i familiens liv. Set ud fra børn og forældres perspektiver er en børnefaglig undersøgelse under alle omstændigheder en intervention i familiens liv.

Det er baggrunden for, at serviceloven foreskriver, at kommunen skal gennemføre den børnefaglige undersøgelse i dialog og samarbejde med forældre – og at den skal ske så skånsomt som muligt og ikke mere omfattende, end formålet tilsiger.

Ifølge vejledningen betyder det, at kommunen nøje skal overveje hvilke oplysninger, der er brug for i sagen og alene indhente disse. Kommunen skal også fra starten afklare hvilke oplysninger, den i forvejen har om barnet eller den unges situation, således at undersøgelsen ikke bliver mere vidtgående end nød-

vendigt. Denne afklaring vil ofte med fordel kunne ske i samarbejde med forældrene og barnet eller den unge. Det kan medføre, at kommunen ikke nødvendigvis skal undersøge alle de seks punkter, som er nævnt i § 50, stk. 2, men den skal altid overveje, hvorvidt og i hvilket omfang hvert enkelt af de seks punkter, det er relevant at undersøge i den konkrete sag. For eksempel vil punktet om skolegang ikke være relevant for et barn, der er under den skolepligtige alder.

Endvidere kan det være irrelevant at afdække hele familiens forhold og forælderevne, hvis det alene er barnet eller den unges nedsatte funktionsevne, der er årsagen til anbringelsen.

Social- og Integrationsministeriets kortlægning af viden og praksis i forhold til anbragte børn med funktionsnedsættelse viser således, at nogle forældre oplever, at den børnefaglige undersøgelse kan være for omfattende, fordi barnets eller den unges funktionsnedsættelse er velkendt af kommunen, da der typisk er tale om familier, som i forvejen modtager en række kompenserende ydelser (Socialministeriet, 2010). Kortlægningen peger dog samtidig på, at en børnefaglig undersøgelse kan være med til at afdække problemstillinger vedrørende forældre og søskende, som kommunen ikke kender til, selv om familiens situation er velbeskrevet. En børnefaglig undersøgelse kan således sikre,

at kommunen får afdækket alle væsentlige aspekter af familiens situation og kan bidrage til en afdækning af familiens ønsker til indsatsen i forbindelse med en anbringelse.

Støtte til at bearbejde situationen

I nogle tilfælde kan det være en langvarig proces, for forældre at nå frem til den erkendelse, at de har behov for, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet.

Det viser for eksempel erfaringerne i forhold til børn og unge med funktionsnedsættelser, som anbringes uden for hjemmet, hvor langt de fleste anbringelser er frivillige.

En kortlægning af området fra Social- og Integrationsministeriet viser, at forældre kan have behov for støtte i den erkendelses- og bearbejdningsproces, det er at tage en beslutning om en anbringelse af deres barn eller unge. Nogle kommuner har derfor indført en ordning med at tilbyde forældre støtte

fra sundhedstjenesten eller en psykolog til at bearbejde erkendelsesprocessen, således at de er bedre rustet til at indgå i beslutningsprocessen. Flere kommuner henviser forældre til en åben familierådgivning og gør opmærksom på, at brugen af netværk med andre ligestillede forældre kan være en god støtte. Det gælder især i forhold til de små handicapgrupper.

Erfaringen er også, at det er vigtigt at give forældrene rådgivning og vejledning om de praktiske, økonomiske og juridiske konsekvenser af en anbringelse. En interviewundersøgelse (Center for Ligebehandling af Handicappede, 2005) viser således, at de forældre, der både fik juridisk og praktisk rådgivning samt vejledning om de følelsesmæssige påvirkninger af anbringelsen, også var de forældre, der havde de bedste oplevelser af etableringen af anbringelsen, og herunder oplevede at være tilstrækkeligt inddraget i beslutningerne omkring anbringelsen.

Etablering af god kontakt til forældre

Kommunen skal altid søge at opnå forældrenes accept af undersøgelsen og dens formål, selv om der ikke er tale om et formelt krav om samtykke – det gælder uanset forældrenes holdning til undersøgelsen. Derfor skal kommunen gennemgå formålet, indholdet og tilrettelæggelsen af undersøgelsen med forældre og barnet eller den unge.

Sagsbehandleren er ansvarlig for at gennemføre undersøgelsen. Hun har derfor også til opgave så tidligt som muligt at arbejde på at få etableret en god kontakt til og dialog med forældrene, således at de i fællesskab kan få skabt grundlag for det videre samarbejde.

Det er vigtigt, at sagsbehandleren indledningsvis orienterer forældre om sit ansvar og sin rolle i processen. Hun skal også orientere om forældrenes og børnenes rettigheder og om den proces, det er at indgå i et samarbejde omkring udarbejdelsen af den børnefaglige sagen undersøgelse. På den måde kan fordelingen af ansvar og opgaver blive tydelig for forældrene.

Værktøjskassen giver eksempler på, hvordan sagsbehandleren kan koordinere indsatsen med at inddrage forældre og barnet eller den unge i arbejdet med at gennemføre undersøgelsen.

Sagsbehandlerens inddragelse af forældre og børn i arbejdet med den børnefaglige undersøgelse

Det kan eksempelvis ske ved at:

- Sagsbehandleren træffer en aftale med familien om, hvordan undersøgelsen skal forløbe. Aftalen kan indeholde, hvilke områder det er relevant at få belyst i forhold til barnet, og hvilke fagpersoner og personer fra familiens netværk, som kender barnet og derfor vil kunne bidrage med relevante oplysninger om barnets situation.
- Sagsbehandleren tilrettelægger undersøgelsen med fokus på både ressourcer og problemer hos barnet, familien og netværket. Det kan blandt andet ske ved at holde netværksmøder, hvor de involverede parter får mulighed for at komme med deres vurderinger af familiens situation.

Værktøjskassen

- Sagsbehandleren løbende orienterer familien om de oplysninger, kommunen har indhentet, eventuelt ved en kopi af udtalelser, og derved giver familien mulighed for at forholde sig til de indhentede udtalelser.
- Sagsbehandleren sikrer, at familien får mulighed for at gennemlæse sagens akter og udtale sig, inden kommunen træffer en afgørelse i sagen, og for at rette eventuelle faktuelle fejl og komme med eventuelle tilføjelser.
- Sagsbehandleren giver familien mulighed for at pege på hvilken læge eller autoriseret psykolog, som skal undersøge barnet, hvis en sådan undersøgelse vurderes nødvendig. Kommunen skal lægge vægt på forældrenes ønsker ved valg af læge eller psykolog, da det har betydning for forældrenes medvirken i det videre forløb, at de har tillid til undersøgelsen. Det samme gør sig gældende, hvis kommunen skal inddrage en psykolog i at undersøge forældrenes kompetencer som forældre og/eller samspillet mellem forældre og barn.
- Sagsbehandleren sikrer, at familien kender alle de oplysninger, som ligger til grund for den børnefaglige undersøgelse. Forældrene kan på denne måde opleve en stor gennemsigtighed i undersøgelsens processer og indhold.
- Sagsbehandleren sikrer, at familien selv er med til at beskrive barnets eller den unge problemstillinger på baggrund af egen viden og af de oplysninger, som nu foreligger fra andre, som kender barnet.
- Sagsbehandleren gennem en eller flere samtaler grundigt informerer om kommunens vurderinger af barnet og familiens ressourcer og vanskeligheder, kommunens formulering af problemstillingen og kommunens vurdering af barnets og måske også familiens behov for støtte.
- Sagsbehandleren orienterer såvel barnet som forældrene grundigt om mulige hjælpeforanstaltninger, inden familien skal tage stilling til den eller de foreslåede hjælpeforanstaltninger.
- Sagsbehandleren og familien i så høj grad som muligt bliver enige om, hvad problemstillingen er og hvilken hjælp og støtte, der skal iværksættes for at løse vanskelighederne.

Kilde: Jørgensen, L., & Kabel, S. (2006). Forældreinddragelse – til barnets bedste. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først. København: Børnesagens Fællesråd og KABU.

Inddragelse af forældre uden del i forældremyndigheden

I en del af de familier, hvor der er behov for særlig støtte, har den ene forælder forældremyndigheden alene. Hvis kommunen træffer en afgørelse om en foranstaltning, træffes beslutningen kun i forhold til den forælder, der har forældremyndigheden. Derfor er det som udgangspunkt alene forældremyndighedsindehaveren, der er part i sagen (se kapitel 2).

Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på de ressourcer, der kan ligge hos den anden forælder. Når kommunen igangsætter en børnefaglig undersøgelse, skal forholdet til den eventuelle anden forælder også afdækkes. Forældre uden del i forældremyndigheden vil eventuelt kunne spille en positiv rolle for barnet eller den unge, og derfor er det vigtigt at trække på de eventuelle ressourcer, der måtte findes her.

Forældre uden forældremyndighed kan imidlertid kun inddrages i undersøgelsen efter samtykke fra forældremyndighedsindehaveren. Foreligger en sådan tilladelse ikke, kan kommunen alene samarbejde med den forælder, der ikke har forældremyndighed på lige fod med øvrige personer i familie og netværk. Det vil sige, at kommunen skal inddrage forælderen uden del i forældremyndigheden ved at tage kontakt til og danne sig et indtryk af vedkommende med henblik

på at vurdere, hvordan dennes ressourcer og muligheder kan bidrage til afdækningen af familiens situation.

Den børnefaglige undersøgelse set i et udviklingsperspektiv

En udviklingsorienteret tilgang til en børnefaglig undersøgelse sætter fokus på at afdække både problemer og ressourcer i barnets og den unges hverdagsliv her og nu.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at en familie kan have problemer på nogle områder men samtidig have ressourcer på andre områder. Familiemedlemmernes egne perspektiver på familiens historie kan således udgøre et vigtigt led i professionelles forståelse af familiens vanskeligheder i nutiden. Men det er vigtigt, at en bestemt opfattelse af familiens ”problemhistorie” ikke kommer

til at lukke af for en helhedsorienteret og bred udforskning af barnets eller den unges livssituation her og nu. Det er svært at hjælpe en familie til at løse sine vanskeligheder, hvis undersøgelsen udelukkende fokuserer på problemerne, og hvis der kun er fokus på at finde og bestemme årsagerne til familiens vanskeligheder i fortiden.

Hovedvægten i en børnefaglig undersøgelse i et udviklingsperspektiv ligger således på forståelsen af børnene eller de unges *nutidige* livssituation med det formål at fremme deres *fremtidige* udviklingsmuligheder. En udforskning af barnets eller den unges aktuelle hverdagsliv gør det relevant at inddrage mange parterers synsvinkler på barnets eller den unges livssituation – ikke kun børn og forældre, men også slægt, netværk og professionelle i forskellige institutioner. Inddragelse af disse mange perspektiver kan bidrage til et helhedsorienteret perspektiv på de udfordringer, barnet eller den unge står overfor og samtidig åbne for en bred vifte af fremtidige handlemuligheder.

Problemer og ressourcer set i et udviklingsorienteret perspektiv

Den børnefaglige undersøgelse skal ikke alene have fokus på familiens problemer. Den skal også omfatte beskrivelser af, hvordan ressourcer hos forældre, børn og netværk kan bidrage til håndteringen af vanskeligheder i børnenes livssituation.

Serviceoven § 50, stk. 3

"I sin undersøgelse skal kommunalbestyrelsen afdække ressourcer og problemer hos barnet, familien og netværket. For unge, der er fyldt 15 år, skal undersøgelsen afdække de særlige forhold, der skal indgå ved valg af indsats for denne aldersgruppe, jf. § 52 og § 76."

Ifølge vejledningen kan det være svært for forældre at arbejde med at løse deres udfordringer, hvis kommunen udelukkende har fokus på problemerne i familien. En for negativ fremstilling af familiens livssituation kan være medvirkende til, at familien ikke kan genkende sig selv i beskrivelser og dermed heller ikke være særlig motiveret for at gå ind i et konstruktivt samspil. Den børnefaglige undersøgelse skal også være med til at afdække de ressourcer, der er i barnet og den unge selv, i familien og netværket samtidig med, at den skal pege på de udviklingsmuligheder, der ligger i at støtte og hjælpe barnet eller den unge i forhold til de problemstillinger, der præger deres hverdag.

Forskning har vist, at nogle professionelle har en tendens til at blive mere optaget af at vurdere problemer i forældres livsførelse frem for at fastholde et fokus på at forbedre børnenes udviklingsmuligheder (Andenæs & Skollerud, 2003; Brønserud & Dessau, 2001; Christensen, 1998; Egelund, 1997). Det er ikke forældres livsførelse isoleret set, der skal

være i fokus ved en børnefaglig undersøgelse, men dens betydning for børnenes og de unges livssituation.

Inden for socialt arbejde er der en lang tradition for at forstå problemer i menneskers liv som et resultat af fortidens traumer. Derfor har beskrivelser af traumer og personlighedsmæssige mangler hos forældre og børn fyldt meget i professionelles udarbejdelse af sagsakter gennem tiden. I de seneste årtier er der imidlertid fremkommet en stigende kritik af psykoanalytiske teorier, der har en tendens til udelukkende at forklare menneskers nutidige problemer ud fra tidligere hændelsesforløb (Sommer, 2010).

Det har selvfølgelig betydning, at professionelle har indsigt i familiens konkrete historier og erfaringer. Det er imidlertid vigtigt at se børn og unges vanskeligheder i sammenhæng med deres *nutidige* livssituation frem for udelukkende i lyset af tidligere tiders oplevelser. Hensigten er at skabe en åben og udviklingsorienteret forståelse af deres *fremtidige* livssituation. Derfor bør hovedvægten i en børnefaglig undersøgelse være rettet mod en udforskning af udviklings- og handlemuligheder i forhold til børnenes trivsel i deres aktuelle hverdagsliv og set i et fremtidsperspektiv. Det kan være med til at styrke hele familiens muligheder for at indgå i de nødvendige forandringsprocesser.

Forældre medvirker til at definere familiens vanskeligheder

Det kan have stor betydning for undersøgelsens resultat, at forældre deltager i en fælles udforskning af familiens problemer. Forældrenes egne oplevelser af situationen kan bidrage til en mere nuanceret forståelse af de vanskeligheder, barnet eller den unge oplever i hverdagslivet. Jo tidligere forældrene bliver inddraget og er med til at definere vanskelighederne i barnets eller den unges hverdagsliv – jo større mulighed er der for, at undersøgelsen kan tilrettelægges som en fælles udforskning. Hvis forældre er med til at definere problemerne i børnenes og de unges liv og er med til at opstille handlemuligheder, er der større chancer for, at de efterfølgende bakker op om de foranstaltninger, sagsbehandleren beslutter at iværksætte (Christiansen & Havnen, 2003).

En børnefaglig undersøgelse bør pege frem mod handlemuligheder, der i forbindelse med en anbringelse ikke handler om, at forældre sættes ud på sidelinjen i deres børns liv. Det handler i stedet om at tilrettelægge en indsats, hvor professionelle og forældre kan samarbejde om barnets eller den unges udviklingsmuligheder. Uanset hvor børnene bor, er det de professionelles opgave ud fra barnets bedste at støtte, at forældre kan være forældre så meget, som de magter.

Sprogets betydning

Arbejdet med at opbygge et samarbejde går gennem udviklingen af en fælles forståelse af barnets og familiens situation. Her kan professionelles brug af sproglige formuleringer have afgørende betydning for, hvordan samarbejdet udvikler sig.

Alle mennesker er sårbare over for andres fremstilling af deres situation og problemer, og selv små forskelle i sproglige formuleringer kan have stor betydning. En stor del af samarbejdet med forældre i vanskelige og problemfyldte livssituationer består derfor i at udvikle et fælles sprog, der gør det muligt at tale sammen om problemerne uden at krænke forældrenes integritet (Rohde, 2006).

Udviklingsstøttende dialoger

Igangsættelse af en børnefaglig undersøgelse kan skabe usikkerhed og utryghed hos forældre, og det kan også være med til at skabe usikkerhed hos børnene. Derfor er det vigtigt, at sagsbehandleren fra begyndelsen inddrager forældre i udviklingsstøttende dialoger om børnenes situation (Øvreeide & Hafstad, 2004).

I en udviklingsstøttende dialog arbejder sagsbehandleren bevidst på at give forældre legitimitet som forældre ved at give dem en position, hvor de får mulighed for at bidrage med deres egne oplevelser og synspunkter vedrørende børnenes hverdagsliv. Dermed understøtter sagsbehandleren fra starten forældres rolle som handlende personer med egne holdninger, intentioner og handlegrunde. Forældre kommer således til at spille en aktiv rolle i at udforske og definere, hvilke problemer og udfordringer familien står overfor. Den tilgang til at inddrage forældrene i den børnefaglige undersøgelse arbejder de blandt andet med i Aarhus Kommune. En sagsbehandler siger⁶:

Vi inddrager forældrenes egne udsagn som en vigtig del af vores analyse af familiens situation. Og vi noterer meget præcist ned, hvad de siger, således at vi er sikre på, at forældrene bliver tydelige, og at det er deres oplevelser af situationen, der kommer til at indgå som en del af grundlaget for vores beslutninger. På den måde inddrager vi forældrene aktivt og tager deres udsagn meget alvorligt.

6 Interview med familierådgiver Rikke Alminde, Aarhus Kommune

I værktøjskassen er der en kort beskrivelse af en model for faserne i et undersøgelsesforløb, som Aarhus Kommune har udviklet i samarbejde med forskerne Karin Kildedal og Betina Verwohlt fra Aalborg Universitet. Formålet med modellen er at skabe et fælles fagligt grundlag med en fælles systemisk tilgang til gennemførelsen af den børnefaglige undersøgelse i kommunen.

Fællessamtaler med barn og forældre

Det kan være en fordel at afholde fælles samtaler mellem sagsbehandler, forældre og barnet eller den unge, fordi de øger muligheden for at skabe et samspil og en fælles forståelse af problemstillingerne i familien. Disse

fællessamtaler er inspireret af erfaringer fra Norge med at afholde såkaldte triangulerende samtaler (Øvreeide & Hafstad, 2004):

I sådanne samtaler kan vi i vores interaktion og samtale med barnet vise forældrene barnets faktiske behov og kompetence. På tilsvarende måde kan vi i vores samtale med forældrene få frem og vise børnene forældrenes ansvar og overordnede position. Således kan der udvikles ny information hos forældrene omkring børnenes behov. Sådanne triangulerende samtaler er ofte et godt udgangspunkt for videre vejledning til forældrene om barnets udviklingsbehov.

Karakteristika ved fællessamtaler

En triangulerende samtale er en særlig måde at udforme fællessamtaler på, og denne samtale har et stærkt udviklingsstøttende formål. Fællessamtalen rummer to samtaler i én, hvor både barnet og forældre er deltagende i samtaleprocessen på samme tid.

Samtalen gennemføres ved, at fagpersonen på skift taler individuelt med både barnet og forælderen. Barnet og forældre er til stede under hele samtalens forløb. Samtalen struktureres således, at der er en dialog med hver af parterne, hvor den ene part er i dialog, og den anden part lytter og reflekterer over samtalen undervejs.

Fællessamtaler er karakteriseret ved, at fagpersonen:

- Viser barnet, at forældrene kontaktes på en anerkendende måde.
Når forældrene bliver trygge, slapper barnet af..

Værktøjskassen

- Præsenterer sig selv og kort fortæller om, hvad hun ved om barnet..
- Er nærværende og kontakter barnet på en indlevende og nænsom måde.
- Viser, at hun anerkender barnet ved eksempelvis at have forberedt barnets plads ved bordet med måske et tegnemateriale, og ved at barnet får tid til at se fagpersonen an.
- Skaber en klar kontekst med information om situationen – hvorfor er vi her i dag?
- Gør sig umage med at informere både barn og forældrene om samtals struktur og betydningen af, at alle parter respekterer denne struktur.
- Sørger for, at parterne sidder skråt over for hinanden, så det er let at aflæse den nonverbale kommunikation.
- Veksler mellem de to samtaler i én – en børnesamtale og en voksensamtale.
- Lægger vægt på at lade barnet fortælle og søger at koble sig på barnets initiativ og oplevelser.
- Sørger for, at problemstillinger belyses ud fra såvel barnets perspektiv og forståelser som forældrenes perspektiv.
- Repeterer, hvad der bliver sagt i samtalen og gentager måske det, den anden siger for herigennem at bevare fokus og strukturen.
- Beskriver de sårbare temaer så tidligt som muligt i samtalen og gør det konkret i samarbejde med barnet og forældrene.
- Foretager tydelige opsummeringer og afslutninger.
- Beskriver de sårbare temaer så tidligt som muligt i samtalen og gør det konkret i samarbejde med barnet og forældre.
- Afslutter samtalen med, at barnet og forældrene får mulighed for at give udtryk for, hvilken betydning samtalen har haft.
- Opsummerer og skaber klarhed om, hvad der nu skal ske som opfølgning på samtalen.
- Afslutter samtalen med at anerkende barnet og forældrene for deres deltagelse.

Kilde: Øvreeide, H., & Hafstad, R. (2004). Forældrefokuseret arbejde med børn. Århus: Systime.

Erfaringer fra brugen af triangulerende samtaler i Norge viser, at samtaler med børn sammen med deres forældre kan modvirke, at børnene oplever, at de bryder loyaliteten til deres forældre, hvis de selv fortæller om vanskeligheder i deres liv. Desuden understøtter de fælles samtaler forældres autoritet i børnenes øjne.

Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at dette ikke gælder, hvis der er mistanke om seksuelle overgreb eller vold mod barnet. Retter mistanken sig mod én eller begge forældre, må forældrene ikke orienteres, før der er taget stilling til en eventuel politianmeldelse.

Begrundet stillingtagen

Kommunen skal afslutte den børnefaglige undersøgelse senest fire måneder efter, at den bliver opmærksom på, at et barn eller en ung kan have brug for særlig støtte.

Den børnefaglige undersøgelse skal munde ud i en begrundet stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger og i bekræftende fald hvilke foranstaltninger, det bør være. Kommunen skal desuden tage stilling til, om eventuelle foranstaltninger, der er iværksat sideløbende med den børnefaglige undersøgelse, skal videreføres. Viser undersøgelsen, at der er behov for at iværksætte en hjælpeforanstaltning, skal sagsbe-

handleren på baggrund af den børnefaglige undersøgelse gøre rede for, hvilke af de mulige hjælpeforanstaltninger efter serviceloven § 52, det er mest hensigtsmæssigt at sætte i værk. Ifølge vejledningen er det af afgørende betydning for valget af foranstaltninger, at familiens egne ressourcer kan styrkes med den fornødne hjælp. Desuden skal undersøgelsen redegøre for, om der i barnets eller den unges nære omgivelser er mulighed for at hente hjælp til at overvinde vanskelighederne.

Undersøgelsen og dens konklusioner danner grundlaget for handleplanen, som skal indeholde en mere omfattende og detaljeret beskrivelse af indsatsen.

Den børnefaglige undersøgelse skal ligeledes indeholde en beskrivelse af, hvilken holdning indehaveren af forældremyndigheden og barnet eller den unge har til arten af foranstaltningerne, fordi deres holdninger kan få stor betydning for sagens videre forløb. Et samtykke, som ikke dækker over forældremyndighedsindehaverens reelle holdning til foranstaltningen, kan give anledning til problemer i sagens videre forløb eksempelvis i form af umotiverede begæringer om hjemgivelse. Derfor er det vigtigt, at sagsbehandleren har en grundig dialog med forældre og barnet eller den unge, så der i givet fald foreligger et informeret samtykke.

Handleplan

Når kommunen på baggrund af den børnefaglige undersøgelse har besluttet, at barnet eller den unge og familien har brug for særlig støtte, skal kommunen udarbejde en handle-

plan, før den sætter foranstaltninger i værk. Det gælder både forebyggende foranstaltninger og anbringelse uden for hjemmet. Det fremgår af serviceloven § 140.

Serviceoven § 140

"Kommunalbestyrelsen skal udarbejde en handleplan, inden der træffes afgørelse om foranstaltninger, jf. § 52 og § 76. Betyder hensynet til barnet eller den unge, at man ikke kan afvente udarbejdelsen af en handleplan, er en kortfattet angivelse af formålet med foranstaltningen tilstrækkelig. Det påhviler da kommunalbestyrelsen snarest muligt og senest inden 4 måneder at opstille en handleplan.

- Stk. 2. For unge under 18 år med et behandlingskrævende stofmisbrug skal kommunalbestyrelsen udarbejde en handleplan for den behandling, der skal iværksættes, og for den nødvendige støtte til den unge. Handleplanen udarbejdes i samarbejde med den unge og dennes familie.*
- Stk. 3. En handleplan skal angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet. Handleplanen skal tage udgangspunkt i resultaterne af den børnefaglige undersøgelse af barnets eller den unges forhold, jf. § 50. Handleplanen skal i forhold til de problemer, der er afdækket i undersøgelsen, indeholde konkrete mål i forhold til barnets eller den unges trivsel og udvikling i overensstemmelse med det overordnede formål med støtten, jf. § 46. Herudover skal handleplanen for unge, der er fyldt 16 år, opstille konkrete mål for den unges overgang til voksenlivet.*
- Stk. 4. En handleplan skal endvidere angive indsatsens forventede varighed. I sager om anbringelse uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 7, og § 58, skal en handleplan tillige angive, hvilke former for støtte der selvstændigt skal iværksættes over for familien i forbindelse med, at barnet eller den unge opholder sig uden for hjemmet, og i tiden efter barnets eller den unges hjemgivelse.*
- Stk. 5. For unge, der er idømt en sanktion efter straffelovens § 74 a, skal handleplanen indeholde en konkret plan for, hvordan den unge snarest muligt og senest ved afslutningen af sanktionen påbegynder en uddannelse eller kommer i beskæftigelse.*
- Stk. 6. Der kan udarbejdes én samlet handleplan for flere børn i familien. Handleplanen skal i så fald tage højde for børnenes individuelle forhold."*

I serviceloven § 140, stk. 3 bliver det præciseret, at formålet med indsatsen skal fremgå af handleplanen. Handleplanen skal desuden beskrive, hvilke typer af indsatser kommunen vil sætte i værk for at nå målet, således at der er en klar og specifik sammenhæng mellem mål og foranstaltninger.

Handleplanen skal derfor indeholde præcise og konkrete anvisninger på, hvad der skal ske i forhold til barnets eller den unges problemer. Handleplanen for barnet skal også beskrive hvilken støtte, der skal sættes i værk over for familien under anbringelsen og ved hjemgivelse. Hvis kommunen vælger at iværksætte en selvstændig støtte til forældrene under anbringelsen, skal kommunen udarbejde en selvstændig plan for den indsats. Det er yderligere beskrevet i kapitel 6.

Desuden skal handleplanen indeholde en forventet afslutning af indsatsen, således at forældre og barnet eller den unge kender det tidsmæssige perspektiv for indsatsen.

Et redskab til forpligtende samarbejde

Sagsbehandleren skal så vidt muligt udarbejde handleplanen i samarbejde med barnet eller den unge og forældrene. Det bliver præciseret i vejledningen. Handleplanen bliver således et redskab, kommunen kan bruge aktivt i samarbejdet med familien for at sikre, at barnet eller den unge og forældrene er tilstrækkeligt inddraget i sagen. Et sådant forpligtende samarbejde er det bedste udgangspunkt for at skabe et fælles grundlag for det videre forløb.

Mål og indhold i handleplanen skal være konkrete for at såvel forældre og barnet eller den unge samt sagsbehandler og de professionelle kan arbejde hen imod de fælles mål, der er præciseret i handleplanen. Derfor har det stor betydning, at både barnet eller den unge og forældrene forstår handleplanens indhold. Og det er vigtigt, at forældre kan genkende både beskrivelser, problemstillinger og konklusioner i handleplanen, selv om de ikke altid vil være enige i alle konklusionerne.

Hvis forældre og børn skal kunne bruge en handleplan og bakke op om den i forhold til problemer i deres og børnenes liv, må de kunne se en mening med den og opleve den, som et brugbart svar på de vanskeligheder, de står overfor (Slettebø 2009).

Handleplanen er det håndgribelige resultat af samarbejdet mellem sagsbehandler og familie, og den skulle gerne være udtryk for den fælles forståelse, som parterne har kunnet nå frem til. Den er desuden et vigtigt redskab i forhold til forældres retssikkerhed.

Opfølgning

Af serviceloven § 70 fremgår det, at kommunen seneste tre måneder efter anbringelsen skal vurdere, om handleplanen skal revideres. Dette skal kommunen herefter gøre, når der er behov for det – dog mindst hvert halve år.

Serviceoven § 70

”Kommunalbestyrelsen skal senest 3 måneder efter, at der er iværksat en foranstaltning over for barnet, den unge eller de vordende forældre, vurdere, om indsatsen skal ændres, og om handleplanen, jf. § 140, skal revideres. Kommunalbestyrelsen skal herefter med højst 6 måneders mellemrum foretage en sådan vurdering. Afgørelse om revision af handleplanen træffes så vidt muligt med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år.”

Revisionen af handleplanen skal være med til at sikre, at den indeholder så konkrete mål som muligt mål for indsatsen over for barnet eller den unge samt hvilke aktiviteter og tiltag, der skal gennemføres for at sikre, at målene bliver nået. Hvis det ikke fra begyndelsen var muligt at beskrive målene præcist i handleplanen, skal disse mål konkretiseres i den første revision af handleplanen.

Her skal sagsbehandleren så vidt muligt inddrage barnet eller den unge, forældre og eventuelle personer i netværket, for at de kan bidrage med deres viden, oplevelser og vurderinger af barnets eller den unges udvikling. Deres bidrag skal indgå i sagsbehandlerens samlede vurdering af anbringelsesforløbet, og af om handleplanen eventuelt skal revideres.

Handleplanen skal også revideres, når et barn eller en ung skal hjemgives. Den reviderede handleplan skal indeholde en plan for den videre indsats, der kan være med til at støtte barnet eller den unge og familien efter hjemgivelsen. Det kan eksempelvis være i forhold til skolegang, uddannelse, fritidsaktiviteter mv.

Revisionen skal så vidt muligt foregå i et tæt samarbejde med forældremyndighedsindehaver og barnet eller den unge, fordi det kan være afgørende for det videre forløb, at forældrene er indforstået med planen og bakker den op.

Det er således vigtigt, at handleplanen bliver et fælles redskab og et omdrejningspunkt for dialogen mellem de involverede parter under hele anbringelsesforløbet. Det har stor betydning, at barnet og den unge og forældrenes opfattelser og holdninger fremgår af handleplanen. Herunder at det fremgår, hvad der er enighed om – og hvad sagsbehandleren eventuelt har truffet beslutning om, uden forældrene og/eller den unge er enige. På den måde kan arbejdet med at udvikle handleplanen blive et dynamisk samarbejde, hvor barnet eller den unge og forældrene oplever, at de bliver inddraget i at fastlægge rammer og indhold i anbringelsen. Når det lykkes, kan handleplanen blive et fælles redskab for et forpligtende og støttende samarbejde, således at forældre kan se, hvordan de kan spille en væsentlig rolle i barnets eller den unges hverdagsliv under anbringelsen (Jørgensen, L. & Kabel, S., 2006).

Samarbejde når anbringelsen sker uden samtykke

De fleste anbringelser uden for hjemmet er frivillige. Kun cirka 10 procent af kommunernes anbringelser sker uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år. Den lovmæssige hjemmel til at anbringe børn og unge uden for hjemmet uden forældrenes samtykke, findes i service-loven § 58.

Service-loven § 58

”Er der en åbenbar risiko for, at barnets eller den unges sundhed eller udvikling lider alvorlig skade på grund af

- 1) utilstrækkelig omsorg for eller behandling af barnet eller den unge,*
- 2) vold eller andre alvorlige overgreb,*
- 3) misbrugsproblemer, kriminel adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder hos barnet eller den unge eller*
- 4) andre adfærds eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge,*

kan børn- og ungeudvalget uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 7. Der kan kun træffes en afgørelse efter 1. pkt., når der er begrundet formodning om, at problemerne ikke kan løses under barnets eller den unges fortsatte ophold i hjemmet.”

Det centrale kriterium for, at kommunen kan gennemføre en tvangsmæssig anbringelse, er, at der foreligger åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges aktuelle eller fremtidige sundhed eller udvikling. I denne sammenhæng dækker sundhedsbegrebet både helbredsmæssige forhold, og andre forhold af betydning for barnets eller den unges trivsel. Samtidig er det en betin-

gelse, at der er en begrundet formodning om, at problemerne ikke kan løses, mens barnet eller den unge fortsat bor hjemme hos forældrene.

Der påhviler samtidig sagsbehandleren et ansvar for, at forældremyndighedens indehaver får et grundigt kendskab til, hvilke andre muligheder for hjælp, der vil kunne sættes i værk. Det er således vigtigt, at kommunen går langt i sine bestræbelser på at få forældrenes samtykke til anbringelsen.

For at sagsbehandleren kan vurdere, om der er tilstrækkeligt grundlag for en anbringelse uden samtykke, er det vigtigt at familiens forhold er tilstrækkeligt undersøgt. Sagsbehandleren skal sikre sig, at der er indhentet tilstrækkelige oplysninger og foretaget de nødvendige undersøgelser af barnet eller den unge og forældrene.

I følge Ankestyrelsen guide (Ankestyrelsen, GUIDE) kan der være mange forskellige forhold hos forældre, der kan føre til beslutning om anbringelse uden samtykke. Der kan være tale om manglende personlige ressourcer som følge af dårlig begavelse, forstyrrelser i personligheden eller andre psykiske lidelser. Det kan også være, at forældrene ikke magter at skabe stabile og forudsigelige rammer for barnet eller den unge, som eksempelvis kan skyldes misbrug. Herunder at forældrene ikke sikrer barnet eller den unge mod at blive udsat for vold eller andre alvorlige overgreb fra andre, eller at forældre selv udsætter barnet eller den unge for overgreb.

Ankestyrelsen har på baggrund af et antal konkrete afgørelser formuleret en række forhold hos forældre, der kan føre til beslutning om anbringelse uden samtykke. De bliver præsenteret i værktøjskassen.

Forhold hos forældre, der kan føre til beslutning om anbringelse uden samtykke

- Forældre udviser utilstrækkelig omsorg på grund af begrænsede personlige ressourcer – formår ikke at skabe ro og tryghed
- Evner ikke at stimulere barnet regelmæssigt
- Egne behov er vigtigere end barnets behov
- Dårlig kontakt mellem forældre og barn samt manglende voksenstyring
- Manglende forståelse for, at barnet har brug for hjælp eller manglende samarbejdsvilje
- Psykiske sygdomme, der gør forældre ude af stand til at udvise den fornødne omsorg
- Umodne og ustabile karaktertræk
- Vold mellem forældre
- Hyppige og uforudsigelige skift af opholdssted for barnet
- Manglende eller ustabil behandling af misbrug
- Manglende evne til at sørge for, at barnet møder stabilt i daginstitution eller skole
- Erkendelse af overgreb på barnet eller dom herfor
- Manglende evne til – på trods af hjælp til sig selv eller støtte i hjemmet – at udvikle tilstrækkelig forælderevne

Ankestyrelsen påpeger, at der ofte er flere af ovenstående forhold til stede i de familier, hvor der bliver foretaget en anbringelse uden samtykke.

Kilde: Ankestyrelsen. GUIDE Anbringelse uden samtykke, Eksempler fra Ankestyrelsens praksis. Nyt fra Ankestyrelsen, nr. 5/2002

Nogle forældre reagerer med modstand

For at børn- og ungeudvalget kan træffe beslutning om en anbringelse uden samtykke, skal kommunen som en del af den børnefaglige undersøgelse udarbejde en handleplan, der beskriver formålet med indsatsen, herunder anbringelsens forventede varighed, og hvilke former for støtte, der gives familien og barnet eller den unge. Det er kommunens ansvar, at § 50 undersøgelsen og handleplanen bliver udarbejdet i samarbejde med forældrene, og at de bliver inddraget i beslutningerne.

Er forældrene ikke enige i handleplanens indhold, skal uenigheden fremgå af handleplanen. Det er efterfølgende vigtigt, at kommunen bruger handleplanen som udgangspunkt for at fremme en samarbejdsproces, så forældrene, så vidt det overhovedet er muligt, inddrages og medvirker i indsatsen over for barnet eller den unge. Dette på trods af forældrenes eventuelle manglende samtykke til selve anbringelsen.

Vurderer kommunen, at det skal indstilles til børn- og ungeudvalget, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet, uden at forældrene samtykker, reagerer nogle forældre med modstand mod beslutningen. Sagsbehandleren kan imidlertid spille en afgørende rolle for, hvordan forældrene vil opfatte forløbet. I mange tilfælde kan det

være til stor gavn for forældrene, hvis sagsbehandleren ved samarbejdets start gør sin myndighedsrolle klar, så det bliver tydeligt for forældrene, hvordan beslutningsprocesserne er i sagen. Nogle forældre kan have den oplevelse, at de har udvist fortrolighed og samarbejdsvilje i arbejdet med § 50 undersøgelsen, da det drejer sig om at gøre det bedste for deres barn. Og disse forældre vil måske nu opleve, at denne fortrolighed bliver vendt imod dem, såfremt kommunen indstiller, at deres barn eller den unge skal anbringes tvangsmæssigt.

Nogle forældre kan også have den oplevelse, at de bliver stillet over for valget mellem en frivillig anbringelse eller en tvangsanbringelse. Disse anbringelser bliver ofte svære for alle parter, idet forældrene reelt ikke ønsker deres barn anbragt, og derfor har svært ved at samarbejde til barnets bedste. Barnet kan i sådanne situationer komme til at leve i et spændingsfelt, hvis forældrene ikke ønsker at samarbejde med de professionelle omkring anbringelsen. Nogle forældre vælger i disse situationer at acceptere en frivillig anbringelse, fordi de oplever, at det giver dem bedre muligheder for efterfølgende at få indflydelse på og tage del i barnets eller den unges hverdagsliv. Forældre har dog samme rettigheder under anbringelsen – uanset om den er sket med eller uden samtykke.

Kommunen er forpligtet til at søge at samarbejde

Selv om anbringelsen foregår uden samtykke, er kommunen forpligtet til at søge at få etableret et samarbejde med forældrene. Det gælder eksempelvis med hensyn til at blive inddraget i valget af anbringelsessted på samme måde som ved en frivillig anbringelse, hvis det er muligt. Desuden er det væsentligt, at anbringelsesstedet får etableret kontakt og dialog med forældrene, uanset hvordan relationen mellem kommune og forældrene er. Generelt kan disse forældre være forvirrede og usikre over den nye og uvante situation. Her kan både sagsbehandleren og anbringelsesstedet have en afgørende rolle i forhold til at hjælpe forældrene med at bearbejde deres situation. Det kan eventuelt være i samarbejde med en støt-

teperson og/eller en psykolog. Det kan have en meget stor betydning for, at forældrene bliver i stand til at være i dialog med kommunen om anbringelsen og kunne samarbejde med anbringelsesstedet.

En anbringelse uden samtykke er et stærkt indgreb i forældres selvbestemmelsesret, derfor har forældremyndighedsindehaver og den unge, der er fyldt 12 år ret til at få gratis advokatbistand. De har også ret til at klage til Ankestyrelsen over børn- og ungeudvalgets beslutninger. Desuden er forældre og børn berettiget til at indbringe Ankestyrelsens afgørelse for Byretten. I begge tilfælde har de også ret til gratis advokatbistand i forbindelse med rettens behandling af sagen.

Erfaringer fra praksis

Dynamisk udviklingsproces

I Aarhus Kommune ser de den børnefaglige undersøgelse som en dynamisk udviklingsproces, hvor der er plads og rum til, at samspillet mellem barn og forældre kan flytte sig undervejs i processen.

- Barnet og forældrenes egne udsagn om familiens situation er et omdrejningspunkt for vores måde at gennemføre den børnefaglige undersøgelse på i Aarhus Kommune. Vi lytter til forældrene og beder dem fortælle deres versioner af situationen i familien. Det noterer vi meget konkret og præcist ned, således at vi tager forældrenes egen måde at opleve situationen på med i vores efterfølgende sociale analyser og inddrager dem i det grundlag, vi tager beslutninger ud fra, siger Rikke Alminde, der er familierådgiver (sagsbehandler) i Aarhus Kommune. Og hun fortsætter:

- På den måde skaber vi en dynamisk samtale, hvor forældrene ofte flytter perspektiv og opfattelse af situationen undervejs i processen, og de bliver mere opmærksomme på deres egne og på barnets problemer, når de får mulighed for at sætte ord på deres opfattelser af situationen.

En erkendelsesproces

Rikke Alminde fortæller, at mange forældre har den opfattelse, at det er deres barn, der er problemet. Men via samtalen er hun med til at flytte forældrenes perspektiv fra, at barnet er problemet, til, at familien har et problem. Og det perspektivskifte giver nogle helt andre handlemuligheder efterfølgende.

- Det er med til at vise forældrene, at hvis de flytter sig og begynder at gøre nogle andre ting i hjemmet, kan det være, at barnet får det bedre. Her sætter vi fokus på, hvad det eventuelt er for styrker og ressourcer, forældrene har til at forandre deres hverdag ud fra, siger hun.

Det er hendes oplevelse, at mange forældre ønsker støtte og hjælp til en forandringsproces, når de har erkendt, at der er behov for forandring i familiens situation – og det er uafhængigt af, om den børnefaglige undersøgelse ender med en anbringelse eller andre typer af indsatser i familien.

Bruger primære kilder

En vigtig del af den metodiske tilgang i den sociale analyse i kommunen er, at de arbejder med primære kilder.

- Hvis en mor i forbindelse med en børnefaglig undersøgelse siger, at hun oplever sin søn som ”dampagtig”, så spørger vi ind til, hvorfor hun gør det, og hvordan hun kan se det. Vi skriver meget præcist ned, hvad hun svarer, så vi har moderens udsagn med i vores analyse af sagen, siger Rikke Alminde og tilføjer:

- Når vi udarbejder vores skriftlige materialer fremgår det også tydeligt, hvad der er moderens opfattelse af situationen, og hvad der er vores analyser. Og når vi præsenterer vores analyser for forældrene, vil vi gerne have deres feedback, fordi den kan være med til at kvalificere vores beslutningsgrundlag. Det er en måde at inddrage forældrene aktivt på og tage deres udsagn alvorligt.

Inddrage forældrene kontinuerligt

Når Rikke har udarbejdet det skriftlige svar på den børnefaglige undersøgelse til forældrene, kalder hun som regel forældrene ind til et orienterende møde, hvor hun gør rede for sine vurderinger og beslutning. Og hun præciserer, at hendes beslutning som udgangspunkt ligger fast, med mindre der kommer nye oplysninger frem i sagen. Men hun forklarer og begrundes sin beslutning i forhold til forældrene. Desuden vil hun gerne høre forældrenes kommentarer til beslutningen.

- Det er vigtigt, at vi stadig er åbne over for forældrenes kommentarer og oplevelser af beslutningen. Og det er også vigtigt, at vi eksempelvis er enige om, at vi er uenige. Det betyder ikke nødvendigvis, at beslutningen bliver ændret. Men vi tager forældrenes oplevelser og kommentarer alvorligt og inddrager dem kontinuerligt i processen, siger Rikke Alminde og tilføjer afslutningsvis:

- Det er med til at skabe den dynamiske udviklingsproces.

Litteratur

- Andenæs, A., & Skollerud, K. H. (2003). *Flytning i offentligt regi*. I E. Backe-Hansen (red.), *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ankestyrelsen. *GUIDE Anbringelse uden samtykke, Eksempler fra Ankestyrelsens praksis*, Nyt fra Ankestyrelsen, nr. 5/2002.
- Brønserud, S., & Dessau, M.-L. (2001). *Anbringelse af børn i familiepleje*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Center for Ligebehandling af Handicappede (2005). *Børn med handicap på døgninstitution*.
- Christensen, E. (1998). *Anbringelser af børn*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Christiansen, Ø., & Havnen, K. J. S. (2003). *Plassering utenfor hjemmet - sammenbrud eller gjennombrud*. I E. Backe-Hansen (red.), *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, L., & Kabel, S. (red.) (2006). *Forældreinddragelse - til barnets bedste. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først*. København: Børnesagens Fællesråd og KABU.
- Rohde, J. (2006) *Visitation og modtagelse af nye familier*. I K. Madsen, J.R. Hansen, D. Wind, B.A. Larsen, E. Soelmark & K. Skøtt (red.), *Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre - en projektrapport om forældresamarbejde på Nærmiljøinstitutionen Korsløkke*.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten. Kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Sommer, D. (2010). *Hvad er resiliens?* I A. S. Bach & J. Birk Sørensen (red.), *Mønsterbrud i opbrud*.
- Socialministeriet (2010). *Anbragte børn med funktionsnedsættelse - intern kortlægning af viden og praksis*.
- Øvreeide, H., & Hafstad, R., (2004). *Forældrefokuseret arbejde med børn*. Århus Systime.

KAPITEL 6

STØTTE TIL FORÆLDRE

Forældre til anbragte børn har meget forskellige livsvilkår. Kommunens indsats skal derfor være individuelt tilrettelagt og tage udgangspunkt i den konkrete situation, den enkelte familie er i.

Dette kapitel beskriver forskellige muligheder for at støtte forældre under barnet eller den unges anbringelse. Kapitlet har særligt fokus på serviceloven § 54 om forældres ret til en støtteperson, og hvordan forældrene kan bruge støttepersonen i forhold til de problemstillinger, der knytter sig til anbringelsen af deres barn eller den unge.

Desuden beskriver kapitlet serviceloven § 52, som angiver de muligheder, kommunen har for at iværksætte hjælp, der har særlig betydning for barnet eller den unges situation.

Endelig beskriver kapitlet serviceloven § 52 a, som giver kommunen mulighed for at yde forældre økonomisk støtte, når det er væsentligt af hensyn til barnet eller den unges behov.

Forskellige behov for støtte

Ifølge vejledningen skal støtten til forældre så vidt muligt medvirke til at løse de problemer, der har været årsag til anbringelsen. Dette skal ske med henblik på at støtte forældrene i at varetage omsorgen for barnet eller den unge ved en eventuel hjemgivelse eller at støtte dem i samværet med barnet eller den unge under anbringelsen. Her må man være opmærksom på, at børn og unge med funktionsnedsættelse, som primært er anbragt på grund af denne, oftest ikke skal hjemgives efter endt anbringelse. De skal derimod typisk flytte til et botilbud efter serviceloven §§ 107 eller 108.

Forældrene spiller en vigtig rolle i barnet eller den unges liv – det gælder uanset om der er mulighed for, at barnet eller den unge kan hjemgives på et tidspunkt eller fortsætter med at bo uden for hjemmet. Støtten kan derfor også iværksættes med henblik på

at støtte forældrene i at have samvær med barnet eller den unge eller på anden måde bidrage til at sikre en positiv udvikling for barnet eller den unge under anbringelsen.

Forældres liv er dynamisk

Forældrenes situation udvikler sig dynamisk undervejs i processen. Nogle forældre er parat til at tage imod kommunens tilbud om støtte med det samme. Andre afviser den i første omgang, men kan senere blive klar til at modtage hjælpen. Derfor skal kommunen være opmærksom på, løbende at tilbyde forældre støtte.

Forældres mulighed for at tage del i og bakke op om børnenes nye liv, mens de bor uden for hjemmet, er meget afhængig af den opbakning, de får fra både kommunen, anbringelsesstedet og deres netværk. Nogle forældre har behov for støtte til at kunne håndtere deres følelse af savn og sorg over ikke at have barnet hjemme (Moldestad & Skibred, 2010; Slettebø, 2009). Andre kan have behov for hjælp til konkrete ting i hverdagen som eksempelvis at tage til møder hos sagsbehandleren eller til at etablere kontakt med anbringelsesstedet.

Professionelles ansvar for samarbejdet

Når et barn eller en ung bliver anbragt uden for hjemmet i en kortere eller længere periode, skal forældrene vænne sig til at være

forældre på en ny måde, fordi de skal dele omsorgen for barnet med andre voksne.

Det kan være betydningsfuldt for forældre at blive støttet i at være med til at skabe et godt samarbejde med deres sagsbehandler og med de professionelle på anbringelsesstedet. Det kan være med til at fremme, at forældrene spiller en aktiv rolle i barnets eller den unges nye hverdagsliv.

Hovedansvaret for samarbejdet ligger hos de professionelle. Kommunen fastsætter rammerne for anbringelsen, og det er sagsbehandlerens opgave at tale med forældrene om deres eventuelle ønsker og behov for støtte. Kommunen har ansvaret for, at samarbejdet og kommunikationen mellem forældre og anbringelsessted fungerer så hensigtsmæssigt som muligt, og at forældrene bliver involveret i den udstrækning, de ønsker det. Men også her har forældrene et medansvar for at være med til at sikre, at samarbejdet fungerer, fordi det kan have stor betydning for barnet eller den unges trivsel og udvikling på anbringelsesstedet.

En plan for støtten

Kommunen skal tilbyde forældre støtte, hvis den vurderer, at forældrene har behov for det. I § 140 er det præciseret, at barnets handleplan skal angive, hvilke former for støtte kommunen selvstændigt skal iværksætte

over for familien i forbindelse med anbringelsen.

Serviceoven § 140, stk. 4

”Stk. 4. En handleplan skal endvidere angive indsatsens forventede varighed. I sager om anbringelse uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 8, og § 58, skal en handleplan tillige angive, hvilke former for støtte der selvstændigt skal iværksættes over for familien i forbindelse med, at barnet eller den unge opholder sig uden for hjemmet og i tiden efter barnets eller den unges hjemgivelse.”

Af § serviceoven § 54, stk. 2 fremgår det, at kommunen skal træffe afgørelse om, hvorvidt forældre skal have støtte.

Serviceoven § 54, stk. 2

”Stk. 2. Under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet efter § 52, stk. 3, nr. 7, skal kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om støtte til forældrene efter stk. 1, efter § 52, stk. 3, eller efter anden lovgivning. Støtten skal så vidt muligt medvirke til at løse de problemer, som har været årsag til anbringelsen med henblik på at støtte forældrene i at varetage omsorgen for barnet eller den unge ved en eventuel hjemgivelse eller i samvær med barnet eller den unge under anbringelsen. Kommunalbestyrelsen skal fastsætte en særskilt plan for støtten til forældrene.”

Hvis kommunen træffer afgørelse om at tildele forældre støtte, skal der udarbejdes en særskilt plan for, hvilken støtte forældrene skal have i tiden under anbringelsen og efter hjemgivelsen.

Forældrene har mulighed for at klage over kommunens afgørelse, hvis de ikke er enige.

Støtteperson

Siden januar 2001 har forældre haft ret til at få tilbudt en støtteperson i forbindelse med anbringelsen af deres barn eller ung.

Serviceoven § 54

"Kommunalbestyrelsen skal tilbyde forældre-myndighedens indehaver en støtteperson i forbindelse med barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet."

Ifølge serviceoven skal kommunen således tilbyde forældrene en støtteperson under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, og tilbuddet kan gives allerede på det tidspunkt, hvor en anbringelse er på tale. Ordningen kan fortsætte under hele anbringelsesforløbet og kan fortsætte i en kortere periode efter hjemgivelsen.

Ifølge vejledningen er det vigtigt i forhold til støttepersonordningen, at:

- det er et tilbud, som forældre til anbragte børn og unge frit kan vælge.
- forældre selv kan vælge den konkrete støtteperson
- støttepersonen er uafhængig af forvaltningen
- støttepersonen er fleksibel
- støttepersonen har en videnskabsmæssig og personlig baggrund med hensyn til de krav, der bør stilles til en støtteperson

I praksis har mange forældre ikke en støtteperson. Der er ikke forsknings- eller undersøgelsesmæssig forklaring på, hvorfor det forholder sig således, men det kan være et udtryk for, at ikke alle kommuner tilbyder forældre en støtteperson. Det kan også være et udtryk for, at forældre ikke ønsker at have en støtteperson. Nogle forældre er måske ikke interesserede i at tage imod tilbuddet om en støtteperson, fordi de ikke oplever behovet i første omgang. Eller de kan ikke overskue at skulle forholde sig til en ny person i deres liv. Men forældrenes situation ændrer sig som regel undervejs i forløbet, så sagsbehandleren skal derfor være opmærksom på fortløbende at tilbyde forældre en støtteperson, selv om de siger nej i første omgang.

Vejledningen slår fast, at støttepersonen er uafhængig af kommunen og ikke har nogen myndighedsbeføjelse. Men det er dog vigtigt, at støttepersonen har en videnskabsmæssig og personlig baggrund, som er relevant i forhold

til at indgå i rollen som støtteperson for forældrene. Vedkommende skal desuden være fleksibel og indstillet på at stå til rådighed, når forælderen har brug for det – inden for nogle på forhånd aftalte rammer. Et af formålene med støttepersonordningen er, at forældrene har mulighed for at tale med en uvildig person i fortrolighed. En person de åbent og ærligt kan fortælle, hvad de tænker og føler, uden at samtalerne bliver registreret som en del af sagen i forvaltningen. Det er helt afgørende, at der er et grundlæggende tillidsforhold mellem de to parter, hvor forældrene oplever, at der er et fortroligt rum, hvor de kan tale om nogle af de svære tanker, som mange forældre til anbragte børn og unge har.

Ankestyrelsen har understreget, at forældre og støttepersonen har mulighed for at have fortrolighed til hinanden, uden at kommunen bliver informeret om samtalerne indhold (Ankestyrelsen, 2002):

Det er væsentligt, at kommunen i sin sagsbehandling vedvarende respekterer, at støttepersonen er til for at tilgodese forældrenes behov og er opmærksom på, at tillidsforholdet mellem forældrene og støttepersonen bevares.⁷

Ankestyrelsen skriver videre, at kommunen bør være meget tilbageholdende med at bede om udtalelser fra støttepersonen, når kommunen skal indhente oplysninger, og såfremt kommunen ønsker en vurdering fra støttepersonen, bør det kun ske med forældrenes udtrykkelige samtykke.

⁷ Ankestyrelsen, 2002

Men støttepersonerne har en skærpet underretningspligt jf. serviceloven § 153.

Forældre kan selv udpege en støtteperson

Forældrene kan selv pege på en støtteperson, men kommunen skal foretage en konkret vurdering af, om den foreslåede person er egnet som støtteperson. Det er ikke tanken, at nære familiemedlemmer eller andre fra forældrenes nære personlige netværk kan fungere som støtteperson. Kommunen kan afvise forældrenes valg af støtteperson, hvis den ikke finder vedkommende egnet til opgaven. Det er kommunen, der finansierer tilbuddet og fastsætter tidsforbrug for støtten ud fra en konkret vurdering i det enkelte tilfælde.

Det kan være hensigtsmæssigt, at den enkelte kommune udarbejder en liste over støttepersoner, som forældrene kan vælge imellem, men de enkelte forældre afgør selv, hvilken støtteperson de har tillid til og ønsker at bruge. Det er også forældrene selv, der kan opsige samarbejdet med støttepersonen, hvis det ikke fungerer efter hensigten, eller forældrene oplever, at de ikke længere har behov for at have støttepersonen knyttet til sig.

Støttepersonen træder ikke i stedet for bisidderfunktionen, advokatbistand ved beslutninger uden samtykke eller andre foranstaltninger efter serviceloven (Jørgensen, Lene & Kabel, Steen, 2006).

Forældrene kan klage til Det Sociale Nævn over kommunens afgørelse i forbindelse med forældrenes eventuelle valg af en støtteperson, der ikke er opført på den kommunale liste. På tilsvarende vis kan forældrene klage over kommunens afgørelse om støttens omfang.

Støttepersonens funktion

Støttepersonen er forældrenes støtte i forbindelse med de problemstillinger, der knytter sig til anbringelsen af deres barn eller den unge. Støttepersonens væsentligste funktion er at lytte og være der for forældrenes egen skyld.

Støttepersonen er således primært en samtalepartner, som forældre kan bruge til at blive mere afklarede om deres egen rolle og situation i forbindelse med anbringelsen. Forældre kan ligeledes bruge støttepersonen til at tale med om de vilkår og årsager, der førte til anbringelsen. Det kan være med til at styrke forældrene i at tage ansvar for situationen og blive mere afklarede over for, at barnet bor et andet sted i en kortere eller længere periode.

I forbindelse med en anbringelse har forældre ofte brug for nogen at tale med om alle de følelsesmæssige problemstillinger, der er i spil. En forælder, der har tilknyttet en støtteperson, udtrykker det således:

Jeg har haft dårlig samvittighed. Nu har jeg fået lov til at tale ud. Hvad er det, det bunder i, og hvorfor har jeg så dårlig samvittighed? Det har jeg fået bearbejdet, så jeg ikke skal gå og skamme mig over, at den ene kan bo her og den anden ikke kan. Sådan er det ikke mere⁸.

Derfor er det vigtigt, at støttepersonen har en fordomsfri tilgang til forældrene og kan rumme de oplevelser, problemstillinger og holdninger, forældrene har. Personen skal lytte aktivt og indgå i et konstruktivt samspil med forældrene på en respektfuld måde, således at de får støtte til at håndtere de udfordringer, der er i at have et barn eller en ung anbragt. En forælder, der har tilknyttet en støtteperson, siger:

Jeg har fået en anden indgangsvinkel til tingene. I første omgang i forhold til mit anbragte barn, men det smitter jo også af på andre hjemmeboende børn og på omgivelserne, man er i nærheden af. I forhold til min søn, så er vi blevet mere ligeværdige. Jeg går ikke ind og fordømmer ham og fortæller ham, hvad han skal og ikke skal. Jeg lytter til det, han siger og forholder mig til det⁹.

8 PS Foreningen af professionelle støttepædagoger, 2004

9 PS Foreningen af professionelle støttepædagoger, 2004

Støtte forældrene i at samarbejde

En del af støttepersonens opgave er at støtte forældrene i at samarbejde med forskellige samarbejdspartnere. Støttepersonen kan hjælpe og rådgive forældrene i forhold til samarbejdet med sagsbehandleren. Desuden kan støttepersonen rådgive forældrene om, hvordan systemet fungerer og være med til at give dem indsigt i de forpligtelser, muligheder og rettigheder, de har. Det kan være at forberede møder med eksempelvis sagsbehandleren, hvor støtteperson og forældre mødes i forvejen og taler om, hvad der er vigtigt at tale med sagsbehandleren om på mødet. En anden vigtig funktion er at evaluere mødet efterfølgende og tale om, hvordan mødet forløb. Om forældrene havde fået sagt det, de gerne ville sige, og hvordan de forstod det, sagsbehandleren eller andre professionelle sagde. Denne efterbearbejdning kan have stor betydning for, hvordan det videre samarbejde forløber. En forælder oplever støttepersonens rolle således:

Hun hjælper mig med at huske ting til møderne, som jeg snakkede om, at jeg skulle tale med sagsbehandleren om. Og hvis jeg har været ved at køre op i en spids af raseri over et eller andet, har hun bare sagt: Klap lige hesten.

Støttepersonen kan også være med til at styrke forældresamarbejdet og understøtte forældres involvering i deres børns hverdagsliv, således at forældrene støttes i at opretholde kontakten med deres barn under anbringelsen. Det kan være en medvirkende årsag til, at barnet oplever en bedre sammenhæng mellem anbringelsesstedet og forældrene.

Nogle forældre har det svært med, at andre voksne har overtaget væsentlige funktioner og opgaver i barnet eller den unges hverdagsliv under anbringelsen. Derfor kan de have brug for at tale med andre om, hvad der er svært for dem i den situation. Og de kan have brug for støtte til, hvordan de kan udøve deres forældreskab i praksis. Her kan støttepersonen være en god sparringspartner i forhold til at støtte forældre i at få afklaret med sagsbehandleren og anbringelsesstedet, hvilken rolle de kan spille i barnets hverdag. En forælder oplever, at samtalerne med støttepersonen har givet hende mere ro og overskud:

Samarbejdet har hele tiden været godt, men jeg giver dem mere arbejdsro nu, når jeg ikke ringer hele tiden. Nu kan jeg bedre tackle, hvis der er noget galt dernede¹⁰.

10 PS Foreningen af professionelle støttepædagoger, 2004

Forældres oplevelse af støttepersonordningen

- Forældre oplever at have et stort personligt udbytte af at have et medmenneske til rådighed, som er der for dem. En der har tid til at lytte, spørge uddybende og kan give modspil.
- Støttepersonens uafhængighed af kommunen, samt at støttepersonen ikke har oplysningspligt over for kommunen, er helt afgørende for muligheden for at skabe et fortroligt rum mellem forælder og støtteperson.
- Forældre føler sig styrket i deres forældreskab. De får en større forståelse for barnet eller den unges problemer via samtalerne med støttepersonen, som kan medføre, at de lytter mere, deltager mere i barnet eller den unges hverdagsliv og tager mere ansvar for anbringelsen.
- Forældre værdsætter stabiliteten i støttepersonordningen og oplever, at det er rart at have en skulder at støtte sig til.
- Forældre oplever, at de bliver bedre til at samarbejde med repræsentanterne for systemet. Forberedelser og efterbehandling af møderne er medvirkende til, at forældrene bliver mere klar over deres egne ønsker, behov og krav i forhold til systemet.
- Forældrene oplever sig bedre hørt og set af sagsbehandlerne, når de har en støtteperson med.

Kilde: Henriksen, B. S., Rannje, B. H. & Ekstein, Aase (2004). Undskyld, må jeg lige få en at snakke med, tak! – ja værsgo. P. S. Foreningen af professionelle støttepædagoger

Støtte til at afhjælpe problemer

Serviceoven § 52 angiver, at kommunen skal træffe afgørelse om foranstaltninger efter § 52, stk. 3, når det må anses for at være af væsentlig betydning i forhold til et barns eller en ungs særlige behov for støtte. Kommunen skal vælge den eller de foranstaltninger, som bedst kan løse de problemer og behov, der er afdækket i den børnefaglige undersøgelse.

Serviceoven § 52, stk. 3

”Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan iværksætte hjælp inden for følgende typer af tilbud:

- 1) Ophold i dagtilbud, fritidshjem, ungdomsklub, uddannelsessted el.lign.*
- 2) Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet.*
- 3) Familiebehandling eller behandling af barnets eller den unges problemer.*
- 4) Døgnophold, jf. § 55, for både forældremyndighedsindehaveren, barnet eller den unge og andre medlemmer af familien i en plejefamilie, på et godkendt opholdssted eller på en døgninstitution, jf. § 66, nr. 1, 5 og 6, eller i et botilbud, jf. § 107.*
- 5) Aflastningsordning, jf. § 55, i en plejefamilie, kommunal plejefamilie eller netværksplejefamilie eller på et opholdssted eller en døgninstitution, jf. § 66, nr. 1-3, 5 og 6.*
- 6) Udpegning af en fast kontaktperson for barnet eller den unge eller for hele familien.*
- 7) Anbringelse af barnet eller den unge uden for hjemmet på et anbringelsessted, jf. § 66.*
- 8) Formidling af praktiktilbud hos en offentlig eller privat arbejdsgiver for den unge og i den forbindelse udbetaling af godtgørelse til den unge.*
- 9) Anden hjælp, der har til formål at yde rådgivning, behandling og praktisk og pædagogisk støtte.”*

Flere af indsætterne i § 52, stk. 3. retter sig imod at forebygge en anbringelse, men de kan også sættes i værk under anbringelsen for at styrke forældrenes forudsætninger for at varetage omsorgen undervejs i anbringelsesforløbet eller at få barnet hjem igen.

Desuden har kommunen mulighed for at tilbyde forældre støtte efter andre lovgivninger end serviceoven.

I forhold til kommunens mulighed for at yde støtte til forældre er de væsentligste punkter i paragraffen:

- Punkt 2: Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet
- Punkt 3: Familiebehandling eller behandling af barnet og den unges problemer

I vejledningen er det fremhævet, at indsætten efter § 52, stk. 3 skal tage udgangspunkt i barnets, den unge og familiens samlede situation. De forskellige indsætser skal tilpasses den konkrete situation, som familien står i. Det betyder, at opstillingen af muligheder i paragraffen ikke er fyldestgørende. Kommunen kan således udvikle og iværksætte andre typer af relevant rådgivning, støtte og tilbud til børn og forældre.

Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet

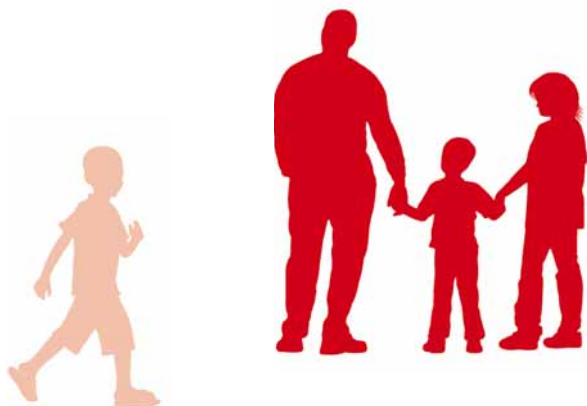
Ifølge vejledningen er formålet med den praktisk pædagogiske støtte i hjemmet at få familien til at fungere bedre i hverdagen, således at forældrene kan være mere støttende over for deres barn eller den unge. Det kan være med henblik på, at forældrene kan arbejde på at få barnet eller den unge hjem igen, hvis det er hensigtsmæssigt.

Støtten i hjemmet skal altid tilrettelægges ud fra den enkelte families konkrete behov og situation. Det kan både være en pædagogisk støtte til at strukturere hverdagen, mens barnet eller den unge er anbragt. Og det kan være støtte i forhold til at gøre noget konkret sammen, så forældrene kan få skabt en bedre relation til barnet eller den unge. Desuden kan støtten være af praktisk art i hjemmet.

Støtten kan også bestå i praktisk støtte og pædagogisk vejledning til eksempelvis forældre med nedsat fysisk eller psykisk funktions- evne eller til forældre, hvis børn har en funktionsnedsættelse. Det er således en støtte til forældrene i hjemmet. Kommunen kan derfor ansætte personer med de nødvendige faglige kvalifikationer, set i forhold til de konkrete problemstillinger, som forældrene gerne vil arbejde med. Støtten skal ses i en sammenhæng med de øvrige initiativer, der bliver sat i værk for familien med henblik på at arbejde for en hjemgivelse af barnet. Varigheden kan variere fra nogle få måneder til flere år, og det er helt individuelt, hvor megen støtte den enkelte familie har behov for i dagligdagen.

Familiebehandling

Familiebehandling er en samlet betegnelse, der dækker over forskellige typer af indsatser. Formålet med disse indsatser er at give familien mere hensigtsmæssige samspilsformer og indbyrdes relationer for at bevare familien samlet. Familiebehandling kan være et tilbud, der gør det muligt for forældrene at arbejde på, at barnet eller den unge kan komme hjem at bo igen eller sigter på at støtte forældre, mens deres barn eller unge er anbragt uden for hjemmet.

Det bliver fremhævet i vejledningen, at kommunen skal tilrettelægge behandlingsarbejdet med udgangspunkt i den enkelte families problemer og ressourcer. Målet med behandlingen skal kommunen derfor beskrive og aftale i samarbejde med forældrene, da det er deres opfattelser af situationen, der skal danne udgangspunkt for formuleringen af problemstillingerne og målene med behandlingen.

Det kan være væsentligt, at barnet eller den unge indgår som en aktiv del af familiebehandlingsforløbet alt efter, hvad formålet med behandlingen er. Det kan eksempelvis foregå ved, at forældrene deltager i praktiske dagligdags opgaver sammen med barnet eller den unge. Det kan også være, at de leger og spiller spil med barnet. Disse fælles aktiviteter bliver i reglen kombineret med familie- og gruppesamtaler plus individuel støtte til forældrene.

Økonomisk støtte

Serviceloven giver desuden kommunen mulighed for at yde forældremyndighedsindehaveren økonomisk støtte, når kommunen anser det for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barn eller en ungs særlige behov for støtte.

Serviceoven § 52 a

”Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at yde økonomisk støtte til forældremyndighedsindehaveren, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte, jf. dog stk. 2. Der kan ydes økonomisk støtte til:

- 1) Udgifter i forbindelse med konsulentbistand efter § 11, stk. 3.*
- 3) Udgifter, der bevirker, at en anbringelse uden for hjemmet kan undgås, eller at en hjemgivelse kan fremskyndes.*
- 4) Udgifter, der kan bidrage til en stabil kontakt mellem forældre og barn under barnets anbringelse uden for hjemmet.*

Stk. 2. Støtte efter stk. 1, nr. 1 og 2, kan kun ydes, når forældremyndighedsindehaveren ikke selv har tilstrækkelige midler til det.”

Kommunen kan give økonomisk støtte med det mål, at den skal være med til at skabe en mere stabil kontakt mellem barn og forældre under anbringelse. Her er der mulighed for at yde økonomisk hjælp til forældrene under samvær med barnet eller den unge under anbringelsen, hvis det fremmer en mere stabil kontakt mellem barn og forældre. Bestemelsen kan eksempelvis bruges til at yde hjælp til forældres transportudgifter i forbindelse med samvær eller til specielle udgifter, der er nødvendige for, at et barn med fysisk

eller psykisk funktionsnedsættelse kan besøge forældrene i hjemmet. Der kan eksempelvis ydes støtte til særlig indretning eller udstyr i hjemmet, som er nødvendigt for, at barnet eller den unge kan besøge forældrene i hjemmet. Sådan støtte kan dog også ydes efter serviceloven § 112 om hjælpemidler eller efter § 116 om boligindretning. Dette er uddybet i vejledningen.

Støtten efter serviceloven § 52 a forudsætter, at der er en klar sammenhæng mellem ydelsen af økonomisk støtte og formålet med at støtte en stabil kontakt mellem børn og forældre.

Den økonomiske støtte kan ses som et vigtigt led i den samlede indsats, der skal give forældrene bedre rammer og muligheder for at deltage i barnets eller den unges hverdagsliv under anbringelsen og dermed bidrage til en stabil kontakt mellem forældre og barn under anbringelsen. Det er vigtigt, at støtten indgår som et led i en samlet løsning af familiens problemer, og at støtten kan medvirke til, at familien bliver i stand til selv at klare sine vanskeligheder. Det kan være en væsentlig del af forældrenes arbejde for, at deres barn eller unge kan hjemgives på et tidspunkt. Den økonomiske støtte kan eksempelvis gives til hjælp til istandsættelse af bolig, flytning og indskud, sanering af gæld mv.

Hjælpen i punkterne 3 – 5 er ikke trangsbestemt. Det vil sige, at den økonomiske støtte ikke må afhænge af forældrenes økonomi, men alene af formålet med støtten.

Handicapkompenenserende ydelser

Serviceloven indeholder en række bestemmelser om handicapkompenenserende ydelser, som er rettet mod børn og unge med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Da forsørgerpligten overgår til det offentlige ved en anbringelse uden for hjemmet, vil disse ydelser derfor altid ophøre, hvis barnet eller den unge bliver anbragt uden for hjemmet (Socialministeriet, 2010).

Hjælpemidler og forbrugsgoder

I følge serviceloven §§ 112 og 113 kan der ydes hjælp til anskaffelse af hjælpemidler og forbrugsgoder til børn og unge med varigt nedsat funktionsevne, hvis hjælpemidlet eller forbrugsgodet i væsentlig grad kan afhjælpe følgerne af funktionsnedsættelsen, eller hvis det i væsentlig grad kan lette den daglige tilværelse.

Serviceoven §§ 112 og 113

”§ 112. Kommunalbestyrelsen skal yde støtte til hjælpemidler til personer med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, når hjælpemidlet

- 1) i væsentlig grad kan afhjælpe de varige følger af den nedsatte funktionsevne,*
- 2) i væsentlig grad kan lette den daglige tilværelse i hjemmet eller*
- 3) er nødvendigt for, at den pågældende kan udøve et erhverv.*

§ 113. Kommunalbestyrelsen skal yde hjælp til køb af forbrugsgoder, når betingelserne i § 112, stk. 1, er opfyldt. Der kan dog ikke ydes hjælp til forbrugsgoder, der normalt indgår i sædvanligt indbo.”

Hvis et barn eller en ung med nedsat funktionsevne anbringes uden for hjemmet, må der i forbindelse med anbringelsen tages stilling til, om der vil kunne ydes støtte til hjælpemidler eller forbrugsgoder til brug under barnets besøg i hjemmet. Sådan støtte forudsætter, at ovennævnte betingelser er opfyldt, herunder også betingelserne om væsentlighed. Endvidere kræves det, at det vil være vanskeligt at transportere de omhandlede hjælpemidler mellem anbringelsesstedet og hjemmet ved barnets besøg i hjemmet.

De konkrete vurderinger omkring bevilling af hjælpemidler foretages i hjælpemiddela-

snittet i kommunen, herunder vurdering af hvilke hjælpemidler, der kan fragtes frem og tilbage mellem hjem og anbringelsessted. (Socialministeriet, 2010).

Det er også muligt, at bevilling af hjælpemidler sker efter § 52 a. Det kan ske, når hjælpemiddelafrnittet har vurderet, at hjælpemidlet i det konkrete tilfælde ikke kan bevilges efter servicelovens hjælpemiddelbestemmelse, men hvor hjælpemidlet må anses for nødvendigt, for at forældrene kan opretholde kontakten til barnet.

Handicapbil

Der kan efter serviceloven § 114 ydes støtte til handicapbil til børn og unge med en varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der i væsentlig grad forringer evnen til at færdes uden brug af bil. Desuden er der krav til kørselsbehovets omfang.

Hvis et barn eller en ung med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne tidligere har fået tilkendt støtte til køb af bil og senere bliver anbragt uden for hjemmet, må det i forbindelse med anbringelsen konkret vurderes, hvorvidt den tilkendte bilstøtte kan fortsætte. Det skal i den forbindelse vurderes, om kravet om kørselsbehovet er opfyldt, herunder om kørselsbehovet mere hensigtsmæssigt kan tilgodeses ved andre kørselsordninger som eksempelvis anbringelsesstedets egne kørselsordninger.

I en del tilfælde sker det, at støtte til handicapbil bortfalder, når barnet anbringes, idet kommunerne vurderer, at barnets befordringsbehov dækkes af institutionen. Dette opleves begrænsende for familierne og børnene i forhold til at kunne opretholde kontakten til barnets øvrige familie og venner – og for muligheden for befordring af barnet og nødvendige hjælpemidler i ferier mv.

Der bliver indført nye regler vedrørende handicapbiler den 1. januar 2012, hvorefter muligheden for at få nybevilget eller bevare en handicapbil udvides for familier med børn med funktionsnedsættelse anbragt uden for hjemmet.

Boligindretning og boligskaft

Efter serviceloven § 116 kan kommunen yde hjælp til boligindretning eller boligskaft til børn og unge med nedsat funktionsevne, hvis boligindretningen eller -skaftet er nødvendigt for at gøre boligen bedre egnet som opholdssted for den pågældende.

Serviceoven § 116

”Kommunalbestyrelsen skal yde hjælp til indretning af bolig til personer med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, når indretning er nødvendig for at gøre boligen bedre egnet som opholdssted for den pågældende.”

Hjælp til boligindretning er hjælp, der ydes som en engangsydelse. Det vil sige, at et barn eller en ungs senere anbringelse uden for hjemmet ikke medfører, at hjælpen skal leveres tilbage.

Det samme gælder som alt overvejende hovedregel hjælp til boligskaft. Der kan imidlertid også gives hjælp til boligskaft i form af en fast månedlig ydelse – løbende ydelse i de tilfælde, hvor flytningen sker fra lejebolig til ejerbolig. I disse tilfælde vil barnet eller den ungs senere anbringelse uden for hjemmet betyde, at betingelserne for at yde hjælp bortfalder, og støtten vil derfor ophøre. Det kan betyde, at en familie bliver nødt til at flytte, når barnet bliver anbragt (Socialministeriet, 2010). Derfor er det vigtigt, at de mulige konsekvenser ved ophør af ydelsen drøftes indgående med forældre ved tildeling af denne form for støtte.

Forældretnetværk

Mange forældre til anbragte børn har et ønske om at indgå i sociale fællesskaber. Og de kan have brug for at komme ud blandt andre og være i kontakt med andre mennesker, som er i en tilsvarende situation. Derfor tilbyder flere organisationer og kommuner netværkskabende aktiviteter for forældre til anbragte børn og unge. Se to eksempler i værktøjskassen.

Netværksskabende aktiviteter

FBU ForældreLANDSforeningen og ForældreStøtten i København er to eksempler på steder, der tilbyder netværksskabende aktiviteter for forældre til anbragte børn og unge.

ForældreLANDSforeningen FBU

ForældreLANDSforeningen har en række tilbud til forældre, hvis børn og unge er anbragt uden for hjemmet eller på anden måde får særlig støtte. Den tilbyder blandt andet forældrekurser, temadag, samtalegrupper og aktiviteter.

FBU har med støtte fra Satspuljemidlerne åbnet to centre FBU ForældreStøtte i Herning og Roskilde. Det er åbne tilbud til forældre med børn og unge, som får særlig støtte. Her kan forældre få rådgivning, støtte og deltage i forskellige former for netværksskabende aktiviteter.

Desuden har foreningen en åben anonym telefon- og mailrådgivning FBU-LINIEN, som har åbent 20 timer om ugen. Den varetages af erfarne socialrådgivere med frivillige støttepersoner som afløsere. Se mere på www.fbu.dk

ForældreStøtten i Københavns Kommune

ForældreStøtten er et tilbud til forældre til anbragte børn og unge i Københavns Kommune.

Tilbuddet omfatter støttepersonordningen. Desuden har stedet åbent tilbud til forældre til anbragte børn og unge om at komme og være sammen med andre forældre, som er i en tilsvarende situation. De tilbyder samtalegrupper, hvor forældre kan tale sammen om deres oplevelse af at have et barn en ung anbragt uden for hjemmet. Og de tilrettelægger fælles arrangementer, hvor de spiser sammen og tager relevante temaer op til diskussion på baggrund af foredrag, film mv.

Se mere på www.foraeldrestoetten.dk

Erfaringer fra praksis

Støttepersonen er livlinen

Vibeke er mor til fire børn, der alle er anbragt. For hende er det en hel uundværlig hjælp i hverdagen at have en støtteperson tilknyttet. Det er min livline, som hun siger.

- Jeg ved simpelthen ikke, hvad jeg skulle gøre, hvis jeg ikke havde Mona som støtteperson. Hun er et fantastisk empatisk og forstående menneske, og så hjælper hun mig med at finde rundt i alle mine møder og aftaler med sagsbehandleren, anbringelsesstedet og plejefamilien. Og hun hjælper mig med at finde rundt i lovgivningen og forklare, hvad alle de professionelle siger til mig, så jeg ved, hvad jeg skal forholde mig til, siger Vibeke.

Hun er tidligere stof- og alkoholmisbruger. Hendes seksårige datter har været anbragt i familiepleje næsten fra fødslen. Og hendes tre drenge på 14 og 15 år er anbragt på en døgninstitution. Alle børnene er frivilligt anbragt.

Sagde først nej

I de første år, da børnene var anbragt, ville Vibeke ikke have en støtteperson tilknyttet. Hun kunne ikke se, hvad hun skulle bruge sådan en til.

- Jeg syntes, jeg havde rigeligt med andre voksne inde over mit liv. Jeg syntes bare, det var irriterende, hvis jeg skulle til at forholde mig til endnu én fra kommunen. I dag kan jeg slet ikke forestille mig, at Mona ikke skulle være en del af mit liv. Jeg tror ikke, jeg ville overleve alt det, jeg skal forholde mig til, hvis hun ikke var der, siger Vibeke.

Tidligere havde Vibeke en ældre sagsbehandler, som hun var glad for og havde tillid til. Da sagsbehandleren gik på pension, fik Vibeke flere skiftende unge sagsbehandlere – og det var svært for hende. Så det var på det tidspunkt, at hun sagde ja tak til at få en støtteperson tilknyttet. Det har hun på ingen måde fortrudt.

- Jeg vidste jo ikke, hvad det var, jeg sagde nej til. Det fandt jeg først ud af den dag, jeg mødte Mona. Der var god kemi lige fra begyndelsen, og forholdet har bare udviklet sig lige siden. Så nu kan jeg slet ikke undvære hende.

Støtte i forhold til plejefamilien

Vibeke bruger Mona i mange forskellige sammenhænge, men specielt ved besøgene hos datterens plejefamilie er hun meget glad for, at Mona deltager.

- Jeg tør simpelthen ikke besøge plejefamilien, hvis Mona ikke er med, for så er jeg bange for, hvad de siger om mig bagefter. Men når hun er med, får jeg meget mere selvtillid både i forhold til min datter og til plejeforældrene. Jeg skal bare lige kigge over på Mona, så bliver jeg straks tryk, pointerer hun og tilføjer:

- Men nogle gange dummer jeg mig også. Jeg har for eksempel sagt til min datter, at hun skal vide, at jeg er hendes mor. Og så er det i orden for mig, at hun kalder plejemor for sin mor. Men jeg kan godt mærke, at det gør ondt på mig, når jeg hører min datter kalde sin plejemor for sin mor, så nogle gange kan jeg ikke lade være med at reagere. Selv om jeg godt ved, at det er dumt af mig.

Men så får Vibeke og Mona snakket om det i bilen hjem. Her oplever Vibeke, at Mona bakker hende op, at og hun støtter hende i hendes måde at være mor på – selv om Mona også fortæller hende, at det måske ikke var en hensigtsmæssig måde at reagere på.

Er som et spejl

Selv om Vibeke og Mona har et tillidsfuldt og fortroligt forhold til hinanden, er det ikke sådan, at Mona bare snakker Vibeke efter munden. Hun udfordrer hende også i forhold til hendes måde at være på i hverdagen både som mor og som mennesket Vibeke.

- Jeg kan godt lide, at Mona også nogle gange siger det til mig, når jeg har dummet mig. Det har jeg også brug for. Men samtidig ved jeg også, at hun bakker mig op, og jeg har 110 % tillid til hende, understreger Vibeke og tilføjer:

- Mona er som et spejl. Hun tager problemerne frem og holder dem op for mig, så jeg kan begynde selv at se dem. Og så kan jeg begynde at gøre noget ved dem, når jeg har fået øje på dem. Det havde jeg aldrig været i stand til, hvis jeg ikke havde haft kontakt med Mona.

Vibeke har knyttet sig tæt til Mona, og hun fortæller hende om alt i sit liv – også de mest intime ting. Men Vibeke ved godt, at der er grænser for, hvor tæt de kan komme på hinanden, fordi Mona er der som professionel.

- Jeg ville gerne have haft Mona med til drengenes konfirmation for nylig. Men det ved jeg godt, at hun ikke kan. Hun er nødt til at holde en vis professionel distance, siger Vibeke afslutningsvis.

Erfaringer fra praksis

Støttepersonen bygger bro

Støttepersonen har en vigtig funktion i at være med til at sikre, at forældrene bedre forstår sagsbehandlernes budskaber og beslutninger. På den måde kan støttepersonen være med til at bygge bro mellem sagsbehandleren og forældrene. Det har sagsbehandler Anja Friis fra Ballerup Kommune gode erfaringer med.

- Det er vigtigt, at forældrene har en anden person at tale med under møderne. Støttepersonen kan være med til at sikre, at forældrene får spurgt om de rigtige ting på møderne. Og hun kan spørge forældrene, om de har forstået, hvad jeg siger. På den måde får jeg også en højere grad af sikkerhed for, at forældrene har forstået mine budskaber, siger Anja Friis.

Hun er glad for ordningen og oplever, at støttepersonerne udfylder en vigtig rolle i anbringelsesforløbet.

Naturlig del af forløbet

For Anja Friis er det helt naturligt, at der er en støtteperson med til møderne.

- Nogle forældre siger nærmest som en trussel, at de har taget deres ”mor” med til mødet. Men jeg ser støttepersonen som en samarbejdspartner, der er til glæde for begge parter. Jeg bliver nok lidt mere fokuseret på at få formuleret mine budskaber på en letforståelig måde, når der er en støtteperson med til mødet, erkender sagsbehandleren og fortsætter:

- Og jeg oplever, at forældrene får hjælp til at sætte ord på nogle af de ting, der kan være svære at få sagt. På den måde er støttepersonen med til at fremme, at samtalen kommer til at handle om det, der er væsentligt for begge parter.

I den forbindelse opfordrer Anja Friis forældre og støtteperson til at holde et forberedende møde, så forældrene er bedre forberedt på, hvad de gerne vil sige på mødet. Det giver dem en større trykthed under møderne.

Skal kende sin rolle

Sagsbehandleren understreger vigtigheden af, at støttepersonen har en vis faglig indsigt i de problemstillinger, der er i spil under et anbringelsesforløb. Desuden skal vedkommende være bevidst om sin rolle i processen.

Støttepersonens indsats skal være rettet imod at støtte forældrene i at blive bedre til at tage hånd om deres liv, så de dermed også kan være mere for deres anbragte barn, pointerer hun og tilføjer:

- Nogle støttepersoner kan dog have en tendens til, at de gerne vil behandle forældrene. Men hvis forældrene har behov for eksempelvis psykologisk behandling, så er det ikke støttepersonens opgave. Det siger vi meget tydeligt, når vi træffer aftaler med dem.

Nogle forældre vælger fra

Anja Nielsen oplever, at der er en del forældre, som vælger støttepersonen fra. Det skyldes i mange tilfælde, at de ikke magter at involvere et andet menneske i deres liv. Men i flere tilfælde har hun haft succes med at tilbyde forældre en støtteperson senere i forløbet – og det har forældrene været glade for.

Litteratur

Ankestyrelsen (2002). *Nyt fra Ankestyrelsen*, nr. 5/2002.

Henriksen, B. S., Rannje, B. H. & Ekstein, Aase (2004). *Undskyld, må jeg lige få en at snakke med, tak! – ja værsgo.*

København: P. S. Foreningen af professionelle støttepædagoger.

Jørgensen, L. & Kabel, S. (red.) (2006). *Forældreinddragelse - til barnets bedste. Børnesagens Fællesråd & KABU.*

Moldestad, B., & Skibred, D. (2010). *Når barn bor i forsterhjem. Norges Barnevern*, 87/1.

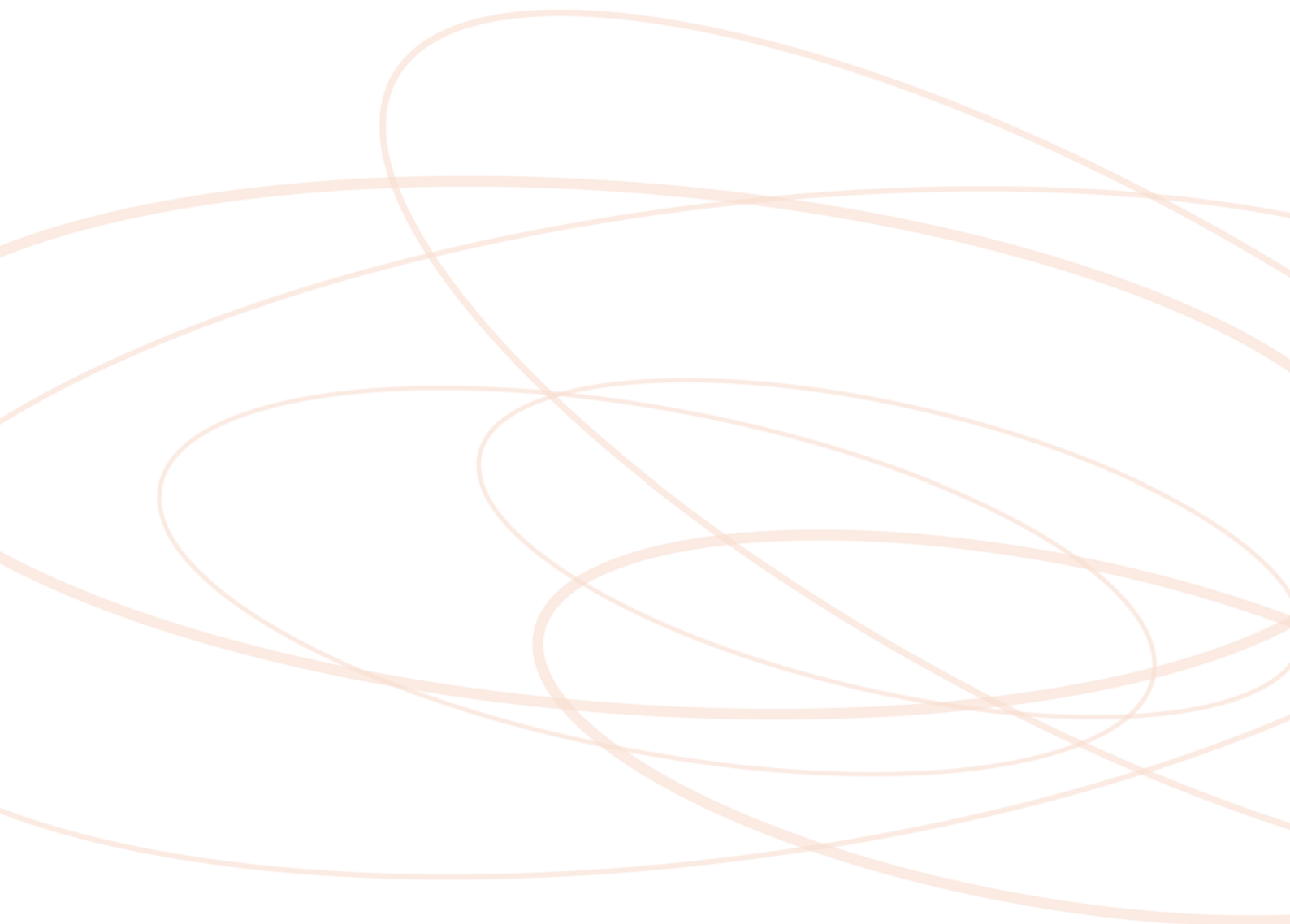
Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten.*

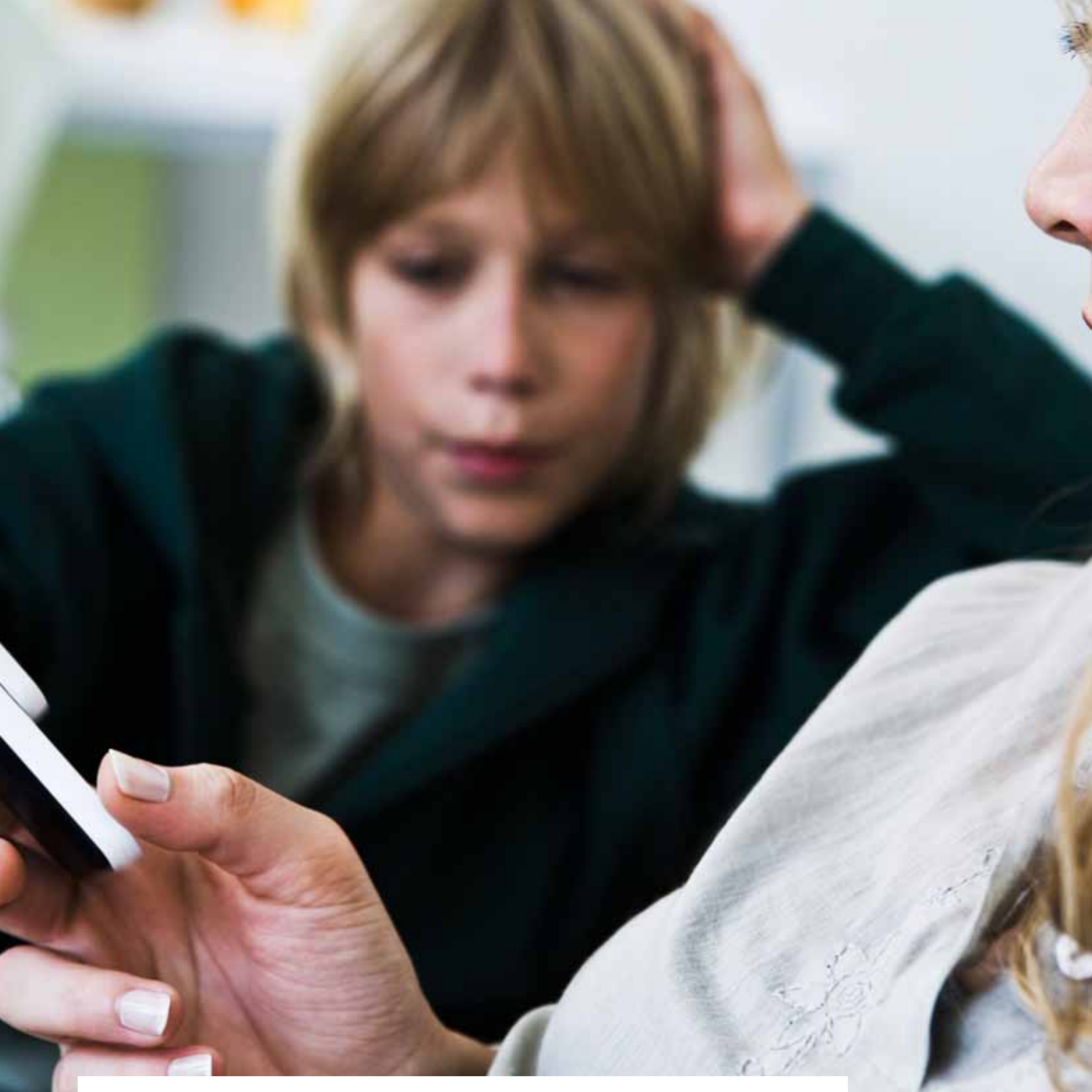
Kunnskab og metoder i praktisk arbeid. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.

Socialministeriet (2010). *Anbragte børn med funktionsnedsættelse – intern kortlægning af viden og praksis.*

www.fbu.dk

www.foraeldrestoetten.dk

A vertical close-up photograph on the left side of the page shows the back of a person's head, focusing on their ear and long, wavy, light brown hair. The person appears to be wearing a white garment.

KAPITEL 7

OVERGANG MELLEM HJEM OG ANBRINGELSESTED

Når et barn eller en ung skal flytte fra hjemmet til et anbringelsessted, begynder der et helt nyt liv for både barnet eller den unge og forældrene. I denne fase er det vigtigt, at der så vidt muligt bliver etableret en kontakt mellem forældre og anbringelsessted, og at parterne får aftalt, hvordan forældrene fortsat kan være en del af barnet eller den unges hverdagsliv, så forældrene oplever, at de bliver anerkendt som forældre, selv om deres barn skal bo et andet sted.

Dette kapitel har fokus på kommunens og anbringelsesstedets rolle og opgave i forhold til inddragelsen af forældre og barnet eller den unge i overgangen fra hjem til anbringelsessted. Kapitlet præsenterer desuden metoder til at samarbejde i denne fase af anbringelsesforløbet blandt andet med hensyn til valg af anbringelsessted, og når barnet eller den unge flytter ind. Metoder som kan være en hjælp i relation til at få etableret et fælles grundlag for det videre samarbejde om barnets udvikling og hverdagsliv under anbringelsen.

Gensidig anerkendelse fremmer samarbejdet

Professionelle og forældre er ikke ligestillede men ligeværdige. Det fordrer, at professionelle er meget opmærksomme på denne asymmetriske relation, og at de har kommunikative kompetencer til at håndtere den magt, der altid vil være i spil i et sådant samarbejde. Evnen til at være nærværende, lyttende, nysgerrig, nænsom, udfordrende og spørgende kan netop være krumtappen i at skabe et tillidsforhold mellem parterne.

De professionelle har et ganske særligt ansvar for at tilstræbe en høj grad af ligeværd i relationen, så begge parter oplever at være betydningsfulde og have indflydelse. Anerkendelse kan være drivkraften i alle former for udvikling og samspil i hele anbringelsesforløbet. Forældrene og barnets eller den unges accept af anbringelsesstedet er af stor betydning for, hvordan selve anbringelsen forløber.

Sagsbehandlerens ledende rolle

Kommunen er ansvarlig for den samlede indsats i forhold til barnet eller den unge, som skal anbringes. Det er derfor sagsbehandlerens opgave at sikre, at forældre og barnet eller den unge bliver inddraget i processen med at vælge anbringelsessted. Det er ligeledes sagsbehandlerens opgave at følge op på anbringelsen, når den er sat i værk, i et samarbejde med forældre, barnet eller den unge og anbringelsesstedet.

Af hensyn til barnet er det vigtigt, at de professionelle understøtter forældres position som forældre, således at de fortsat oplever, at de kan have betydning som aktivt handlende omsorgspersoner i deres børns liv. Flytningen fra hjem til anbringelsessted kan være en svær situation for barnet eller den unge og forældrene. Derfor er det væsentligt, at sagsbehandleren påtager sig at lede starten på samarbejdet mellem parterne for at skabe et konstruktivt grundlag for det fremtidige samarbejde.

Forberedelse er vigtig

Når kommunen har besluttet at anbringe et barn eller en ung, skal den træffe afgørelse om, hvilken type anbringelse og hvilket konkret anbringelsessted, der er i overensstemmelse med handleplanen og som bedst kan imødekomme barnet eller den unges behov. Det fremgår af serviceloven § 68 b.

Børn og unge, der bliver anbragt uden for hjemmet, er meget forskellige, og der er også mange forskellige årsager til, at de bliver anbragt. Derfor findes der også forskellige typer af anbringelsessteder, så det er muligt for den anbringende kommune at finde det rette tilbud til det enkelte barn eller den unge ud fra en specifik vurdering af deres behov.

Serviceoven § 66

"Anbringelsessteder for børn og unge kan være

- 1) plejefamilier, jf. § 142, stk. 1,*
- 2) kommunale plejefamilier, jf. § 142, stk. 1,*
- 3) netværksplejefamilier, jf. § 142, stk. 2,*
- 4) egne værelser, kollegier eller kollegielignende opholdssteder, jf. § 142, stk. 6,*
- 5) opholdssteder for børn og unge, jf. § 142, stk. 7, eller*
- 6) døgninstitutioner, herunder delvis lukkede døgninstitutioner, jf. § 67."*

Det fremgår desuden af serviceloven § 68 b, stk. 2, at kommunen skal lægge vægt på anbringelsesstedets mulighed for at tilbyde nære og stabile voksenrelationer. Derfor skal kommunen vurdere, om en anbringelse i plejefamilie, kommunal plejefamilie eller netværksplejefamilie er det mest hensigtsmæssige.

Serviceoven § 68 b

"Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om valg af konkret anbringelsessted i overensstemmelse med handleplanen, jf. § 140. Samtidig med valg af anbringelsessted skal der tages stilling til barnets eller den unges skolegang. Er anbringelsesstedet beliggende i en anden kommune end barnets eller den unges opholdskommune, har opholdskommunen pligt til at underrette den stedlige kommune forud for anbringelsen. Stk. 2. Ved valg af anbringelsessted skal kommunen vælge det anbringelsessted, som bedst kan imødekomme barnets eller den unges behov. Kommunen skal lægge vægt på anbringelsesstedets mulighed for at tilbyde nære og stabile voksenrelationer og herunder vurdere, om en anbringelse i en plejefamilie, jf. § 66, nr. 1-3, er mest hensigtsmæssig."

I vejledningen bliver det pointeret, at kommunen skal vælge anbringelsessted ud fra de konkrete mål for anbringelsen, der fremgår af den børnefaglige undersøgelse og handleplanen. Hensigten er, at anbringelsesstedet kan bidrage til at opnå de mål i forhold til barnets eller den unges behov, der er blevet formuleret i et samarbejde mellem sagsbehandler, forældre og barnet eller den unge. Sagsbehandleren skal desuden lægge stor vægt på at inddrage familien aktivt i at vælge anbringelsessted. En mor til den 18-årige udviklingshæmmede Johanne siger:

Det vigtigste overhovedet er starten. Det er alfa og omega, at forældrene føler, de bliver hørt og oplever, at det forberedende arbejde, der er lavet, inden man vælger den her institution, at der bliver brugt tid på det. At de tager sig tid til at besøge skolen, sfo'en og kommer hjem til os, inden de skal have ansvaret for vores barn i mange år, så de kan se, hvad vores barn kan i sine vante og trygge rammer¹¹.

Samarbejde med forældre om familiepleje

Når kommunen har vurderet, at det er til barnets bedste, at barnet eller den unge bliver anbragt i en plejefamilie, bør sagsbehandleren eller familieplejekonsulenten drøfte med forældrene, hvilke særlige udfordringer det giver forældrene, at deres barn eller ung skal anbringes hos en anden familie.

Måden, plejefamilien møder barnet eller den unge og forældrene på, kan have stor betydning for, hvordan det videre samarbejde forløber. Det er en særlig situation, når forældrene første gang kommer i plejefamilien hjem og bliver præsenteret for det hjem og den nye familie, deres barn eller unge skal

leve i. For forældre til anbragte børn og unge kan det være svært at blive konfronteret med, at en anden familie skal overtage en del af den daglige varetagelse af omsorgen for deres barn eller den unge.

Det er derfor vigtigt at prøve at skabe så afslappet og naturlig en stemning, som muligt under de givne betingelser. En plejefamilie¹² fortæller, at de har gode erfaringer med at indlede mødet med forældrene med at tale om dem selv i stedet for at begynde med at tale om familien. De fortæller om, hvem de er, om deres børn og om stedet og omgivelserne, hvor de bor. Det giver i de fleste tilfælde en mere afslappet stemning, fordi de ikke starter med at snakke om familiens situation. Samtidig får barnet eller den unge og forældrene mulighed for at danne sig billeder af plejefamilien og de fysiske rammer.

Derefter spørger de til familiens situation og til, hvad der har ført til, at den har brug for hjælp. Her er det vigtigt, at forældrene får mulighed for at komme med deres fortælling og deres oplevelse af situationen på deres egne præmisser. Ofte kommer forældrene med en følelse af skyld og dårlig samvittighed over, at de er i den situation, at de har

¹¹ Citat af Agnes Winther fra DVD'en Samarbejde – om inddragelse af forældre til anbragte børn og unge

¹² Interview med plejeforældrene Kirsten og Per Bundgård

brug for hjælp til at håndtere forældrerollen, og plejefamilien er meget opmærksom på at møde forældrene på en åben og nysgerrig måde frem for at være fordømmende. De siger¹³:

Det gælder om at have en fingerspidsfornemmelse af, hvordan forældrene har det. Vi spørger til deres livssituation på en anerkendende måde, hvor vi lægger op til, at de selv fortæller, hvordan de oplever situationen.

Og hvis vi kan mærke, at det bliver for svært for dem, så holder vi lige en pause, så de får mulighed for at samle sig igen. Det er meget vigtigt, at forældrene føler sig lyttet til og anerkendt fra starten, for det kan have stor betydning for det videre samarbejde.

Når der er tale om en frivillig anbringelse, er det vigtigt at anerkende forældrene for, at de er nået dertil i deres liv, at de accepterer, at de har brug for hjælp,

13 Interview med plejeforældrene Kirsten og Per Bundgård

Væsentlige problemstillinger i starten af samarbejdet mellem forældre og plejefamilie

Sagsbehandleren skal inddrage barnet eller den unge og forældrene helt fra begyndelsen, så de har mulighed for at komme med deres ønsker til, hvad det skal være for en familie, deres barn eller ung skal være en del af. Der kan være stor forskel på, hvilken type familie, forældrene kan forestille sig, deres barn eller unge skal have en hverdag hos.

Det er derfor vigtigt at få talt om plejefamiliens geografiske placering af hensyn til at kunne fastholde kontakt til forældre og tidligere venner. Om der skal være biologiske børn i plejefamilien eller andre plejebørn? Om plejefamilien bor i byen eller på landet. Om der skal være kæledyr i plejefamilien. Der kan også være forskellige opfattelser af traditioner, kultur og religion. Det kan også handle om hvilke institutioner, skole og deltagelse i fritidsaktiviteter, der skal være i området.

Når sagsbehandleren har fundet den mulige plejefamilie, skal hun informere barnet eller den unge og forældrene om den, og det vil være en god idé, at forældrene efterfølgende får mulighed for at besøge plejefamilien, for at de kan danne sig et indtryk af, hvad det er for mennesker, og hvordan de fysiske omgivelser er.

Det kan have stor betydning for forældrene, hvis plejeforældrene møder dem med interesse, opmærksomhed og åbenhed og viser, at de har lyst til at vide noget om forældrene og barnet eller den unges baggrund, opvækst og hverdagsliv.

Det kan være, at forældrene har behov for at møde plejefamilien flere gange, for at de kan danne sig et bedre indtryk af den. Til disse møder vil sagsbehandleren og familieplejekonsulenten som regel deltage. Det er vigtigt, at sagsbehandleren tager hensyn til barnet eller den unge og forældrenes oplevelse af plejefamilien, fordi grundlaget for det eventuelle videre samarbejde i mange tilfælde bliver grundlagt allerede ved de første besøg.

I denne fase er tiden en vigtig faktor. Forældrene har i de fleste tilfælde brug for tid til at vænne sig til tanken om, at deres barn eller den unge skal bo hos en anden familie. Der skal være plads til, at de kan reagere på den nye situation – det kan være bekymring, sorg eller vrede, men det er vigtigt, at forældrene får mulighed for at få luft for alle deres tanker og følelser, inden den endelige beslutning bliver taget. Nogle gange går processen for stærk for forældrene. Det kan godt være, det er givet godt ud, hvis der går en måned ekstra, inden forældrene tager den endelige beslutning

Kilde: Frit efter interview med familieplejekonsulent Annie Pedersen, Hjørring Kommune

Samarbejde med forældre om anbringelse i netværket

Af SFIs rapport Effekter af slægtspleje (Knudsen, L & Egelund, T., 2011) fremgår det, at der er en række positive resultater af anbringelse i netværk. Netværksanbragte børn og unge har et stærkere netværk under og efter anbringelsen end anbragte i traditionel familiepleje. De beholder i højere grad kontakten til forældre og den øvrige familie. De har oftere kontakt med mindst én af deres forældre mindst én gang om måneden. Og færre af disse børn og unge har slet ingen kontakt med deres forældre. De ser også hyppigere andre familiemedlemmer end forældrene og har en tæt relation til plejeforældrene. Undersøgelsen konkluderer, at netværksanbragte børn og unge har flere ressourcer at trække på i forhold til at starte et selvstændigt voksenliv end børn og unge i traditionelle plejefamilier.

Men der er også en række særlige problemstillinger, som kommunen skal være opmærksom på.

Hele familien bliver involveret

Når kommunen overvejer at anbringe et barn eller en ung i netværksplejefamilie, skal sagsbehandleren være opmærksom på de særlige problemstillinger, der kan være eller opstå i samarbejdet.

Det er en vigtig opgave for kommunen at forberede forældre og netværksplejeforældre på de udfordringer og dilemmaer, de kan komme til at stå over for

Halvdelen af netværksanbragte børn og unge er anbragt hos bedsteforældre og en tredjedel er anbragt hos deres forældres søskende (Knudsen, L., 2009).

En netværksanbringelse adskiller sig således fra andre typer af anbringelser ved, at barnet, forældre og netværksplejeforældre har en fortid og en historie sammen. Alt efter hvordan denne fortid har været, kan den være medvirkende til, at der kan være stærke følelser på spil i form af jalousi, skyld, skam og følelse af ikke at have slået til. Disse følelser kan påvirke både forældre og netværksplejeforældre, og de kan blive en barriere for det videre samarbejde. Derfor er det vigtigt, at have særligt fokus på den samlede families indbyrdes forhold og samspil, og støtte forældre og netværksplejefamilien i det løbende samarbejde.

Bedsteforældres forhold til egne børn

Mange netværksanbringelser sker på foranledning af forældrene. Det kan være et udtryk for, at forældrene har tillid til, at bedsteforældrene er i stand til at give barnet eller den unge den nødvendige omsorg i hverdagen. Men det er ikke nødvendigvis et udtryk for, at forholdet mellem forældre og bedsteforældre er uproblematisk.

Det er derfor vigtigt for samarbejdet, at begge parter er bevidste om deres forhold, og om hvilke konflikter, der kan opstå på baggrund af den fælles fortid.

Det er vigtigt, at kommunen spiller en aktiv rolle i forhold til at få etableret et godt samarbejde mellem parterne og yder støtte til at løse de konflikter, der måtte opstå undervejs.

Den øvrige del af familiens reaktioner

I mange tilfælde bliver det betragtet som positivt, at netværksplejefamilien tager sig af barnet eller den unge, men der kan også være modstand mod det i den øvrige del af familien. Det er derfor vigtigt, at den øvrige del af familien også inddrages fx ved at kommunen organiserer netværksmøder, så det kan blive afklaret, hvad den eventuelle modstand drejer sig om, og hvordan familien kan samarbejde videre frem.

Samarbejdet mellem kommunen og netværksplejefamilier

Undersøgelser viser, at netværksplejefamilier generelt har mindre kontakt med kommunen end andre plejefamilier. Dette kan skyldes, at netværksplejefamilien ikke selv ønsker at have en tæt kontakt med kommunen.

Dette er dog ikke det samme som, at netværksplejefamilien ønsker at passe sig selv. Erfaringer viser, at nogle sagsbehandlere tror dette, og derfor ikke er så opsøgende i forhold til disse plejefamilier. Det kan dog betyde, at netværksplejefamilien føler sig ladt i stikken af kommunen, hvilket mange gør (Servicestyrelsen, 2010).

Det er i den forbindelse også vigtigt at være opmærksom på, at mødet med det kommunale system kan være svært for netværksplejefamilien.

Netværksplejefamilien skal være villig til løbende at blive vurderet af kommunen. Det betyder, at familien skal være indstillet på at blive en "offentlig" familie, hvor både familiens styrker og svagheder bliver afdækket og beskrevet.

Det kan være vigtigt for samarbejdet, at kommunen samtidig anerkender, at netværksplejefamilien ikke nødvendigvis har ønsket at påtage sig et arbejde for det offent-

lige, men at deres engagement og følelsesmæssige involvering bunder i et ønske om at tage sig af et barn eller en ung, som de har en familiemæssig relation til og ønsker at gøre det bedste for.

Erfaringer viser således, at netværksplejefamilien kan føle sig krænket, hvis kommunen ikke anerkender, at familien har et indgående kendskab til barnet og dets historie og på den måde ved mest om barnet. Som for dem ikke er en opgave, men et barn af kød og blod.

En undersøgelse fra SFI fra 2011 påviser desuden, at slægtsplejeforældres oplevelse af deres samarbejde med socialforvaltningen påvirker anbringelsens stabilitet, således at der er flere sammenbrud i anbringelserne i de slægtsplejeforhold, hvor samarbejdet med forvaltningen, ifølge slægtsplejeforældrene, fungerer dårligt, eller hvor der, ifølge slægtsplejeforældrene, slet ikke er noget samarbejde (Knudsen og Egelund 2011).

Netværksplejefamilier fremhæver også, som andre borgere, at vigtige forudsætninger for et konstruktivt samarbejde er åbenhed og fuld information om deres pligter og rettigheder samt tydelighed om sagsbehandlerens rolle som henholdsvis myndighed, støtte og kontrollant (Servicestyrelsen, 2010).

Samarbejde med forældre fra etniske minoriteter

Når anbringelsen drejer sig om børn og unge fra etniske minoriteter bør kommunen tage hensyn til deres særlige etniske, religiøse, kulturelle og sproglige baggrund for at skabe den bedst mulige sammenhæng i barnet eller den unges opvækst og hverdagsliv på anbringelsesstedet.

Den nyeste forskning om anbringelse af børn og unge fra etniske minoriteter viser, at kontinuerlig kommunikation og inddragelse af og kendskab til familier fra etniske minoriteters kulturelle og religiøse baggrund kan have stor betydning for, om anbragte børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund får et godt anbringelsesforløb (Servicestyrelsen, 2010).

Det er derfor vigtigt, at sagsbehandleren har eller skaffer sig viden om disse familier fra etniske minoriteter, om deres kulturelle

forståelser og tilgang – og betydningen af dette for opvækst og livsvilkår for deres børn og unge og for forældrene selv. Sprog, kultur etnicitet og religion er centrale faktorer i forbindelse med at sikre kontinuitet i samarbejdet med forældrene og det anbragte barn eller unge. Men det er også vigtigt at være opmærksom på, at disse faktorer har forskellig betydning for den enkelte familie. Derfor skal sagsbehandleren fastholde at tage et individuelt udgangspunkt i den enkelte familie og i de mål, der er beskrevet i handleplanen for anbringelsen.

Servicestyrelsens forskningsoversigt (Servicestyrelsen, 2010) fremhæver en række punkter vedrørende samarbejdet med forældre med etnisk minoritetsbaggrund, som professionelle bør være opmærksomme på. De er beskrevet i værktøjskassen.

Fokuspunkter til samarbejde med forældre med etnisk minoritetsbaggrund

- Kommunikation med og inddragelse af familie og barn i anbringelsesprocessen forhøjer chancen for et godt anbringelsesforløb
- Kendskab til familiens sproglige, kulturelle, etniske og religiøse baggrund er nødvendigt, hvis kontinuiteten i forhold til barnets baggrund skal sikres under anbringelsen
- Sprog, kultur, etnicitet og religion har forskellig betydning for det enkelte barn og for forældrene.
- Socioøkonomiske vilkår for familier med etnisk minoritetsbaggrund kan være forskellige fra etniske danske – blandt andet som følge af lovgivningsmæssige krav og vilkår
- Der kan være særlige problemstillinger og konflikter i familien, der kan tilskrives migrations- og integrationsprocesser
- Forskellige migrationsbaggrunde har betydning for den enkelte families ressourcer og udgangspunkt for at være i Danmark.

Kilde: Servicestyrelsen (2010). Anbringelse af børn med etnisk minoritetsbaggrund – en forskningsoversigt

Anbringelser med kort varsel

Det kan ske, at kommunen skal foretage anbringelsen med meget kort varsel – nogle gange inden for nogle få timer. Karakteren af disse sager kan betyde, at det kan være nødvendigt at handle hurtigt. Her kan det være svært eller umuligt at få inddraget forældrene i processen, fordi de ofte er modstandere af beslutningen.

Men det er vigtigt at forsøge at give forældrene mulighed for at blive inddraget inden for de rammer, der er i den enkelte situation. Det kan for eksempel være, at forældrene selv fortæller barnet eller den unge, at det nu skal bo et andet sted, og hvad det er for et sted. Det kan have stor betydning, hvis forældrene får mulighed for at hjælpe barnet med at pakke de ting sammen, som skal med

på anbringelsesstedet i første omgang, og måske kan følge med til anbringelsesstedet og hjælpe med at pakke ud og lægge tøj mv. i skabe og skuffer. I mange tilfælde skal forældre have støtte og opmuntres til at deltage i processen, også selv om de måske selv er meget påvirket af situationen¹⁴.

Mange børn og unge bliver utrygge og urolige, når de pludselig bliver anbragt, og det kan være meget svært for dem at finde sig tilrette i de nye omgivelser. Derfor har det

stor betydning, at forældrene så vidt muligt hurtigt bliver inddraget i barnet eller den unges nye liv. Her bør sagsbehandleren sørge for, at forældrene får mulighed for at komme på besøg på anbringelsesstedet igen hurtigst muligt og gerne i løbet af barnets første dage på anbringelsesstedet. Desuden bør sagsbehandleren sikre, at forældrene meget hurtigt bliver indkaldt til et samarbejds møde, hvor de får mulighed for at tale barnet eller den unges situation igennem (Thormann, I., & Guldborg, C., 2001).

Uanset omstændighederne er det vigtigt at skabe så megen ro som overhovedet muligt om flytningen, således at forældre kan hjælpe barnet eller den unge til rette i de nye omgivelser. Det er samtidig vigtigt, at både sagsbehandler og anbringelsesstedet er opmærksomme på, hvordan de bedst muligt kan støtte forældre i at varetage denne opgave i en situation, der kan være præget af både dramatiske begivenheder og stærke følelser.

¹⁴ Interview med familiekonsulent Annie Pedersen, Hjørring Kommune

Samarbejde mellem forældre og anbringelsessted

I de seneste årtier har der været fokus på at understøtte samarbejdet mellem forældre og anbringelsessted. Selve *starten* af samarbejdet synes at have en afgørende betydning for anbringelsens forløb. Det er ofte i de første indledende kontakter og møder mellem forældre og anbringelsessted, kimen til samarbejdet bliver grundlagt. Det er en vigtig opgave at finde frem til fremgangsmåder og metoder, der understøtter forældres myndighed som forældre og inddrager deres ressourcer som et aktiv i samarbejdet.

Etableringen af et konstruktivt og velfungerende samarbejde mellem forældre og anbringelsessted i overgangsfasen er en vigtig forudsætning for, at barnet eller den

unge trives under anbringelsen. Det anbragte barn eller den unge har stort behov for kontinuitet og sammenhæng i hverdagen, og den situation bliver bedst skabt, hvis der er et åbent og tillidsfuldt samspil mellem forældre og anbringelsessted. Men der er mange forskellige tilgange til og måder at tilrettelægge samarbejdet på.

I det følgende bliver skitseret forskellige metoder til etablering af samarbejdet mellem forældre og anbringelsesstedet i overgangen mellem hjem og anbringelsessted.

Samarbejdssamtaler

Metoden samarbejdssamtaler er en empowermentorieret metode, der understøtter forældre i at forblive i en betydningsfuld og handlende position i forhold til deres børn. Samarbejdssamtalerne skal medvirke til at

synliggøre forældrenes ønsker og behov med hensyn til kontakten til barnet eller den unge under anbringelsen. Samtidig giver disse samtaler de professionelle fra anbringelsesstedet mulighed for at udtrykke deres syn på barnet eller den unge og de forventninger, de har til samarbejdet (Wegler, et al., 2007).

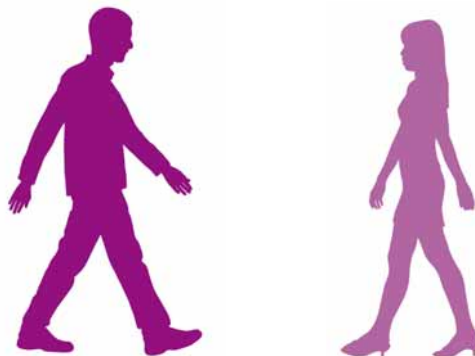
Erfaringer med samarbejdssamtaler viser, at det er en brugbar metode til at få problemstillinger samt eventuelle spændinger og konflikter mellem forældre og anbringelsessted frem i lyset og få dem bearbejdet og gerne løst. Forældre oplever samarbejdssamtalerne som et forum, hvor de har mulighed for reelt at komme på banen med deres oplevelser, tanker og ønsker. De oplever, at de bliver hørt og taget alvorligt samt får indflydelse på de aftaler, der bliver truffet omkring barnet eller den unges hverdag. Det er med til at udvikle deres forældrekompetencer og give dem en aktiv position i hverdagslivet på anbringelsesstedet (Wegler, et al., 2007).

Metoden er udviklet med afsæt i metoder fra konfliktmægling, som eksempelvis bliver brugt i skilsmissesager. Den kan bruges både i forhold til anbringelser på døgninstitutioner, opholdssteder og i familieplejer.

Grundlaget for samtalerne

Samarbejdssamtalerne bygger grundlæggende på, at:

- forældre og plejeforældre eller pædagoger er ligeværdige parter i samarbejdet omkring barnet.
- der er respekt for og tillid til, at de involverede parter ved, hvad der er vigtigt for dem hver især, og at de hver især rummer løsninger på eventuelle samarbejdsproblemer
- der kan være flere oplevelser af virkeligheden samtidig
- der sættes fokus på fremtiden
- der skabes løsninger, som alle parter er tilfredse med

Når man gennemfører samarbejdssamtalerne er der en neutral samarbejdskonsulent, der leder møderne og støtter parterne i selv at nå frem til enighed om de væsentligste spørgsmål i samarbejdet og hjælper dem med at løse eventuelle konflikter. Ved afslutningen af hver samarbejdssamtale formulerer og nedskriver parterne en samarbejdsaftale, som de hver især arbejder på at efterleve frem til næste samarbejdssamtale.

Dilemmaer i samarbejdssamtaler

Samarbejdssamtalerne kan være med til at afstemme de forventninger, som både forældre og de professionelle fra anbringelsesstedet har. Men forældres deltagelse i samarbejdssamtaler kan også være dilemmafyldte for dem. Nogle forældre kan have en oplevelse af, at de skal være samarbejdsvillige, og at det derfor kan være vanskeligt for dem at være ærlige og udtrykke deres holdninger og oplevelser i samtalerne. De kan frygte, at en eventuel uenighed vil kunne gå ud over deres anbragte barn eller den unge (Slettebø, 2008).

Forældre kan desuden opleve, at det er svært at finde frem til den rette måde at samarbejde på. Hvis forældrene er for passive i samarbejdet, kan det opfattes, som om de er uinteresserede. Hvis de er for kritiske, kan de blive opfattet som værende fyldt med modstand (Moldestad & Skibred, 2010). Det ser således ud til, at professionelles opfattelser af forældrenes reaktioner og deres tolkninger af forældres håndtering af samarbejdet i sig selv kan udgøre en barriere i samarbejde.

Det er ikke ukompliceret at etablere et ligeværdigt samtalerum. Det viser erfaringer fra et udviklingsprojekt med samarbejdssamtaler (Wegler, et al., 2007). Forældres eventuelle tidligere oplevelser af ikke at være hørt og inddraget kan blive aktiveret igen. Erfaringer fra konfliktmægling peger på, at det kan være vigtigt at samarbejdssamtaler bliver ledet af en udenforstående samarbejdskonsulent, der ikke har direkte part i børnenes hverdagsliv. Netop fordi der kan være mange følelsesladede temaer i spil mellem parterne,

kan det være vigtigt at tilrettelægge samarbejds møder med en bevidsthed om, hvordan eventuelle konflikter skal håndteres. Viden om konflikthåndtering ser ud til at kunne understøtte parternes deltagelse i møderne, således at konflikter bliver brugt konstruktivt til at uddybe kendskabet til hinandens perspektiver. Netop at der er forskellige perspektiver på børnene eller de unges situation i spil, kan være en mulighed for at se nye vinkler på omsorgen for børnene.

Gode erfaringer med samarbejdssamtaler

Udviklingsprojektet viser, at der er gode erfaringer med at benytte metoden. Konklusionen er, at samarbejdssamtalerne:

- er medvirkende til at forebygge og løse konflikter
- styrker relationen mellem forældre og anbringelsessted
- styrker forældrenes aktive rolle i forhold til børnene
- inddrager børneperspektivet i samtalerne

Anbefalingen er, at man gennemfører samarbejdssamtalerne så tidligt som muligt i anbringelsesprocessen, og i nogle tilfælde vil man med fordel kunne holde samtalerne, inden barnet eller den unge er flyttet til anbringelsesstedet. Det vil give barnet eller den unge en større tryghed fra starten, og de vil mindske risikoen for, at der opstår misforståelser og konflikter i den første tid af anbringelsen.

Model for afvikling af samarbejdssamtaler

Hver samarbejdssamtale består af følgende seks faser:

Fase 1: Velkomst med det formål at få deltagerne i samtalen til at føle sig godt tilpas.

Fase 2: Deltagerne gør hver især rede for deres eget udgangspunkt vedrørende tanker, forventninger, frygt, ønsker og eventuelle konflikter i samarbejdet.

Fase 3: Deltagerne bliver enige om og formulerer overskrifter for, hvilke emner de skal tale om, og hvilke eventuelle problemer de skal arbejde med at finde en løsning på.

Fase 4: Deltagerne diskuterer emnerne og støttes i at fremkomme med løsninger og forslag.

Fase 5: Deltagerne forhandler om løsninger og fremtidige samarbejds måder.

Fase 6: Deltagerne indgår aftaler, som eventuelt skrives ned og underskrives.

Samarbejdssamtalerne kan ledes af en neutral samarbejdskonsulent. Vedkommende leder møderne og hjælper parterne med at få diskuteret emnerne og nå frem til konkrete løsninger og aftaler. Samarbejdskonsulenten er ansvarlig for processen, mens parterne er ansvarlige for at nå frem til resultater.

Kilde: Wegler, B., Warming, H., Elgaard, R., & Storm, M. (2007). Konfliktmægling og samarbejdssamtaler i anbringelsessager. København: Frydenlund.

Familierådslagning

Familierådslagning er en kommunikations-beslutningsmodel, der skal hjælpe til at kvalificere de beslutninger, der vedrører barnet eller den unge og samtidig styrke samarbejdet mellem familien, kommunen og eventuelt anbringelsesstedet (Servicestyrelsen, 2011).

I denne sammenhæng skal familiebegrebet forstås bredt som værende forældre, søskende, bedsteforældre og andre nære slægtninge. Det kan også inkludere nære venner af familien eller andre personer, der har en nær tilknytning til barnet eller den unge

Formålet

Formålet med at afholde familierådslagning kan være, at:

- sætte fokus på barnet eller den unges situation
- få overblik over familiens netværk og afdække det nære netværks ressourcer
- vurdere hvordan netværket kan bidrage positivt til at understøtte barnet eller den unges udvikling
- inddrage familien og det nære netværk aktivt i forhold til at arbejde med barnet eller den unges vanskeligheder

En familierådslagning kan benyttes i alle faser ved en anbringelse – både udredning, placering, opfølgning og udflytning (Servicestyrelsen, 2010).

Barnets møde

Familierådslagning er barnets møde. Derfor deltager barnet altid, uanset alder, og barnet har altid en bisidder med. Familien, sagsbehandleren og samordneren af rådslagningen beslutter i fællesskab, hvem der skal deltage som informatorer i møderne. Det kan eksempelvis være en lærer, en fodboldtræner eller en læge (Servicestyrelsen 2010).

Familierådslagning kan aktivere en sårbarhed hos barnet og forældre, som placeres i en meget udsat position, hvor deres liv og vanskeligheder fremstilles for hele den udvidede familie, og hvor der kan være usikkerhed om de fremtidige indsatser (Rasmussen, 2002). Derfor er det vigtigt, at barnet har en bisidder med, som tager vare på dets interesser.

Neutral samordner

Det er som regel sagsbehandleren, der tager initiativ til en familierådslagning og træffer de indledende aftaler med familien. Det er dog en neutral samordner, der er ansat til opgaven af kommunen, men ikke selv arbejder i forvaltningen, der hjælper familien med at planlægge og gennemføre rådslagningen og deltager i dele af rådslagningen.

Hvis en familierådslagning handler om anbringelse i en netværksplejefamilie, kan en familieplejekonsulent med fordel deltage med det formål at informere netværksplejefamilien om, hvad det vil indebære at påtage sig ansvaret for barnet samt hvilke krav, kom-

munen stiller for at godkende en familie som netværksplejefamilie.

I værktøjskassen er det beskrevet, hvordan man kan gennemføre en familierådslagning.

Værktøjskassen

Model for gennemførelse af en familierådslagning

En familierådslagning afvikles i tre dele:

- **1. del:** Informationer fra de professionelle
Familien mødes med samordneren, initiativtageren og andre professionelle et neutralt sted. Det kan eksempelvis være på barnets fritidstilbud. Fagpersonerne informerer om, hvilke bekymringer, der ligger til grund for mødet, og hvilke ressourcer, de ser hos barnet eller den unge. Barnet eller den unge og forældrene er på forhånd orienteret om, hvad informatorerne vil sige.
- **2. del:** Handler om, hvad familien vil gøre
De professionelle forlader lokalet, og familien afholder nu deres eget møde, hvor de drøfter inputtet fra de professionelle og foreslår en videre plan for barnet/den unge.
- **3. del:** Præsentation af handleplan for de professionelle
Initiativtageren, som i de fleste tilfælde er kommunen, skal godkende planen, og initiativtageren, samordneren og eventuelt andre informanter mødes derfor med familien igen. Her gennemgås planen, og initiativtageren sikrer, at alle tydeligt har forstået det aftalte. Barnet eller den unge skal til sidst spørges, om det aftalte er i orden. Deltagerne bliver enige om et nyt tidspunkt for næste rådslagning, hvis der er behov for det.

Kilde: www.inddrag.nu

Netværksmøde

Et netværksmøde er et møde, hvor barnet eller den unge, familien, sagsbehandleren, det relevante professionelle og private netværk kan deltage. (Servicestyrelsen, 2010). Det kan være en fordel forud for mødet at udarbejde et genogram eller netværksskema i samarbejde med familien for at sikre, at samtlige relevante personer deltager i mødet. Netværksmøder kan gennemføres i alle faser af et anbringelsesforløb.

Afdække problemstillinger

Netværksmøder er en række processuelle møder, hvor en familie og det professionelle og private netværk er samlet om at styrke og understøtte samarbejdet mellem familien og netværket. På møderne inddrages både familien og netværket i at finde løsninger, der er til gavn for familien, og som alle kan støtte. Gennem netværksmøderne får professionelle mulighed for at møde og konsultere barnet eller den unge, familien og netværket og høre om det enkelte barn i barnets hverdag.

Derved fremkommer en mangfoldighed af beskrivelser af det enkelte barn, som kan medvirke til at de professionelle undgår at blive låst fast eller begrænset i deres syn på familien eller barnet. Netværksmøderne kan være med til at give en nuanceret beskrivelse af barnets eller den unges situation – både set fra det professionelle og private perspektiv.

Modtagelsen

Når børn eller unge bliver anbragt uden for hjemmet, bliver de adskilt fra deres forældre – for en kortere eller længere periode.

Flytningen fra hjem til anbringelsessted markerer et farvel til det hverdagsliv, som både forældrene og barnet eller den unge kender, men det betyder ikke, at barnet eller den unge mister relationen til forældrene. Det betyder derimod, at der bliver etableret en ny hverdag, hvor forældrene og barnet eller den unge skal finde nye måder at være sammen på, så de kan bevare deres relation. I den forbindelse har det stor betydning, hvordan anbringelsesstedet modtager familien.

Det første møde med nærmiljøinstitutionen

På nærmiljøinstitutionen Korsløkke i Odense Kommune lægger de vægt på allerede på det første møde med barnet eller den unge og forældrene åbent at fortælle, hvad de ved om dem og deres situation. På første møde bliver det understreget, at:

- forældre er de vigtigste personer i deres børns liv.
- Forældre inviteres til at deltage i alle møder om deres børn
- institutionen ikke giver nogen informationer videre, uden at forældre er gjort bekendt hermed

På den måde bliver udgangspunktet for samarbejdet en åben og ærlig dialog omkring de problemstillinger, som har ført til anbringelsen. Desuden understreger pædagogerne over for forældrene, at de altid kan komme frem med deres oplevelser af samarbejdet. Ved at lægge op til en åben dialog bliver det muligt for forældrene at komme med en kritik, hvis de har det. Med denne tilgang lægger pædagogerne op til en åbenhed og ærlighed, der kan være med til at bringe mere ligeværdighed ind i samarbejdet.

Desuden beder pædagogerne forældrene om at give dem så mange detaljerede informationer om deres børns hverdagsliv som muligt til brug for tilrettelæggelsen af indsatsen under anbringelsen. De forsøger således at danne sig et billede af, hvordan forældre gerne vil tage del i deres barns hverdagsliv. Denne fremgangsmåde er med til at vise forældrene, hvordan de professionelle tillægger forældrenes deltagelse og bidrag stor betydning.

Kilde: Rohde, J. (2006). Visitation og modtagelse af nye familier. I K. Madsen, J. R. Hansen, D. Wind, B. A. Larsen, E. Soelmark & K. Skøtt (red.), Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre – en projektrapport om forældresamarbejde på Nærmiljøinstitutionen Korsløkke.

En flytning kan skabe utryghed

Anbringelsen betyder for de fleste børn og unge, at de går fra noget kendt til noget ukendt, og den proces skaber generelt utryghed hos de fleste mennesker. Det gælder ikke mindst for børn og unge, fordi livet sammen med forældrene har repræsenteret rammen

om hverdagslivet for dem – uanset hvordan familien ellers har fungeret. Og det sætter børnene og de unge i en sårbar situation, selv om flytningen bliver foretaget så skånsomt som muligt.

Denne proces kan blive forstærket, når der er tale om en anbringelse i en plejefamilie, fordi der her er tale om flytning fra deres egen familie ind i en anden familie. Det giver nogle andre betingelser, som kan påvirke både børnene og de unge samt deres forældre. En plejefamilie¹⁵ fortæller, at de gør meget ud af at fortælle både barnet eller den unge og forældrene, at de ikke er nye forældre. At barnet eller den unge kun har et hold forældrene, og de overtager "bare" nogle af de praktiske opgaver med at varetage forælderrollen i hverdagen. Og der er nogle ting, som de kan bruge deres forældre til, mens der er andre ting, de kan bruge plejeforældrene til. Og som plejeforældrene siger, så skal de gentage det mange gange for både barnet eller den unge og for forældrene. De underbygger det med den måde, som de gerne vil have, at barnet eller den unge tiltaler dem på¹⁶:

Vi gør meget ud af at sige til barnet eller den unge, at de ikke skal kalde os forældre, fordi vi ikke er deres forældre. Vi vil allerhelst have, at de kalder os Kirsten og Per. Men det er da også helt fint, at de kalder os plejeforældre, for det er jo det, vi er. Vi gør meget ud af, at forældrene ikke skal opleve, at vi tager deres barn fra dem.

Anbragte børns livssituation ligner på nogle måder den situation, skilsmissebørn er i. Anbragte børn får ikke nødvendigvis et helt nyt liv. Deres flytning indebærer i de fleste tilfælde, at de – lige som mange skilsmissebørn – skal vænne sig til at bo og leve i to eller tre adskilte hjem, hvor de tit skal forholde sig til flere børn og voksne begge steder, som tager del i omsorgen for deres liv (Schwartz, 2007). Og i lighed med skilsmissec familier er de professionelle og forældrenes samarbejde helt afgørende for børnenes og de unges trivsel i hverdagen. Derfor er det vigtigt, at forældre spiller en aktiv rolle i hele anbringelsesprocessen.

En ny livssituation

For børnene og de unge udgør indflytningen den konkrete begyndelse på en ny livssituation. Deres følelse af sikkerhed og tryk af afhænger bl.a. af, hvordan deres forældre oplever at blive taget imod det nye sted. Den måde forældre inviteres indenfor og helt konkret kommer ind ad døren kan farve det fremtidige samarbejde, som det fremgår af eksemplet i værktøjskassen. Det er vigtigt, at kommunen stiller krav til anbringelsesstedets modtagelse af forældrene, fordi selve indflytningen lægger grunden til det videre samarbejde.

¹⁵ Interview med plejeforældrene Kirsten og Per Bundgård

¹⁶ Interview med plejeforældrene Kirsten og Per Bundgård

Første dag på døgninstitutionen

En mor fortæller om sine oplevelser med at komme på en døgninstitution for første gang sammen med sin 5 årige datter.

Så ankommer vi til institutionen og bliver budt pænt velkommen. Min datter er så godt forberedt, at hun faktisk falder samtidig med, at hun åbner døren ind til huset. Det er bare mig, der føler mig lidt "lost".

Nå, vi bliver vist op på værelset og pakker ud uden at blive overvåget. Det er nu rart nok, og udpakningen er hurtigt overstået. Skal jeg mon bare gå ned i dagligstuen, eller opholder man sig på sit barns værelse, når man er på besøg? Der er en lille smule trangt på værelset, så nu går jeg i hvert fald nedenunder. Der er en livlig trafik lige nu. Nogle af de andre børn er på vej hjem på weekend, eller hvor de nu skal hen. Min datter har for længst "ladt mig i stikken". Hun har allerede optaget kontakt og fundet nogen at lege med. Det er jo godt, men hvad med mig? En af de ansatte byder mig på kaffe. Vi præsenterer os for hinanden og snakker lidt om situationen.

Samtidig vrimler tanker rundt: Hvad tænker de mon om mig – igen en dårlig mor? Opfører jeg mig korrekt, eller skal jeg bare være mig selv. Burde jeg lege med mit barn i stedet for at snakke? Hvor lang tid skal jeg blive? Hvad forventer de egentlig af mig? Hvor tit skal jeg komme på besøg og hvor lang tid ad gangen? Hvor meget bestemmer jeg, når hun nu skal bo her? Det er egentlig temmelig forvirrende – alle de spørgsmål og flere til!

Den første dag på stedet her – fire timer – er nok den længste i mit liv. Nu, hvor jeg kender rytmen i huset og dem, som bor og arbejder her, er det næsten som at være hjemme. Det minder lidt om et kollektiv – selv om vi er meget sammen, er her også plads til børnenes og forældrenes "privatliv". Jeg kan godt tillade mig at skælde ud, opføre mig fjollet, vise mine følelser osv. Jeg er nemlig stadig min datters mor. Har jeg brug for at græde, grine eller bare snakke, er her altid en, som lægger øre til – også uden for "kontortid". Det har hjulpet mig til at få hul på bylden. TAK skal I have.

Kilde: Madsen, K. (2008). Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre. I I. Schwartz, J. Glerup, E. Soelmark, E. Andersen & B. Kruse (red.), Børneperspektiver på døgninstitutioner. Inddragelse af og samarbejde med børn og forældre. Syddansk Universitetsforlag.

Mødet med plejefamilien

Som 11 årig blev Dennis anbragt i familiepleje efter forældrenes eget ønske. Dennis er moderens barn af første ægteskab. Hun har senere fået et barn med sin nye mand. Dennis har kun lidt kontakt med sin biologiske far.

Dennis havde i en lang periode udvist så massive adfærdsmæssige problemer, at han ikke længere kunne begå sig i det almindelige skoletilbud. Han var truende og ville ikke efterleve forældrenes anvisninger. På trods af intensiv familiebehandling kom forældrene til den erkendelse, at Dennis havde brug for rammer, de ikke kunne tilbyde ham. Det var en beslutning, som forældrene traf efter grundige overvejelser og i et tæt samarbejde med sagsbehandleren og en psykolog, som bakkede op om beslutningen. Forældrene var lettede over, at de havde taget beslutningen, men de var også kede af det. Især var hans mor ulykkelig.

Medinddraget fra begyndelsen

Både Dennis og forældrene bliver medinddraget i anbringelsesprocessen lige fra starten. De bliver godt forberedt på valget af plejefamilie, og de får mulighed for at komme frem med deres ønsker til plejefamilien. De lægger især vægt på, at plejeforældrene skal kunne samarbejde med dem som forældre, og de skal være kompetente til at hjælpe Dennis med hans problemer.

Forældrene på besøg i plejefamilien

Forældrene besøger plejefamilien, og der bliver skabt en god kontakt fra begyndelsen. Forældrene får mulighed for at fortælle om Dennis og give udtryk for deres forventninger til plejeforældrene.

Plejeforældrene fortæller om sig selv, deres erfaringer og hvordan, de vil gribe samarbejdet an. De siger til forældrene, at de er lige så interesserede i et godt samarbejde som dem, fordi de som plejeforældre godt ved, at der er størst chance for, at Dennis kommer til at trives, hvis samarbejdet fungerer.

Omsorgs- og samværsplan

Forældrene fortæller efterfølgende Dennis, at de har besøgt og godkendt plejefamilien og viser ham billeder fra stedet. På et efterfølgende møde med sagsbehandler og familieplejekonsulent gennemgår de handleplan og perspektiv sammen med forældre og plejeforældre. På mødet udarbejder de i fællesskab en omsorgs- og samværsplan for anbringelsen.

Dennis møder plejefamilien

Det var trygt for Dennis, at hans mor var med, da han skulle besøge plejefamilien første gang. Selv om han var meget spændt og nervøs, var hans mor og plejefamilien med til at skabe en god stemning. De fik sammen talt om, hvor tit han skulle hjem, og de aftalte, at Dennis og hans mor kan tale i telefon sammen. Selve indkøringen i plejefamilien forløb nænsomt, og plejefamilien respekterede moderens og Dennis ønsker om, at indflytningen ikke skulle ske for hurtigt. Mor og stedfar har været glade for processen og giver udtryk for, at de føler sig respekteret og lyttet til.

Casen er konstrueret ud fra virkelige hændelser i en plejefamilie.

Erfaringer fra praksis

En lang og svær proces

Michelle blev anbragt i sin plejefamilie, da hun var en uge gammel. Hendes mor var hos hende på barselsafdelingen, hvor plejemoderen besøgte mor og barn. Moderen havde besøgt plejefamilien inden fødslen. Der er ingen kontakt til barnets far. Der er tale om en anbringelse uden samtykke. Moderen har desuden en datter på 5 år, der blev anbragt, da hun var omkring 1 år.

Moderen oplever det som et overgreb, at datteren bliver fjernet fra hende lige efter fødslen. Som hun siger: ”Jeg ville have taget i mod al den hjælp, jeg kunne have fået. Men jeg fik aldrig chancen for at vise, at jeg selv kan passe mit barn.”

Svært at besøge plejefamilien

Det første år af Michelles liv besøgte moderen sin datter i plejefamilien. De første tre måneder var samværet to gange ugentligt af to timers varighed og herefter én gang ugentligt. Samværet blev overvåget af en pædagog fra kommunen.

Det var svært for moderen at skulle besøge sit barn i plejeforældrenes hjem. Følelsen af hele tiden at blive vurderet betød, at hun gik helt i baglås. Hun syntes ikke, at hun fik etableret en god kontakt til sin datter. Plejeforældrene var i den anden ende af huset, når hun besøgte sin datter, og hun talte ikke med dem under opholdet. Al kommunikation mellem moderen og plejefamilie gik igennem familieplejekonsulenten.

Moderen havde oplevelsen af, at hun ikke blev inddraget i datterens hverdagsliv, og hun fik ingen informationer om pigens liv og udvikling. Hun følte sig holdt udenfor: ”Der blev holdt mange møder med plejeforældrene, men der blev kun holdt møder med mig, når jeg skulle have at vide, at samværet blev sat ned.”

Fik hjælp af kommunen

Da Michelle var ni måneder gammel opgav moderen kontakten til sit barn. Hun syntes, plejeforældrene havde stjålet hendes barn og ikke respekterede hende som mor. Hendes oplevelse var, at de udelukkende tænkte på sig selv og deres relation til Michelle, og at hun ikke havde mulighed for at være mor for sin egen datter. Hun fik det efterfølgende psykisk dårligt og trak sig fra familie og venner.

Kommunen bevilligede psykologsamtaler til Michelles mor, og hun fik tillige tilknyttet en støtteperson. Via den støtte fik hun bearbejdet anbringelsesforløbet og de mange negative følelser, der var over for systemet og plejeforældrene. Ligeledes fik plejeforældrene udvidet supervision og fik mere fokus på at udvise større forståelse for moderens vanskelige situation og nødvendigheden af at kunne se hende som en varig og vigtig del af Michelles fremtidige liv.

En lang proces

Der er afholdt mange møder med plejefamilien, moderen og de implicerede fagpersoner med henblik på at få medinddraget moderen betydeligt mere i Michelles hverdag. Langsomt er der over tid blevet sat ord på de mange misforståelser, der er opstået mellem moderen og plejefamilien på grund af manglende information og koordinering af indsatsen.

Det har været en lang proces at få etableret et tillidsforhold med så mange skuffelser i bagagen, men begge parter er nu enige om, at det er afgørende vigtigt for Michelles fremtidige trivsel og udvikling, at de samarbejder, og at moderen spiller en væsentlig rolle i Michelles liv – også selv om det kræver ekstraordinært mange ressourcer.

I dag er Michelle 3 år gammel og er stadig anbragt hos sine plejeforældre. Hun trives og er i en fin udvikling.

Kilde: Casen er konstrueret ud fra virkelige hændelser i en plejefamilie.

Erfaringer fra praksis

Forældrene bliver altid inddraget

For nogle år siden skiftede Udviklingscenter Familiehusene i Greve Kommune perspektiv fra at have fokus på behandling til at få fokus på udvikling. En væsentlig del af udviklingsperspektivet er, at forældrene fra starten bliver inddraget i deres barns hverdagsliv i den udstrækning, de magter og ønsker det. Det er den forståelse af og tilgang til forældresamarbejde, de praktiserer i Familiehusene i Greve. Forstander Lars Andersen siger:

- Vi vil medvirke til at skabe forandringer i familiernes mønstre og hverdagsliv, som passer til det liv, familien gerne vil leve, og vi støtter forældrene i at blive de forældre, de gerne vil og kan være. Det betyder, at vi arbejder for, at forældrene bliver i stand til at tage vare på deres barn igen med udgangspunkt i den enkelte families konkrete virkelighed.

Udviklingsperspektiv

Udviklingscentret arbejder hele tiden ud fra et udviklingsperspektiv. De ser ikke vanskelighederne som noget barnet eller forældrene har iboende i sig. Deres tilgang er, at familien har nogle vanskeligheder i deres liv, som de kan have brug for støtte til at overvinde.

- Den tilgang giver os mulighed for at identificere problemstillingerne og arbejde på at forandre ved en bevidst og målrettet indsats, der tager udgangspunkt i at skabe forandringer i omgivelserne i stedet for i fejl og mangler i det enkelte menneske. Og det giver os mulighed for at tilrettelægge en pædagogisk indsats sammen med familien, som sigter på at skabe forandringer i deres hverdagsliv, fastslår forstanderen og tilføjer:

- Det er ikke altid nemt. Det er heller ikke altid, at det lykkes. Og nogle gange skal der andre indsatser til end dem, vi kan tilbyde, men vores grundholdning er, at vi ikke opgiver nogen hverken børn, unge eller forældre.

De arbejder med udviklingsperspektivet ved at inddrage forældrene aktiv i hele processen fra indskrivning til udskrivning. Det sker ud fra følgende fremgangsmåde, som her af praktiske grunde er mere skematisk fremstillet, end den foregår i virkeligheden:

Indskrivningsmøde

Forældrene er altid med til indskrivningsmøder. Her er det vigtigt, at familiens problemstillinger kommer frem i lyset, så det bliver klart for alle deltagerne, hvorfor der er behov for en indsats i familien.

- Nogle gange oplever vi, at forældrene giver udtryk for, at de ikke kan forstå, hvorfor der skal iværksættes en foranstaltning. I de situationer trækker vi os ofte ud af mødet og overlader det til sagsbehandleren at få afklaret situationen med familien. Det er vigtigt for os, at myndigheden har afklaret tingene med forældrene, inden vi eventuelt kommer på banen, understreger forstanderen og tilføjer:

- Derfor afholder vi også altid indskrivningsmøderne på rådhuset, sådan at det bliver synligt for forældrene, at det er sagsbehandleren, der beslutter, hvad der skal ske i forhold til familien. Og vi beslutter så efterfølgende, hvordan det skal ske.

Hvis sagsbehandleren beslutter, at familien har behov for støtte, arbejder Udviklingscentret videre med familien.

Netværksmøde

Når sagsbehandleren har besluttet, at der skal iværksættes støtte til barnet eller den unge og familien, så holder Udviklingscentret i reglen et netværksmøde for at få afdækket, hvilke problemstillinger, ressourcer og muligheder, der er i familien og dens nær netværk.

- Netværksmødet er en refleksiv proces, hvor vi ikke tager beslutninger. Vi arbejder på at få afdækket familiens situation ud fra et udviklingsperspektiv. Det betyder, at vi beder deltagerne i netværksmødet om at beskrive deres ønsker om forandringer i stedet for at beskrive problemerne.

- Det bliver en helt anden måde at sætte ordene sammen på, fordi det får både problemer og ressourcer i familien op til overfladen, som vi efterfølgende kan arbejde videre ud fra. Og det er vigtigt, at vi både får børnene og de unges samt forældrenes oplevelser af deres situation frem her, fordi det er deres oplevede virkelighed, vi tager udgangspunkt i.

Udviklingsmøde

Når problemstillinger, ressourcer og muligheder i familien og dens netværk er afdækket, bliver der holdt et udviklingsmøde. Det tager udgangspunkt i beskrivelserne af familiens situation i den børnefaglige undersøgelse og handleplan, kombineret med perspektiverne fra netværksmødet. Her sætter de mål og formulerer indsatser for, hvad de skal arbejde videre med sammen med barnet eller den unge og familien.

- Spørgsmålet her er, hvad der skal ske af forandringer for familien? Det er afgørende, at både forældre og børnene og de unge ved, hvorfor de er her. Og at de ved, hvad der skal til, for at barnet eller den unge kan flytte hjem igen. Hvis de ikke forstår det perspektiv, ved de heller ikke, hvad de skal gøre. Derfor er det vigtigt, at det bliver deres mål og ikke kun vores mål, vi får formuleret i fællesskab, pointerer Lars Andersen.

Inddragelse i hverdagslivet

Når barnet og familien har fået deres daglige gang i Udviklingscentret, er det en naturlig del af forløbet, at forældrene tager del i barnets eller den unges hverdagsliv.

- Vi har forældre, der laver mad og spiser sammen med deres barn nogle aftener om ugen. En mor kommer og putter sin søn og bliver der, til han sover. En mormor kommer og vækker barnebarnet hver morgen. Det er eksempler på, hvordan vi arbejder med fleksible muligheder, som er tilpasset den enkelte families situation, ønsker og behov.

- I starten kan mange af forældrene ikke finde ud af det, fordi vi ikke har en masse fast regler for, hvad de må og ikke må. Men i langt de fleste tilfælde bliver de meget glade for, at de har så mange forskellige muligheder for at fastholde deres relation til barnet og dermed også udvikle relationen i den tid, de er her, siger Lars Andersen og tilføjer:

- Vi arbejder målrettet på at skrue tilbuddet sammen, så det passer til den enkelte familie. Derfor har vi heller aldrig to ens forløb her på stedet.

Nogle forældre siger fra

Men Lars Andersen understreger, at de er meget bevidste om, at det kan være en svær opgave at inddrage forældrene:

- Det er ikke altid, at det lykkes – i hvert fald ikke i første omgang. Nogle gange står forældre også af – eller står slet ikke på – af forskellige årsager. Men det får os ikke til at opgive disse forældre.

- Kan vi ikke få etableret et samarbejde fra begyndelsen, så vender vi tilbage. Vi ved godt, at forældrenes situation ikke er statisk. Den forandrer sig over tid, så nogle gange skal de have tid og rum til at sunde sig over situationen og vænne sig til deres nye liv. Andre gange skal de have bearbejdet en vrede eller modstand mod systemet, siger Lars Andersen og tilføjer afslutningsvis:

- Men lige meget hvad der er årsagen til det manglende samarbejde fra starten, så vender vi tilbage til dem. Og det lykkes næsten altid at få forældrene til at indgå i et samarbejde på varierende måde, når de er parate til det. Det er her, fleksibiliteten kommer ind. Vi arbejder hele tiden på at tilrettelægge indsatsen sammen med den enkelte familie – alt efter hvad de reelt ønsker, fordi vi undersøger deres ønsker grundigt, før de bliver til mål.

Litteratur

- Knudsen, L. (2009). *Børn og unge anbragt i slægten 09:26*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Knudsen, L. & Egelund, T. (2011). *Effekter af slægtspleje 11:20*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Madsen, K. (2008). Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre. I I. Schwartz, J. Gleerup, E. Soelmark, E. Andersen & B. Kruse (red.), *Børneperspektiver på døgninstitutioner. Inddragelse af og samarbejde med børn og forældre*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Moldestad, B., & Skibred, D. (2010). Når barn bor i forsterhjem. *Norges Barnevern*, 87/1, 32-46.
- Rasmussen, B. M. (2002). *En beslutningsmodel med meget mere*, Socialministeriet.
- Rohde, J. (2006). Visitation og modtagelse af nye familier. I K. Madsen, J. R. Hansen, D. Wind, B. A. Larsen, E. Soelmark & K. Skøtt (red.), *Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre - en projektrapport om forældre-samarbejde på Nærmiljøinstitutionen Korsløkke*.
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Ph.d. Odense: Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitet.
- Servicestyrelsen (2010). *Anbringelse af børn med etnisk minoritetsbaggrund – en forskningsoversigt*.
- Servicestyrelsen (2010). *Inspirationsmateriale til arbejdet med netværksanbringelser*, Servicestyrelsen.
- Slettebø, T. (2008). Foreldres medbestemmelse i barnevernet. Et studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirken. Trondheim: Norges Tenisk-naturvidenskabelige Universitet.
- Socialministeriet (2011). *Inspirationskatalog om Forældreprogrammer - 18 evidensbaserede indsatser til familiebehandling*.
- Thormann, I., & Guldberg, C. (2001). *Den nænsomme anbringelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Wegler, B., Warming, H., Elgaard, R., & Storm, M. (2007). *Konfliktmægling og samarbejdssamtaler i anbringelsessager*. København: Frydenlund.
- www.familiehusene.dk
- www.inddrag.nu

KAPITEL 8

SAMVÆR OG KONTAKT

En understøttelse af børn og unges relationer til deres forældre kan bidrage til at skabe større kontinuitet og sammenhæng i deres liv – både her og nu og set i et livsperspektiv. Derfor er samarbejdet mellem kommune, anbringelsessted og forældre vigtigt.

Dette kapitel omhandler arbejdet med at sikre anbragte børn og unges muligheder for at bevare og udvikle deres relationer til forældrene under anbringelsen og beskriver børn og unge ret til kontakt og samvær under anbringelsen.

Kapitlet trækker nogle af de dilemmaer frem, der kan være i forbindelse med samvær. Det belyser desuden, hvordan professionelle kan inkludere forældrene i en fælles varetagelse af omsorgen for barnet eller den unge under anbringelsen. Som afslutning beskrives arbejdet med livshistorier som kan være med til at understøtte arbejdet med at sikre kontinuitet og sammenhæng i anbragte børn og unges liv.

Understøttelse af kontinuitet i anbragte børn og unges liv

En anbringelse markerer en adskillelse af børn og forældre, men den betydning, adskillelsen får for børnene eller de unge, afhænger i høj grad af, hvordan barnet får mulighed for at bevare og udvikle sin relation til forældrene.

Det er kommunens opgave i samarbejde med barnet eller den unge, forældrene og anbringelsesstedet at skabe gode muligheder for det. For langt de fleste anbragte børn og unge vil det række ud over kontakt og samvær i afgrænsede tidsrum. Med udgangspunkt i det enkelte barns konkrete situation og behov må professionelle samarbejde om at afsøge, hvordan forældre kan bidrage aktivt til omsorgen for deres børn under anbringelsen, så vejen banes for, at forældre og børn fortsat kan tage del i hinandens liv under anbringelsen.

Definition af kontakt og samvær

I denne sammenhæng bruges begrebet kontakt som et overbegreb for opretholdelsen af forbindelsen mellem forældre og barn eller den unge. Kontakt kan derfor have mange forskellige former alt efter barnets behov og familiens situation. For nogle børn og familier betyder det en opringning til fødselsdagen eller et postkort i sommerferien. For andre familier kan kontakt være et hyppigt samvær. Som en mor til en anbragt datter fortæller¹⁷:

Vi snakker sammen i telefon flere gange om dagen, og hun ringer og siger godnat hver aften. Det er hyggeligt. Det er meget vigtigt for mig, at vi har den daglige kontakt, så jeg kan mærke, at hun stadig er min datter.

Samvær bruges om den tilstedeværelse, hvor barn og forældre er fysisk sammen og foretager sig forskellige ting. Samværet kan også have vidt forskellige udtryk. Betingelserne for samværet fastsættes ud fra barnets eller den unges behov.

17 Interview med Susanne, mor til 16-årig pige, anbragt på døgninstitution

Børn og unges ret til kontakt og samvær

Børn og unge har ret til kontakt og samvær med deres forældre og netværk. Det fremgår af servicelovens § 71.

Serviceoven § 71, stk. 1

”Barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt med forældre og netværk, herunder søskende, bedsteforældre, øvrige familie-medlemmer, venner m.v. under anbringelsen uden for hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal under hensyntagen til barnets eller den unges bedste sørge for, at forbindelsen mellem barnet eller den unge og forældrene og netværket holdes ved lige. Ved tilrettelæggelse af samværet, skal der lægges vægt på, at barnet eller den unge også på længere sigt har mulighed for at skabe og bevare nære relationer til forældre og netværket. Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse pligt til at sikre, at forældrene får information om barnets hverdag, og til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældrene og anbringelsesstedet. En ret til samvær og kontakt, der er aftalt mellem forældrene eller er fastsat i medfør af forældreansvarsloven, opretholdes under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, men kan reguleres eller midlertidigt ophæves efter reglerne i stk. 2-4.”

Kommunen skal således understøtte, at barnets eller den unges forbindelse til familie og netværk holdes ved lige under en anbringelse under hensyntagen til barnets eller den unges bedste. Det gælder forbindelsen til begge forældre, også til den part, der eventuelt ikke har del i forældremyndigheden.

Barnet eller den unges ret til samvær omfatter både, at forældre kan besøge deres børn på anbringelsesstedet, at børnene kan besøge forældrene samt retten til kontakt via breve, mail og telefon.

Samvær til barnets bedste

Ifølge serviceloven har barnet eller den unge ret til samvær og kontakt med sine forældre (og søskende, netværk, venner mv.). Det betyder, at kommunen skal tillægge hensyn til barnet eller den unges opfattelse og behov mere vægt end forældrenes ønsker om samvær og kontakt.

Udgangspunktet for kommunens afgørelse skal være, at barnet eller den unge som hovedregel har behov for og interesse i at bibeholde en hyppig kontakt til forældrene. Kommunen skal samtidig tage hensyn til, at barnet eller den unge ikke skal opleve et samvær eller en kontakt med en forælder i de situationer, hvor kommunen vurderer, at selve kontakten kan være skadelig for barnets eller den unges trivsel og udvikling.

I forbindelse med vurderingen af barnets behov er kommunen forpligtet til at sikre, at der finder en samtale sted med barnet eller den unge, jf. servicelovens § 48, hvor barnet eller den unges holdning til en afgørelse om samvær kan tilvejebringes. På den baggrund skal barnet eller den unges mening tillægges vægt i forhold til barnets eller den unges modenhed og udvikling.

Efter servicelovens § 48 a har barnet eller den unge ret til en bisidder. Det kan være en stor hjælp for barnet eller den unge i forhold til at få formuleret sine oplevelser og holdninger og i forhold til at forstå det, der bliver besluttet. Ligesom en støtteperson kan være til stor hjælp for forældrene.

Kommunen har ikke pligt til at følge barnets eller den unges holdning og ønsker. Der kan være faglige overvejelser, der umuliggør opfyldelsen af barnets eller den unges ønsker. Det bør fremgå af afgørelsen, hvis og hvorfor

barnets eller den unges holdning ikke følges, og sagsbehandleren kan med fordel overveje at informere barnet eller den unge om beslutningen og baggrunden for den.

Selvom § 71 tillægger hensynet til barnet eller den unge en større vægt end hensynet til forældrene, er det stadig kommunen, der efter en konkret vurdering træffer afgørelse om samværet, herunder om samværets omfang.

Det er vigtigt, at kommunen åbent og tydeligt gør barnet eller den unge opmærksom på, at der ikke er tale om, at barnet eller den unge selv skal tage beslutningen om samvær. Dermed kan det for det første undgås, at barnet eller den unge oplever selv at stå med ansvaret for beslutningen. For det andet skal barnet eller den unge vide, at kommunen kan træffe en afgørelse, der går imod det, barnet eller den unge selv har peget på, så unødige skuffelser undgås.

Kommunen har pligt til at lede samarbejdet

Før barnet anbringes, skal den anbringende kommune indgå aftale med anbringelsesstedet om anbringelsens forventede varighed, og om de særlige forhold vedrørende barnets eller den unges pleje, behandling, uddannelse m.v., der er angivet i handleplanen.

I forbindelse med indgåelse af aftalen, skal det tydeliggøres, at der forudsættes et tæt samarbejde mellem den anbringende kommune, forældrene og anbringelsesstedet. Inden anbringelsen aftales det endvidere nærmere, hvordan og i hvilket omfang anbringelsesstedet skal indgå i et samarbejde med den anbringende kommune om barnets eller den unges samvær og kontakt med forældrene.

Hvis det er nødvendigt, skal kommunen træffe afgørelse om omfang og udøvelse af samvær og kontakt mellem forældre og børn. Der skal ved afgørelsen lægges særlig vægt på barnets eller den unges bedste og formålet med anbringelsen.

Serviceoven § 71, stk. 2

”Kommunalbestyrelsen skal om fornødent træffe afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet og kontakten og kan fastsætte nærmere vilkår for samværet og kontakten. Ved afgørelsen lægges særlig vægt på hensynet til barnet eller den unge og formålet med anbringelsen. Der kan ikke efter 1. pkt. træffes afgørelser, som medfører, at samvær og kontakt kun må finde sted mindre end en gang om måneden. En sådan afgørelse sidestilles med en afbrydelse af forbindelsen og skal træffes af børn- og ungeudvalget efter stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan med samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at samværet mellem forældre og barnet eller den unge skal støttes ved, at der er en tredje person til stede.”

Kommunen kan for eksempel bestemme, hvor ofte og hvor længe samværet kan finde sted. Kommunen kan også bestemme, at samværet skal finde sted på et udvalgt sted. For eksempel kan kommunen beslutte, at samværet i en periode finder sted på anbringelsesstedet. Kommunen kan endvidere fastsætte nærmere vilkår for samværet. Det kan eksempelvis være, at en gennemførelse af samværet forudsætter, at forældrene ikke er påvirket af alkohol eller stoffer.

I enkeltstående situationer kan anbringelsesstedet forhindre samvær mellem børn og forældre. Anbringelsesstedet kan for eksempel afvise en forælder, som møder op for at besøge sit barn sent om aftenen efter sengetid eller kommer i påvirket tilstand. Det samme kan gøre sig gældende, hvis en forælder i stærk påvirket tilstand ønsker telefonisk kontakt med sit barn. Hvis der er tale om gentagende tilfælde, hvor anbringelsesstedet oplever det som nødvendigt at forhindre samvær eller kontakt, må anbringelsesstedet henvende sig til kommunen. Kommunen kan derefter træffe afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet og kontakten jf. serviceloven § 71, stk. 2. Disse beslutninger skal være begrundet i et ønske om at tilgodese barnet eller den unges behov for sikkerhed og trykthed mest muligt.

Relationer mellem børn og forældre er forskellige

Børn og unges relationer til deres forældre kan se meget forskellige ud afhængig af familiens historie og livssituation. Der kan være tale om børn, der er vokset op i hjemmet og derfor savner deres forældre meget under en anbringelse. Eller der kan være børn, der er vokset op uden for hjemmet uden tæt kontakt, og som oplever et begrænset tilhørsforhold til forældrene. Uanset børn og unges baggrund og aktuelle relation til deres forældre skal professionelle arbejde for at understøtte deres relationer til familien, således som det er til barnets bedste.

I forbindelse med anbringelse af helt små børn skal professionelle overveje, hvordan små børn kan lære deres forældre at kende og opbygge en fælles historie med dem. Ellers kan en tidlig anbringelse indebære, at

børnene ikke fra begyndelsen får etableret et tilhørsforhold til deres forældre. Det vil forringe deres muligheder for at skabe en følelsesmæssig relation til forældrene, og vanskeliggøre forældrenes mulighed for at spille en rolle i børnenes fremtidige liv. For ældre børn og unge kan det for eksempel være en hjælp til at udvikle relationen til en forælder, de har tabt forbindelsen til eller har haft mange konflikter med.

Det kan være hensigtsmæssigt, at professionelle ikke har et for fastlåst billede af, hvordan gode relationer mellem forældre og børn skal se ud. I en svensk undersøgelse (Andersson, G., 1995), foreslås følgende graduering hvor A er det højest opnåelige, mens D udgør det minimum, professionelle skal arbejde for:

- A. Sørg for, at anbragte børn opretholder eller skaber gode relationer til forældre, søskende og andre pårørende.
- B. Medvirk til at forbedre destruktive relationer
- C. Sørg for, at barnet har kendskab til sin oprindelse, hvis der ikke er bæredygtige relationer. Medvirk til, at de får et realistisk syn på deres forældre og familiens situation, og hjælp dem med at integrere historien.
- D. Er det ikke muligt at etablere regelmæssig kontakt, så sørg for at barnet eller den unge får informationer og støtte til at opbygge en livshistorie.

Betydningen af kontakt

Gennem tiden har det været genstand for faglige diskussioner, om det var godt for børn og unge at have kontakt med deres forældre under en anbringelse (se kapitel 1).

Den norske forsker Oddbjørg Ulvik, der har opsummeret forskning om betydningen af kontakt mellem anbragte børn og deres biologiske familie, peger på, at kontakt kan modvirke, at barnet føler sig afvist eller anklager sig selv for anbringelsen, og det kan bidrage til, at barnet får et mere realistisk billede af forældrene og dermed bedre forstår, hvorfor det ikke kunne bo hjemme. Kontakt kan også have negative konsekvenser, ved at barnet udsættes for loyalitetskonflikter og at det får vanskeligt ved at falde til hos plejeforældrene.

Det gælder især, hvis der er konflikter mellem forældrene, kommunen og plejeforældrene (Slettebø, 2009). Konflikter mellem forældre og professionelle kan belaste børn og unge og medvirke til, at de oplever, at de må leve to skarpt adskilte liv: et på anbringelsesstedet og et andet i hjemmet.

Kommunens forpligtelse til at inddrage forældre i et samarbejde gælder fortsat, selv om barnet eller den unge ikke ønsker at have kontakten til forældrene. Selv om børn og unge igennem længere tid ikke har haft kontakt til deres forældre, kan de være følelsesmæssigt knyttet til dem, og de kan have brug

for hjælp til at bearbejde den relation, netop de har. Det gælder også relationer til afdøde forældre. Hvis børn og unge ikke ønsker at have kontakt med deres forældre, kan de alligevel ønske, at de professionelle samarbejder med forældrene (se kapitel 4).

Tilrettelæggelse af samværet

Der er forskel på, hvad forældre kan alene, og hvad de kan i samarbejde med andre (Schwartz, 2003). Derfor har samarbejdets praktiske organisering stor betydning for forældres mulighed for at følge deres børn og agere som forældre i praksis.

Forældres muligheder for at deltage i deres børns hverdag varierer meget alt efter situationen. Det kan afhænge af forældrenes egen situation, og om der er tale om anbringelse i institution eller i familiepleje.

Det er desuden meget forskelligt, hvad professionelle forstår ved samvær, og hvordan de tilrettelægger mulighederne herfor (Ulvik, 2002). På nogle anbringelsessteder tildeles forældre afmålte tidsrum i dertil indrettede besøgsrum. Andre steder er praksis, at forældre bliver stående uden for døgninstitutionens dør, når de henter deres børn (Egelund, 2011). Andre steder igen er forældre inkluderet i anbringelsesstedets hverdagsliv, hvor de for eksempel under besøg kan spise aftensmad med deres børn og putte dem (Schwartz, 2007).

Disse store forskelle i *forældres deltagelsesmuligheder* kan ikke forklares alene med henvisning til forskelle i børn og forældres belastninger og problemer. Forskellene er også funderede i professionelles forskellige syn på forældre, og især om man målrettet arbejder på at inkludere forældre i deres børns liv (Egelund, 2011).

Forældre giver i en undersøgelse (Moldestad, 2002) udtryk for, at de ønsker at:

- være mest muligt sammen som familie, være hjemme og i så vant en gænge som muligt.
- kunne træffe familie og gamle venner med barnet
- have kontrol over samvær – det vil sige, at de selv bestemmer, hvad der skal ske.

Dilemmaer i forhold til samværet

Der er flere dilemmaer på spil i spørgsmålet om forældres samvær med deres børn under en anbringelse.

Hensynet til barnets eller den unges mulighed for at udvikle et tilhørsforhold i hverdagen sat over for forældres ønske om fortsat at have et liv sammen med deres børn. Den almene enighed om, at børn og unge har brug for stabilitet og kontinuitet betyder i praksis, at det kan være svært både at understøtte børn og unges tilhørsforhold til deres forældre og til deres anbringelsessted (Slettebø, 2009).

Det vil desuden ofte være et dilemma for professionelle, hvordan børn og unge trives, når de er hjemme på besøg. På den ene side er det vigtigt for børn og unge at være sammen med deres forældre, og på den anden side er en anbringelse i mange tilfælde sat i værk for at beskytte børn og unge mod belastninger i deres hjemlige levemiljø. I nogle tilfælde kan en god løsning derfor være, at forældre er sammen med deres børn på anbringelsesstedet.

Disse dilemmaer kan ikke afklares alene ved at observere og vurdere forældre og børn isoleret set. Hvordan forældre kan være forældre i praksis og være sammen med deres børn under en anbringelse må afspejle sig i den konkrete praksis. Det er nødvendigt, at forældre og professionelle sammen udforsker og udvikler forældres deltagelsesmuligheder og undersøger muligheder i praksis inden for de rammer, kommunen lægger (Moldestad & Skibred, 2009). Det er denne fælles udforskning af *muligheder* for, hvordan forældre kan virke som forældre i

praksis og bakke op om børnenes liv under en anbringelse, der er forældresamarbejdets omdrejningspunkt.

Børn og unge kan have ønske om at komme hjem ikke kun for at besøge forældrene, men også for at møde kammerater i deres oprindelige levemiljø eller voksne i deres øvrige netværk. Andre børn og unge kan på den anden side have ønske om at være mest muligt på anbringelsesstedet og være sammen med voksne og kammerater dér. Børn og unges ønsker varierer således i forhold til de konkrete omstændigheder omkring deres anbringelse og i forhold til deres oplevelse af, hvor de hører til – det ene eller begge steder (Andersson, 1998; Schwartz, 2011).

Dilemmaet mellem at varetage hensynet til børn og unges relationer til forældrene og deres tilhørsforhold til deres nye levemiljø, vil ofte være i spil. Det peger på nødvendigheden af at have fleksible muligheder for at tilrettelægge samvær mellem forældre og børn:

Jonas var en ung fyr på 13 år, der selv tog kontakt til socialforvaltningen, fordi han ville hjemmefra på grund af moderens nedsatte psykiske funktionsevne og hendes misbrugsproblemer. Under opholdet på døgninstitutionen har Jonas bevaret en stabil kontakt til sin mor, og moderen har besøgt ham både på hverdage og i weekender. Jonas og hans mor har fejret alle højtider og deres fødselsdage på institutionen. Jonas er siden flyttet på efterskole og betragter døgninstitutionen som sit hjem. Han opholder sig derfor her i weekenderne. Jonas' mor bor på institutionen i de weekender, Jonas er hjemme. Hun indgår i hverdagslivet og er sammen med både personale og børn. Jonas er sammen med kammerater, som andre unge, og går derfor til og fra. På den måde kan han både leve et ungdomsliv og bevare kontakten til sin mor¹⁹.

Om samvær og kontakt er god eller dårlig, afhænger af det konkrete barn eller den unge og af den konkrete situation, som barnet eller den unge og forældrene er i. Det afhænger også af de konkrete måder, samværet bliver tilrettelagt på. Eksemplet ovenfor illustrerer, at døgninstitutionen respekterer Jonas' ønske om at bevare kontakten med moderen, samtidig med, at han klart giver udtryk for, at han ikke vil besøge hende i hjemmet. Det betyder imidlertid ikke, at de ikke kan have samvær. I dette tilfælde kan det lade sig gøre at tilrettelægge samværet på institutionen. Det medfører, at Jonas ikke skal vælge mellem at se sin mor og at være sammen med kammerater. Jonas og hans mor er heller ikke henvist til kun at være sammen på tomands-

19 Schwartz & Madsen, 2003

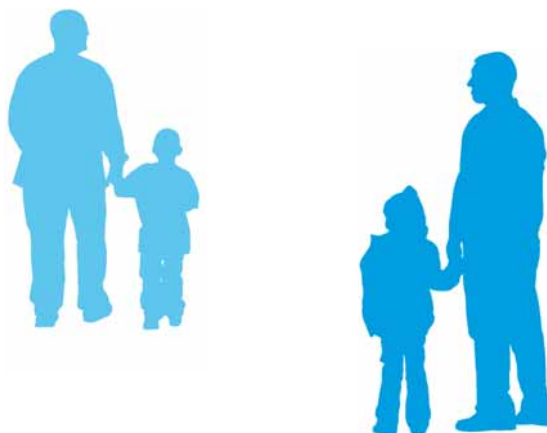
hånd. Jonas' mor kan tage del i hans liv på en afslappet måde. Ofte sidder hun i køkkenet og drikker kaffe, når han kommer forbi, og er klar til en snak. Jonas oplever ikke, at han har ansvaret for sin mor under besøget, men at hun hygger sig med at være en del af døgninstitutionens øvrige fællesskaber, mens han er sammen med kammerater.

Mange børn og unge er netop anbragt, fordi samværet med forældre er svært og konfliktfyldt, men det er ikke altid det samme som, at børn eller unge ikke ønsker kontakt. Det er afgørende, at anbringelsesstedet bidrager til at skabe rammer for besøg, hvor forældre og børn kan opleve at være sammen på afslappede og uproblematisk måder. Her har anbringelsesstedets miljø og hele tilgangen til forældres deltagelse betydning (Schwartz, 2007).

Det er også vigtigt, at parterne indgår aftaler om, hvem der har ansvaret i hvilke situationer. Det gælder både, når forældre har opgaver i forhold til deres børn eller unge på anbringelsesstedet, og når professionelle er i forældrenes hjem. Disse situationer, hvor børn og unge mærker, at flere voksne har autoritet, kan være sårbare for alle parter.

Konflikter mellem forældre og anbringelsessted

Professionelle kan opleve forældre, som helt opgiver kontakten til deres børn eller som

kan være meget kritiske over for anbringelsesstedets indsats. Det kan betyde, at samværet ikke er godt for børnene og de unge, fordi de kan komme i klemme i konflikterne.

Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at der kan være flere årsager til sådanne reaktioner hos forældre. De kan have det svært i forhold til de voksne, der varetager den daglige omsorg for deres børn, hvad enten det er plejeforældre eller pædagoger på en døgninstitution. De kan frygte, at de professionelle tager børnene fra dem. Forældre kan opleve plejeforældre som "superforældre", der kan og har alt det, de selv oplever at mangle (Wegler, et al., 2007). Det kan give anledning til jalousi, og der kan være en reel oplevelse af forskelle i de muligheder, børn og unge har hjemme og på anbringelsesstedet (se kapitel 4).

Selv om anbringelsesstedet bestræber sig på at gøre samvær til en god oplevelse for både børn og forældre vil der formentlig i mange tilfælde opstå konflikter. Det kan for eksempel være svært at føle sig som en familie og være forældre i andres hjem eller på en institution (Moldestad, 2007). Eller forældre kan opleve, at de bliver observerede og vurderede. Der kan ligeledes være store forskelle i normer for børneopdragelse og værdier for livsførelse (se kapitel 4 og 8).

Det er derfor afgørende, at professionelle sammen med forældre arbejder på at løse konflikter på en konstruktiv måde. Hvis forældre er meget kritiske overfor et anbringelsessted, er det professionelles opgave at være åbne over for at undersøge, hvad kritikken handler om, set ud fra forældrenes perspektiver. Ifølge vejledningen har kommunen pligt til at forebygge og afhjælpe konflikter mellem anbringelsessted og forældre. Det er kommunens sagsbehandler, der har til opgave at skabe rammerne for og at *lede* samarbejdet mellem forældrene og anbringelsesstedet. Det kan i denne forbindelse være hensigtsmæssigt, at kommunen løbende afholder samarbejdssamtaler (se kapitel 7) med forældrene og anbringelsesstedet samt eventuelt barnet eller den unge, således at eventuelle konflikter tages i opløbet. Undersøgelser har vist, at de tilfælde, hvor der ikke har været opfølgning på samarbejdet mellem anbringelsessted og forældre, har samarbej-

det haft et mere negativt forløb end i øvrige sager (Slettebø, 2009).

Støttet samvær

Kommunen kan i samarbejde med forældre og unge over 15 år træffe beslutning om at yde støtte til samværet mellem forældre og børn, ved at der er en tredje person til stede under samværet. Det kan være en professionel støtteperson, en bisidder, en ven, et familiemedlem eller lignende.

Støtten til samværet er primært rettet mod forældrene og kan være relevant i de tilfælde, hvor forældrene ønsker det og har brug for råd, hjælp og vejledning under samværet. Hjælpen kan være en støtte for forældrene til at fungere bedre i samværet og samspillet med barnet. Et så godt samvær som muligt er til gavn for både barn og forældre, fordi forældre er rollemodeller for deres børn, og børn spejler sig i deres forældres adfærd. Jo bedre samværet fungerer jo større er muligheden for, at barnet får et positivt billede af forældrene og et positivt selv billede.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at støttet samvær ikke er en kontrol eller en overvågning. Det er en hjælp, der retter sig mod at styrke samspillet mellem barn og forældre. Forældre kan søge om eller bede om at få denne støtte, og kommunen kan tilbyde forældrene den, hvis den finder det relevant.

Forældrene har mulighed for både at sige ja tak og nej tak til tilbuddet. Det kan kun iværksættes, hvis forældrene giver samtykke til det.

Overvåget samvær

Kommunen kan træffe beslutning om, at samvær mellem forældre og børn skal overvåges, hvis der er grund til at beskytte barnet eller den unge under samværet. Det betyder, at samværet kun må finde sted, hvis der er en repræsentant til stede, der er udpeget af kommunen.

Serviceoven § 71, stk. 3

”Når det er nødvendigt af hensyn til barnets eller den unges sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget for en bestemt periode træffe afgørelse om, at samvær kun må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen. Under de samme betingelser og ligeledes for en bestemt periode kan der træffes afgørelse om at afbryde forbindelsen i form af samvær eller brev-, mail- eller telefonforbindelse mellem forældrene eller netværket og barnet eller den unge, ligesom der kan træffes afgørelse om, at barnets eller den unges anbringelsessted ikke må oplyses over for forældrene eller netværket.”

Overvåget samvær kan sættes i værk, når der er bekymring for barnets sikkerhed under samværet, eller fordi barnet har det meget svært med samværet. Ifølge vejledningen kan det dreje sig om, at:

- barnet eller den unge viser, at hun/han ikke er tryk under samvær med forælderen
- forælderen har svært ved at skabe kontakt med barnet eller den unge
- forælderen har svært ved at tage initiativ til samtale og aktiviteter under samvær
- forælderen er under samvær optaget af egne behov
- forælderen under samvær overser barnets eller den unges behov
- forælderen flere gange under samvær har overskredet barnets eller den unges grænser
- forælderen under samvær inddrager barnet eller den unge i sine egne problemer
- forælderen psykiske tilstand svinger
- forælderen sindsstemning svinger
- barnet eller den unge på grund af følelsesmæssige problemer i særlig grad har brug for tryk og forudsigelighed, også under samværet med forælderen

Overvåget samvær er en meget indgribende regulering af samværet mellem forældre og børn, og den besluttet alene af kommunens børn- og ungeudvalg. Forældre skal således ikke give samtykke til overvåget samvær. Det betyder, at overvåget samvær kan bidrage til, at eventuelle konflikter og usikkerhed bliver forstærket. Det er derfor vigtigt, at overvåget samvær planlægges og så vidt det er muligt sammen med forældrene, således at der sker en forventningsafstemning og dermed en minimering af mulige konflikter af hensyn til barnet eller den unges sikkerhed og tryghed.

I den forbindelse er det vigtigt, at kommunen er omhyggelig med udpegningen af den repræsentant, der skal overvåge samværet. Det er vigtigt, at samværskonsulenten arbejder på, at samværet kan finde sted i en afslappet atmosfære, og at fokus ikke kun er på kontrol. Samværskonsulenten skal kunne arbejde for at minimere usikkerhed og skepsis hos forælderen og understøtte udviklingen i relationen mellem forælder og barn. På den måde kan overvåget samvær udvikle sig til at

være et trygt rum for forælder og barn, der bidrager til at skabe et nyt udgangspunkt i relationen (Hansen, 2006).

I forhold til planlægningen og afviklingen af overvåget samvær er det vigtigt at få præciseret, hvad opgaven består af. Det kan være at få aftalt:

- tidsrummet på forhånd.
- stedet, hvor samværet skal foregå.
- at det er den eller de samme personaler, der udfører arbejdet hver gang af hensyn til barn og forældres tillid og fortrolighed.
- hvem af familien der kommer og har samvær med barnet eller den unge.
- at indholdet i samværet bliver planlagt sammen med den enkelte familie under hensyntagen til opgaven og helst fra gang til gang, så barn og familie på forhånd ved, hvad der skal ske.
- der skal være fuld åbenhed over for forældrene om, hvordan relationsforholdet opleves og eventuelt opleves forskelligt.

Aftaler om delt omsorgsvaretagelse

Det har afgørende betydning for børnenes og de unges kontakt til deres forældre, hvordan kommunen og anbringelsesstedet praktisk tilrettelægger samarbejdet og tildeler forældre en central position. Der er forskel på, hvad forældre kan alene, og hvad de kan i samarbejde med andre (Schwartz, 2003). Derfor har samarbejdets praktiske organisering stor betydning for forældres mulighed for at følge deres børn og agere som forældre i praksis.

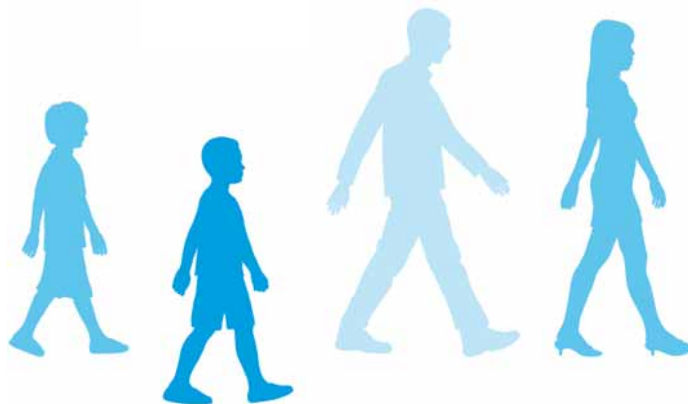
Det har i almindelighed betydning for forældre at tage del i deres børns liv og bidrage til omsorgen for dem. Samvær er derfor ikke kun et spørgsmål om kontakt og kommunikation, men også om at gøre noget for og med barnet eller den unge. Det er derfor vigtigt, at kommunen støtter anbringelsesstedet i at udvikle en praksis, der inkluderer forældre i en fælles varetagelse af omsorgen for børn og unge, så vidt det er muligt under hensyn til barnets bedste (se kapitel 4).

I kapitel 7 blev der peget på muligheden for at afholde samarbejdssamtaler mellem kommunen, anbringelsessted og forældre med det formål at konkretisere samarbejdet, afstemme forventninger og fordele opgaver mellem parterne (Wegler, et al., 2007). Samarbejdssamtalerne kan hjælpe forældre til at

afklare deres opgaver som forældre under barnets døgnophold og til at støtte dem i at planlægge og gennemføre samvær med børnene (Slettebø, 2009, Wegler, et al., 2007).

Bidrage praktisk til hverdagslivet

Delt omsorgsvaretagelse drejer sig om forældres mulighed for at kunne bidrage praktisk til barnets eller den unges hverdagsliv på anbringelsesstedet, hvad enten det er at bage kage eller at gå med til fodbold. Nogle forældre går op i tøj og udseende og vil gerne med til frisør, mens andre gerne vil tilkaldes og passe barnet, når det er sygt. Det handler om at afklare, hvad der er til barnets bedste. Hvad forældre magter, og hvad de gerne vil påtage sig af opgaver i barnets hverdagsliv?

Hvis professionelle deltager sammen med forældrene, hvem har så hvilke opgaver? Hvem deltager i møder med skole eller daginstitution? Hvordan fejres mærkedage, og hvem hjælper barnet med at købe gave til mors fødselsdag? Dette er meget væsentlige spørgsmål at tage stilling til.

Følgende eksempel er hentet fra et forskningsprojekt på en døgninstitution og giver et lille uddrag af et møde – et såkaldt overlap, hvor pædagoger koordinerer børn og unges hverdagsliv:

I weekenden – Kim skal af sted lørdag – der er lavet nogle aftaler om, at han skal køres ned til sin moster i weekenden. Det diskuteres, hvorfor han alligevel ikke skal hjem til sin mor i denne weekend, det plejer han ellers. Det fortælles, at moren uventet er taget på ferie. CAMILLA siger: "DORTE [anden pædagog] ringede og spurgte til et fødselsdagskort, Line havde fået. En invitation til en fødselsdag, og hun var sikker på, at Line nok ville glemme det. Hun sagde, at det lå ude i den sorte mappe, men jeg kan ikke finde det." (Det diskuteres, hvem der har set det, og hvor det kan være). "Rasmus fik kampkort med hjem i går, og det er selvfølgelig klokken ni

på lørdag hernede [lokalt]. I aften må I lige snakke med Rasmus, om han vil spille kamp, og spørge Jørgen [far], om det kan lade sig gøre, at han kommer lørdag [og følger sin søn i stedet for, at sønnen kommer hjem]. Så er der kommet [holder et papir op] fra Jespers børnehave, som han fik med hjem i går, hvor han kan invitere en ven på besøg... Han vil gerne invitere mor og sin bror Rasmus²⁰.

Dette uddrag af et overlap giver et lille indblik i, hvordan professionelle arbejder med børn og unges sammensatte hverdagsliv. Set fra børnenes perspektiver, handler hverdagen om at få mulighed for at besøge moster, at blive inviteret til fødselsdag hos venner, at gå til fodbold med far og at ønske, at mor og lillebror er med til et arrangement i børnehaven.

Det er dette hverdagsliv på tværs af flere livssammenhænge, hvor børn og unge lærer og udvikler sig sammen med jævnaldrende, der bør være i fokus i professionelles samarbejde med forældre. Det handler på mange måder om et ganske almindeligt børneliv, som alligevel er særligt, fordi realiseringen af børnenes ønsker afhænger af, om forældre, pædagoger og kommunen samarbejder og

20 Lettere omformuleret efter Schwartz, 2007

formår at arbejde sammen om omsorgen for børnene og de unge på fleksible måder.

Informationer til forældre om barnets hverdagsliv

Ifølge vejledningen skal kommunen sikre, at forældre får relevante informationer om barnet eller den unges hverdag. Forældre skal have mulighed for at danne sig et indtryk af barnets eller den unges hverdag. Det gælder både i forhold til hverdagen på anbringelsesstedet og i daginstitution, skole eller uddannelsessted. Forældrene skal også have mulighed for at kunne følge med i deres barn eller unges forhold til venner, fritidsaktiviteter mv. Vejledningen påpeger, at det vil være naturligt, at anbringelsesstedet selv står for at informere forældrene i forbindelse med det løbende samarbejde. Men det er kommunen, der har ansvaret for, at det sker, og det er også kommunens opgave at støtte anbringelsesstedet i at gøre det i praksis som en del af det løbende samarbejde mellem kommunen og forældrene. Det er vigtigt i forhold til at forebygge, at eventuelle uenigheder mellem forældre og anbringelsessted udvikler sig til konflikter.

Når forældre taler med deres børn, har det stor betydning, at de har indsigt i konkrete hændelser i deres børns hverdag. Det gælder for alle forældre, at konkret viden om barnets dag hjælper til at give ideer om, hvad man kan spørge til, hvis man gerne vil have barnet eller den unge til at fortælle. Alle de små historier og dagligdags fortællinger har derfor værdi

Aftaler om fordeling af opgaver mellem forældre og anbringelsessted kan også danne grundlag for en udveksling om små og store spørgsmål knyttet til omsorgen for børnene. Det er så at sige nødvendigt at skabe en praksis for at tale sammen (Wegler, et al., 2007). En mor til en 16 årig datter oplever, at hun bliver kontaktet om store og små ting i sin datters hverdag:

De ringer til mig fra døgninstitutionen, hvis der er nogle problemer med min datter eller andre ting, jeg skal tage stilling til. Vi holder også møder, hvor vi sidder og snakker om, hvordan det går. Og jeg tager fat i pædagogerne, hvis jeg synes, der er nogle ting, de burde være mere opmærksomme på eller gøre anderledes. Vi er da langt fra altid enige, men det er fint, at vi alligevel kan snakke sammen om tingene²¹.

21 Interview med Susanne, mor til 16 årig pige anbragt på døgninstitution

Når barnet eller den unge er anbragt i en plejefamilie er det særlig vigtigt, at der bliver etableret klare aftaler om, hvordan plejeforældrene vil inddrage familien i barnets eller den unges hverdag. For mange forældre er det meget betydningsfuldt, at de har mulighed for at følge med i deres barn eller unges hverdagsliv. Den løbende dialog om hverdagens hændelser kan være med til at give forældrene en tryghed, fordi de ved, hvad der sker i deres barns liv. En plejefamilie²² fortæller, at de som fast praksis fortæller forældrene om, hvad der sker i skolen. Hvis der opstår problemer omkring mobning, tildeling af støttetimer, forældresamtaler, nye kammerater mv., så bliver forældrene involveret. Desuden arbejder de med, at barnet eller den unge får fælles oplevelser sammen med forældrene og plejefamilien. Det kan være at tage på fisketur med far og søn, være ude at bowle eller gå i biografen. De inviterer også forældre til at deltage i daglige aktiviteter hjemme i plejefamilien:

Hvis vi kan høre eller mærke, at en af de unge ikke har lyst til at komme hjem til mor i weekenden, fordi der er for meget kaos derhjemme, så laver vi en aftale med mor om, at hun kommer her, og så laver vi mad og spiser sammen her i stedet for. Det giver den unge en tryghed samtidig med, at mor får mulighed for at få en god oplevelse sammen med sin datter.

På den måde arbejder de med at skabe fælles referencer, hvor alle parter får en god fælles oplevelse.

Livshistoriens betydning

Viden om ens egen historie er betydningsfuld for, at man kan forholde sig til, hvem man er som person, og man kan skabe mening i livet.

Børn elsker at fortælle historier, og de elsker at høre fortællinger om deres egen historie. De elsker at høre, at deres eksistens betyder noget for andre. De elsker at føle sig elsket. Historierne er med til at styrke deres identitet og selvværdsfølelse.

22 Interview med plejeforældrene Kirsten og Per Bundgård

Livshistorier i et pædagogisk perspektiv

Det kan have stor værdi for anbragte børn og unge at arbejde med livshistorier, fordi mange af dem ikke har haft forældre eller andre i deres netværk, som har kunnet eller har været opmærksomme på at fastholde deres historie. Disse børn og unge kan komme til at føle sig historieløse, når de eksempelvis flytter fra hjemmet til et anbringelsessted, eller de flytter fra ét anbringelsessted til et andet. Måske er deres historie udelukkende beskrevet i journaler, undersøgelser og handleplaner. Men det kan være vigtigt for barnet eller den unge at få beskrevet sin livshistorie, fordi livshistorier tager udgangspunkt i det levede liv og kan sige noget om de værdier, interesser og drømme, som barnet eller den unge har. Det at beskæftige sig med sin livshistorie kan være med til at skabe mening og sammenhænge i ens liv (Schwartz, I red., 2003).

Når barnet eller den unge får mulighed for at fortælle eller på anden vis arbejde med sin livshistorie får vedkommende mulighed for at blive hørt, set og forstået. Ved at arbejde med sin historie med de oplevelser, værdier og erfaringer, der ligger i det, får man mulighed for at søge sammenhænge og skabe en forståelse af sit eget livsforløb. Og det er en forståelse, man kan bygge videre på i sit fremtidige liv.

Når man arbejder pædagogisk med livshistorier, skal man være opmærksom på det dilemma, at processen med at skabe sin livshistorie både kan have en værdi i sig selv for den, der fortæller sin historie, og samtidig kan man som professionel have et overordnet pædagogisk mål med at arbejde med livshistorier. Her er det vigtigt at være bevidst om, at barnet eller den unge bør være aktøren i processen. Processen med at fortælle historien skal have betydning for den, der fortæller. Det skal være lysten og motivationen for at kende sig egen historie, der bør være drivkraften i processen, ellers kan det let blive en instrumentel aktivitet, der ikke får betydning for den, der fortæller.

Synligt bevis på identitet

Ved at få udarbejdet sin livshistorie eksempelvis i en livshistoriebog, får barnet eller den unge et synligt bevis på sin egen identitet. Det kan være en konkret bog med fortællinger, billeder, udklip og andre ting, som kan hentes frem i situationer, hvor barnet eller den unge har brug for at fortælle om sig selv og sin historie. En mor til et 14-årigt barn, anbragt i familiepleje, fortæller om betydningen af at have en livshistoriebog (Strøm, I, 2000).

Nu kan han sætte billeder på – har noget at vise frem. Han og hans plejefar sidder meget inde på værelset og snakker om bogen, og han viser den til sine kammerater. Så kan han fortælle, hvem der er hans mor og lillesøster og storebror. Det har han enormt meget glæde af. Det giver ham mere ro i sindet.

I det relationelle samspil med barnet, kan brugen af historiefortælling være en naturlig måde, på hvilken børn kan føle sig som hørende til i en familie og i en kultur og opleve sig som individ i et større fællesskab. Derfor er det ikke tilfældigt, at de elsker at høre historier om sig selv, om deres forældre og bedsteforældre. Historierne bliver en måde at styrke sin egen identitetsudvikling og selv værdsfølelse på. Hvem er jeg? Jeg er mig – og hvor kommer jeg fra? Børn kan på denne måde forbinde fortiden med nutiden og kan få rodfæste, tryghed og mod til at turde tage initiativer, der for barnet åbner for nye selvopfattelser og nye måder at være sammen med f.eks. kammerater på.

Livshistorier kan tillægge forældrene en betydning

Samtidig kan livshistorierne være med til at skabe en forbindelse til forældre. Ved at inddrage forældre aktivt i processen og lade

dem bidrage med deres fortællinger kan der blive etableret en værdifuld relation mellem barnet eller den unge og forældrene. Det kan være med til at levendegøre fortællingerne, og der kan komme mange nuancer og erindringer frem, som barnet eller den unge enten ikke kan huske eller har fortrængt. På den måde kan livshistorierne være med til at tillægge forældrene en særlig betydning i barnets eller den unges liv, og der kan opstå nye relationer mellem forældrene og barnet eller den unge.

En pædagog på en institution fortæller, hvordan hun har arbejdet med at konstruere femårige Daniels livshistorie (Schwartz, I red., 2003). De tager blandt andet på en fælles udflugt til de steder, hvor drengen har boet som barn sammen med sin far og mor. Mor snakker løs om den tid, de havde sammen, da Daniel var lille, og det gør et dybt indtryk på Daniel. Pædagogen fortæller:

Daniel bliver tydeligt glad, når mor fortæller noget direkte om ham. Han vover at spørge lidt mere om, hvordan han var som lille, og hvad de lavede. Jeg tror, hans mor gennem disse fortællinger har givet Daniels historie liv. Det vil hjælpe Daniel til at skabe mening med den livshistorie, han har.

Metode til at arbejde med barnets livshistorie

Hvad er en livshistoriebog?

En bog, der i ord og billeder, tegninger og dokumentarisk materiale beskriver et barns liv, fremstillet i kronologisk orden.

Hvem kan inddrages i at udarbejde livshistorien?

At inddrage forældre og netværk kan fremmer forældreevnen og oplevelse af tilknytning til barnet og fortsat at være betydningsfuld for sit barn, trods anbringelsen.

Hvordan kan den udarbejdes?

Man kan forme livshistorien i et løsbladesystem. Hvis det bliver sat ind i et ringbind, kan man løbende supplere det. Denne struktur åbner for en fleksibel historisk bladren frem og tilbage, sammen med barnet og forældre eller bedsteforældre. I ringbindet kan sættes lommer med barnets tegninger, fotografier og andet værdifuldt.

Hvad kan den indeholde?

Livshistorien kan indeholde en række konkrete elementer af barnets hverdag: Hvad barnet er glad for, fritidsinteresser, kammerater, yndlingsretter, spil, musik og meget mere. Den kan også indeholde en præsentation af barnets familie med navne, adresser, telefonnumre på forældre, andre barnet er glade for i familien, og som genkalder gode minder fra barnets opvækst.

Barnets nuværende bosted med adresse, hvem der bor der, og hvorfor barnet bor her nu. Barnets sociale liv med beskrivelser af tidligere og nuværende venner, kammerater, vigtige voksne, børnehave, skole, fritidsklub osv.

Fotografier og illustrationer i livshistoriebogen

Fotografier er et levende dejligt, materiale, som kan være gode at snakke ud fra sammen med barnet og måske også sammen med forældrene. Billeder fortæller, de viser og sætter måske også en god stemning. Postkort og barnets egne tegninger, sutten, suttekluden eller et huskespil kan gemmes i en kasse ved siden af bogen eller i en lomme i bogen.

Det er også en mulighed at tage barnet ved hånden og gå tilbage i tiden, måske også ved at besøge steder i barnets historie.

Kilde: Strøm, I. (2000). *Livshistoriebøger – en hjælp til identitets- og selvværdsudvikling*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.

Erfaringer fra praksis

Alle forældre vil deres børn det bedste

På nærmiljøinstitutionen Korsløkke i Odense er grundholdningen, at forældrene er og altid vil være de vigtigste personer i et barns liv – lige meget hvordan de har det. Derfor bliver indsatsen altid rettet mod hele familien.

- Jeg kan slet ikke forestille mig, at jeg skal arbejde med nogle børn, uden at forældrene bliver inddraget. Det vil simpelthen ikke give mening, fordi det netop er i relationen mellem børnene og forældrene, at udviklingen sker, siger pædagog Birgit Andkjær. Hun har mange års erfaring med at arbejde på anbringelsesområdet, og hun fortsætter:

- Som pædagog er jeg udelukkende et supplement til familien, og jeg kan være katalysator for, at de får etableret nogle gode og konstruktive relationer til hinanden. Men jeg kan ikke skabe relationen dem for dem. Det kan de kun selv gøre.

Korsløkke er en nærmiljøinstitution, hvor de både har et døgntilbud, aflastning og tilbud til børn og unge om at være der på deltid. Kendetegnende for den pædagogiske grundholdning på stedet er, at det er et tilbud til hele familien, og målet er at bringe familien sammen igen – ikke adskille den.

Fleksibel indsats

Korsløkke er et fleksibelt sted, hvor målet er, at børn og familier får den nødvendige hjælp til at skabe tryghed og få hverdagen til at fungere på de særlige vilkår og forudsætninger, som den enkelte familie har.

Det betyder, at Korsløkke for nogle børn er deres hjem i en periode. For andre børn er det et værested, en aflastning, et holdepunkt – og en støtte til, at de og deres forældre kan få et bedre liv sammen, hvis det er muligt.

- Hvis man vil hjælpe børnene, så er man også nødt til at hjælpe deres forældre. Udviklingen sker i relationen mellem barn og forældre – ikke mellem os og barnet eller os og forældrene. Vi er med til at skabe rammerne, men børnene og forældrene fylder dem selv ud, pointerer Birgit og tilføjer:

- Jeg tager for eksempel med en mor og hendes datter til forældremøde på skolen. Jeg siger ikke noget på selve mødet. Det gør hun selv. Men det styrker hende, at jeg er med, og det har stor betydning for hende.

Kan godt fjerne barnet men ikke relationen

Udgangspunktet for arbejdet med familien på Korsløkke er, at familien skal blive samlet igen, hvis det er muligt og til barnets bedste.

- Alle forældre vil deres børn det bedste. Og de gør deres bedste. Det er jeg ikke et sekund i tvivl om. Men det er ikke altid nok, så derfor kan det være godt for både børn og forældre, at børnene bor på institutionen i en periode. Men det er altid med det sigte, at vi vil arbejde for at bringe familien sammen igen, understreger Birgit og fortsætter:

- Med mindre forældrene er døde, så er livsgrundlaget for alle børn, at de har nogle forældre. Det kan vi ikke ændre på. Vi kan godt fjerne børn fra deres forældre. Men vi kan ikke fjerne relationen, og det skal vi heller ikke. Forældrene vil altid være de mest betydningsfulde voksne i børnenes liv.

- Jeg har set så mange gange, at børn er dybt bekymret for, hvordan deres forældre har det, mens de er anbragt uden for hjemmet. Og det er lige meget, hvor vanskelig relationen til forældrene ellers kan være. Derfor kan vi også bedst hjælpe børnene ved også at hjælpe forældrene, fordi der vil opstå et uopretteligt hul i børnenes tilværelse, hvis de helt mister kontakten til forældrene. Og det hul vil vi som professionelle aldrig være i stand til at udfylde.

Møder forældrene med anerkendelse

En forudsætning for at kunne arbejde ud fra den tilgang til forældrene er, at man som pædagog kan rumme forældrene og de udfordringer, som arbejdet med familien også giver.

- Jeg har endnu ikke mødt en familie, som ikke indeholder noget godt. Det er vigtigt, at vi kan se ressourcerne i familien, og at vi gør dem tydelige for både børn og forældre. For ofte kan de ikke selv få øje på dem.

- Vi skal fungere som rollemodeller og vise familierne, at de kan være sammen på andre måder, end de måske plejer. Så vi laver mad sammen. Vi går ture. Eller tager ud at købe ind sammen. På den måde får familien nogle nye billeder på, hvordan man kan være sammen og gøre noget sammen. Det er vigtigt, pointerer Birgit og tilføjer afslutningsvis:

- Og bagved det hele ligger, at vi er fordomsfrie og anerkendende over for forældrene. Det betyder ikke, at vi som professionelle ikke også kan blive både vrede, frustrerede og skuffede over forældrene. Men det betyder, at vi anerkender, at de gør deres bedste ud fra de forudsætninger, de har. For det er vigtigt, at de føler sig respekterede og betydningsfulde i forhold til hinanden og deres børn. Det er forudsætningen for, at familien kan komme til at fungere sammen igen.

Erfaringer fra praksis

Er stadig mor for sin datter

Det allervigtigste for Susanne er, at hun stadig kan være mor for sin datter, mens datteren er anbragt uden for hjemmet. Og det er der rig mulighed for på den døgninstitution, hvor datteren er anbragt.

- Vi snakker sammen i telefon flere gange om dagen, og hun ringer og siger godnat hver aften. Det er hyggeligt. Det er meget vigtigt for mig, at vi har den daglige kontakt, så jeg kan mærke, at hun stadig er min datter. Og hun kan mærke, at jeg stadig er hendes mor, siger Susanne, hvis 16-årige datter har været anbragt på døgninstitutionen de seneste tre år.

Følger med i dagligdagen

Det er også vigtigt for Susanne, at hun kan følge med i sin datters dagligdag. Det gør hun så godt, hun kan.

- Når de ringer efter mig, så kommer jeg. For eksempel har vi lige været til forældremøde på skolen. Det betyder meget for mig, at jeg kender hendes lærere, og at jeg ved noget om, hvordan det går med hende i skolen. Det er også en måde at vise hende på, at jeg stadig er hendes mor, siger Susanne.

Hun kommer også til de forskellige forældrearrangementer, som afholdes på døgninstitutionen.

Lader mor være mor

For Susanne er det afgørende, at pædagogerne respekterer hende og respekterer, at hun stadig skal være mor for sin datter, selv om hun ikke altid kan være det på den måde, hun gerne vil.

- Det bedste ved stedet er, at de ikke prøver at tage min datter fra mig. Tværtimod så støtter og hjælper de mig, så jeg stadig kan være mor for min datter. Det betyder alt for mig.

Litteratur

- Andersson, G. (1995). *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, G. (1998). *Foräldrekontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv*. *Socialvetenskaplig Tidskrift*/1.
- Bronserud, S., & Dessau, M.-L. (2001). *Anbringelse af børn i familiepleje*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Egelund, T. (2011). *Institutionel ambivalens overfor anbragte børns forældre*. I T. Egelund & T. B. Jakobsen (red.), *Døgninstitutionen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, E. (2006). *Erfaringer med overvåget samvær*. I L. Jørgensen & S. Kabel (red.), *Forældreinddragelse - til barnets bedste*. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først. Kbh.: Børnesagens Fællesråd og KABU.
- Jørgensen, L., & Kabel, S. (Eds.). (2006). *Forældreinddragelse - til barnets bedste*. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først. Kbh.: Børnesagens Fællesråd og KABU.
- Madsen, K. (2008). *Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre*. In I. Schwartz, J. Gleerup, E. Soelmark, E. Andersen & B. Kruse (red.), *Børneperspektiver på døgninstitutioner*. Inddragelse af og samarbejde med børn og forældre. Syddansk Universitetsforlag.
- Moldestad, B. (2002). *Samvær sett fra foreldrenes ståsted - utfordringer for barnevernet*. *Tidsskriftet Norges Barnevern*/3.
- Moldestad, B. (2007). *Å være foreldre til barn i fosterhjem*. *Tidsskriftet Norges Barnevern*/2.
- Moldestad, B., & Skibred, D. (2009). *Foreldres opplevelse av et foreldreskap på afstand*. *Fontene Forskning*/2.
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution*. *Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Ph.d, Odense: Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitet.
- Schwartz, I. (2011). *Professionelles forståelser af børns særlige behov*. I T. Egelund & T. B. Jakobsen (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Schwartz, I., & Madsen, K. (2003). *Døgninstitutionen som en del af familiens netværk*. *Social Kritik*, 89.
- Schwartz, I. (red.) (2003). *Fortællinger fra praksis – om livshistorier og pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten*. *Kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Strøm, I. (2000). *Livshistoriebøker - en hjælp til identitets- og selvvrdsudvikling*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Ulvik, O. S. (2002). *Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre - en diskusjon av kunnskapssituasjonen*. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 22/2, 66 - 75.
- Undersøgelse af plejefamiliers rammer og vilkår* (2010). *Servicestyrelsen/Deloitte*.
- Wegler, B., & Warming, H. (1996). *Barnet mellem to familier*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Wegler, B., Warming, H., Elgaard, R., & Storm, M. (2007). *Konfliktmægling og samarbejdssamtaler i anbringelsessager*. Kbh.: Frydenlund.
- Øvreeide, H., & Hafstad, R. (2004). *Forældrefokuseret arbejde med børn*. Århus: Systime.
- www.familiehusene.dk

LITTERATURLISTE

- Andersen, J. (2006). *Social forvaltningsret*, 2. udgave. Nyt Juridisk Forlag.
- Andersen, D., Egelund Nielsen, H., & KABU (2005). TABUKA. Kbh.: Børn & Unge.
- Andersson, G. (1998). *Foräldrekontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv*. Socialvetenskaplig Tidskrift/1.
- Andersson, G. (1995). *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andenæs, A., & Skollerud, K. H. (2003). *Flytning i offentlig regi*. I E. Backe-Hansen (red.), *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ankestyrelsen. *GUIDE Anbringelse uden samtykke, Eksempler fra Ankestyrelsens praksis*.
- Nyt fra Ankestyrelsen, nr. 5/2002.
- Bank-Mikkelsen, N.E., (1971). *Noget om åndssvage*. I J. Jepsen (red.). *Afvigerbehandling. Thaning og Appel*. Bekendtgørelse nr. 6 af 6. januar 1992 af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder.
- Bekendtgørelse nr. 750 af 19. oktober 1998 af lov om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.
- Bowlby, J. (1994). *En sikker base*. København: Det Lille Forlag.
- Bryderup, I. M. (2005). *Børnelove og socialpædagogik gennem hundrede år*. Århus: Klim.
- Börjeson, B., & Håkansson, H. (1998). *Truede børn*. Socialt arbejde ved anbringelse af børn uden for hjemmet. København: Munksgård.
- Brønserud, S., & Dessau, M.-L. (2001). *Anbringelse af børn i familiepleje*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Center for Ligebehandling af Handicappede (2005). *Børn med handicap på døgninstitution*.
- Christensen, E. (1998). *Anbringelser af børn*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Christiansen, Ø., & Havnen, K. J. S. (2003). *Plassering utenfor hjemmet - sammenbrud eller gjennombrud*. I E. Backe-Hansen (red.), *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Datasammenskrivning nr. 11315 af 28/09/1994 af lov om offentlighed i forvaltningen.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. (2011). *Institutionel ambivalens overfor anbragte børns forældre*. I T. Egelund & T. B. Jakobsen (red.), *Døgninstitutionen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T., & Böcker Jakobsen, T. (red.) (2009). *Omsorg for anbragte børn og unge døgninstitutionens hverdag og vilkår*. København: Akademisk Forlag.
- Egelund, T., & Hestbæk, A. D. (2009). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Egelund, T., Andersen, D., Hestbæk, A.-D., Lausten, M., Knudsen, L., Olsen, R. F., et al. (2008). *Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater af SFIs løbsundersøgelse af årgang 1995*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

- Egelund, T., & Vitus Andersen, K. (2007). *Sammenbrud i anbringelser af unge*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Ejrnæs, M. (2010). *Mønsterbryder - et positivt signal uden mening*. I A. S. Bach & J. Birk Sørensen (red.), *Mønsterbrud i opbrud*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Ejrnæs, M., Gabrielsen, G., & Nørrung, P. (2005). *Social opdrift - social arv*. København: Akademisk Forlag.
- FNs konvention om rettigheder for personer med handicap.
- Ghazal, D. (2003). *At stå udenfor*. Livshistoriske interview med forældre til borgere med nedsat funktionsevne. I I. Schwartz (red.), *Fortællinger fra praksis. Om livshistorier og pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Foss, J. & Guldborg, P. (1994). *Brudstykker*. København: Høst & Søn.
- Gjærum, B., Grøholt, B., & Sommerschild, H. (2000). *Mestring som mulighed*. København: Gyldendal.
- Hald Andersen, S. (red.). (2010). *Når man anbringer et barn*. København/Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hammen, I., & Jensen, T. G. (2010). *Anbringelse af børn med etnisk minoritetsbaggrund*. København: Servicestyrelsen og SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Hansen, E. (2006). *Erfaringer med overvåget samvær*. I L. Jørgensen & S. Kabel (red.), *Forældreinddragelse - til barnets bedste*. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først. København: Børnesagens Fællesråd og KABU.
- Henriksen, B. S., Rannje, B. H. & Ekstein, Aase (2004). *Undskyld, må jeg lige få en at snakke med, tak! - ja værsgo*. København: P. S. Foreningen af professionelle støttepædagoger.
- Hielmcrone, N. V., & Schultz, T. (2007). *Større retssikkerhed i socialt arbejde*. I M. Appel Nissen, K. Pringle & L. Uggerhøj (red.), *Magt og forandring i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Hussain, M. A. (2004). *Børnefattigdom i Danmark 2002. Tema: Fattigdommens dynamik*. København: Socialforskningsinstituttet for Red Barnet.
- Høilund, P., & Juul, S. (2005). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. Danmarks Blindbibliotek.
- Juul Jensen, J. (2002). *Humaniora som sundhedsvidenskab*. I V. Juul Jensen, H. Fink & C.T. Lystbæk (red.), *Humaniora og sundhedsvidenskab*, Århus: Filosofia.
- Højholt, C., Røn Larsen, M., & Stanek, A. H. (2007). *Børnefællesskaber - om de andre børns betydning*. København: Børn & Unge.
- Højholt, C. (2001). *Samarbejde om børns udvikling*. *Humaniora som sundhedsvidenskab*. I U. Juul Jensen, H. Fink & C. T. Lystbæk (red.), *Humaniora og sundhedsvidenskab*. Aarhus: Philosophia.
- Højholt, C. (2001). *Samarbejde om børns udvikling*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Højholt, C. (1993). *Brugerperspektiver*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Järvinen, M. (2004). *Hjælpens univers - et magtperspektiv på mødet mellem klient og system*. I A. Meeuwisse & H. Swärd (red.), *Perspektiver på sociale problemer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, L., & Kabel, S. (red.) (2006). *Forældreinddragelse - til barnets bedste*. Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først. København: Børnesagens Fællesråd og KABU.

- Jørgensen, S. (2007). Børns rettigheder i socialretlige og familieretlige sager i Tidsskrift for Familie- og Arveret, nr. 4.
- Ketscher, K. (2010). Sociale rettigheder og EMRK. En indvandret retskilde i problemer i Menneskerettighedsdomstolen - 50 års samspil med dansk ret og politik. Jonas Christoffersen og Mikael Rask Madsen, Thomson Reuters (red).
- Ketscher, K. (2008). Socialret, principper – rettigheder – værdier, Forlaget Thomson.
- Ketscher, K. (2003). Børns Menneskerettigheder. Om FN's Børnekonvention i dansk ret, i Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence, Jørgensen S. et al. (red). Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Knudsen, L. (2009). Børn og unge anbragt i slægten 09:26. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Knudsen, L. & Egelund, T. (2011). Effekter af slægtspleje 11:20. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Kousholt, D. (2005). Børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og familie. I C. Højholt Forældre-samarbejde - forskning i fællesskab. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Kousholt, D. (2011). Børnefællesskaber og familieliv. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Kristensen, O. S., Kristiansen, Lemann. B. og Jensen, B. N. (2010). Retssikkerhed og rationalitet i anbringelsessager. Retfærd, vol. 33 nr. 3.
- Lorenzen, P. m.fl. (2003). Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art 1-10). København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Lov nr. 429 af 31/05/2000 om behandling af personoplysninger.
- Lovbekendtgørelse nr. 81 af 04/02/2011 af lov om social service.
- Lovbekendtgørelse nr. 1054 af 07/09/2010 af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.
- Lovbekendtgørelse nr. 1365 af 07/12/2007 af forvaltningsloven.
- Lovbekendtgørelse nr. 904 af 18/08/2011 af lov om social service.
- Lovbekendtgørelse nr. 656 af 15/06/2011 af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.
- Madsen, K. (2008). Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre. I I. Schwartz, J. Gleerup, E. Soelmark, E. Andersen & B. Kruse (red.), Børneperspektiver på døgninstitutioner. Inddragelse af og samarbejde med børn og forældre. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Mattsson, T. (2010). Rätten till familj inom bar och ungdomsvården. Liber AB.
- Moldestad, B., & Skibred, D. (2010). Når barn bor i forsterhjem. Norges Barnevern, 87/1, 32-46.
- Moldestad, B., & Skibred, D. (2009). Foreldres oplevelse av et foreldreskap på afstand. Fontene Forskning, 2, 41-52.
- Moldestad, B. (2007). Å være foreldre til barn i fosterhjem. Tidsskriftet Norges Barnevern/1.
- Moldestad, B. (2002). Samvær sett fra foreldrenes ståsted - utfordringer for barnevernet. Tidsskriftet Norges Barnevern/3.
- Morin, A. (2011). Samarbejde om inklusion. I C. Højholt (red.), Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs. København: Dansk Psykologisk Forlag.

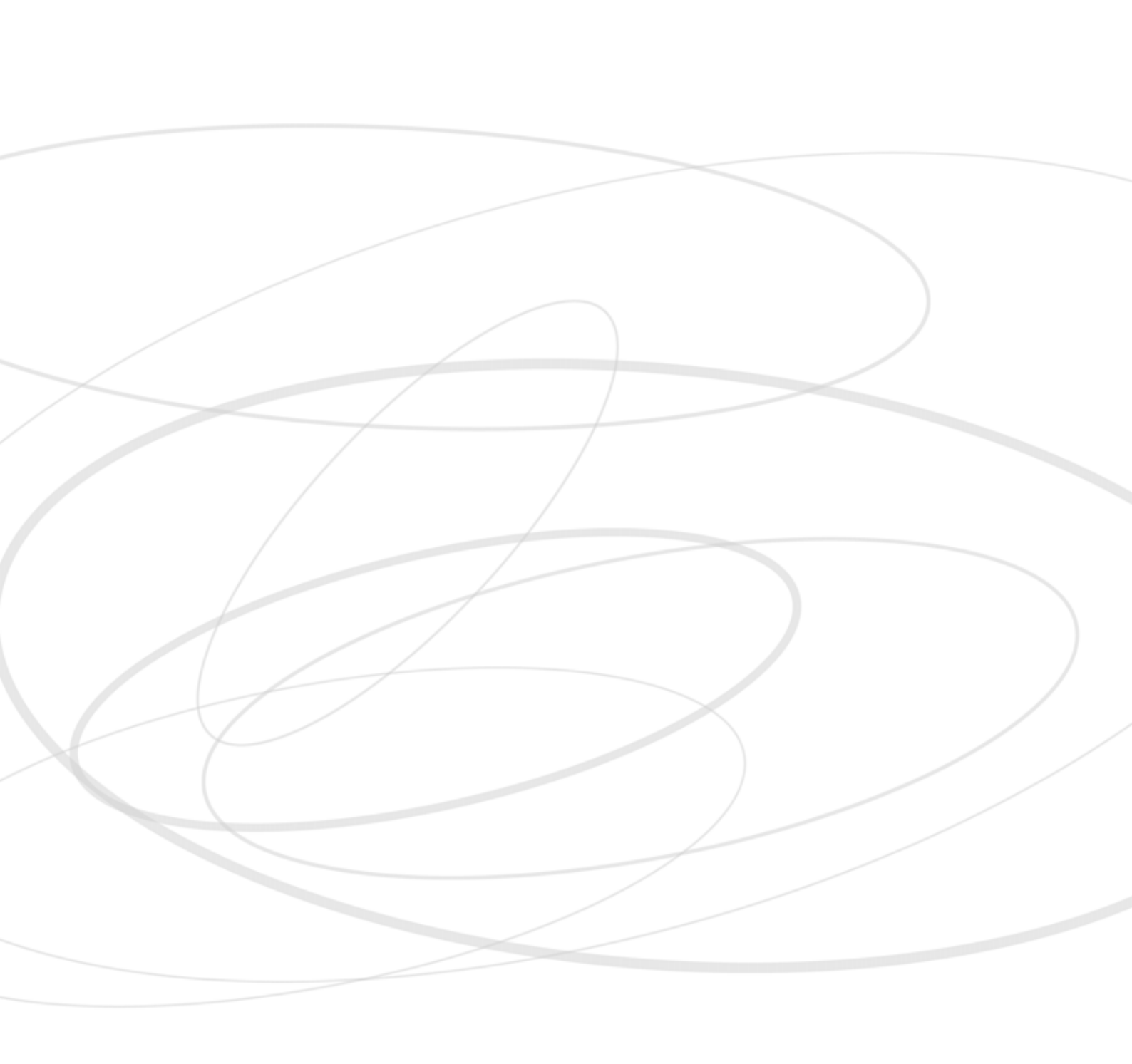
- Nielsen, S. B., & Uggerhøj, L. (2005). *Mellem nærhed og magt*. I A. Munch, U. B. O. Unge & KABU (red.), *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge*. Åbenrå: UFC Børn og Unge.
- Nielsen, S. (1992). *Onkels erindringer: et liv i dansk børneforsorg 1910-1972*. Odense: SL - Fyn.
- Rasmussen, B. M. (2002). *En beslutningsmodel med meget mere*, Socialministeriet.
- Rasmussen, Nell (2010). *Børn i familie- og socialretten*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Rasmussen, O. V. (2004). *Psykologiske kategorier i inklusiv praksis*. Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, Årg. 41, nr. 5/6, 401-423. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Rohde, J. (2006). *Visitation og modtagelse af nye familier*. I K. Madsen, J. R. Hansen, D. Wind, B. A. Larsen, E. Soelmark & K. Skøtt (red.), *Omsorg for børn gennem omsorg for deres forældre - en projektrapport om forældresamarbejde på Nærmiljøinstitutionen Korsløkke*.
- Rutter, M., & Rutter, M. (2000). *Den livslange udvikling: forandring og kontinuitet* (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Rytter, Jens Elo (2000). *Grundrettigheder. Domstolens fortolkning og kontrol med lovgivningsmagten*. København: Gad Jura.
- Røn Larsen, M. (2011). *Inklusionsparadokser - betingelser for at arbejde med børn i vanskeligheder*. I C. Højholt (red.), *Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Schjelderup, L., Omre, C., Marthinsen, E., Horverak, S., & Hyrve, G. (2005). *Mot et nytt barnevern*. In L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (red.), *Nye metoder i det moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schultz Jørgensen, P., N. Egelund, et al. (1993). *Risiko-børn*. København: Det Tværministerielle Børneudvalg.
- Schwartz, I. (2011). *Professionelles forståelser af børns særlige behov*. I T. Egelund & T. B. Jakobsen (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Ph.d. Odense: Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitetsforlag.
- Schwartz, I., & Madsen, K. (2003). *Døgninstitutionen som en del af familiens netværk*. Social Kritik, 89, 62-69.
- Schwartz, I. red. (2003). *Fortællinger fra praksis - om livshistorier og pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Schwartz, I. (2001). *Socialpædagogik og anbragte børn*. København: Gyldendal.
- Servicestyrelsen (2010). *Anbringelse af børn med etnisk minoritetsbaggrund - en forskningsoversigt*.
- Servicestyrelse (2011). *Inspirationskatalog om Forældreprogrammer*.
- Skytte, M. (2005). *Anbringelse af etniske minoritetsbørn*. I A. Munch & U. B. o. Unge (red.), *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge*. Åbenrå: UFC Børn og Unge.
- Slettebø, T. (2007). *Forældres medbestemmelse i barnevernet. Et studie av forældres erfaringer med individuelt og kollektiv medvirken*. Trondheim: Norges Teknisk- Naturvidenskabelige Universitet.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten. Kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.

- Sloth, D. A. (2004). *Færre penge end andre børn. Interviewundersøgelse med børn fra familier med lav indkomst*. København: Socialforskningsinstituttet for Red Barnet.
- Socialministeriet (2010). *Anbragte børn med funktionsnedsættelse – intern kortlægning af viden og praksis*.
- Socialministeriet. (2011). *Inspirationskatalog om Forældreprogrammer - 18 evidensbaserede indsatser til familiebehandling*.
- Sommer, D. (2003). *Barndomspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Sommer, D. (2010). *Hvad er resiliens?* I A. S. Bach & J. Birk Sørensen (red.), *Mønsterbrud i opbrud*
- Thormann, I., & Guldberg, C. (2001). *Den nænsomme anbringelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ulvik, O. S. (2002). *Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre - en diskusjon av kunnskapssituasjonen*. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 22/2, 66 - 75.
- Undersøgelse af plejefamiliers rammer og vilkår* (2010). *Servicestyrelsen/Deloitte*.
- Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4* (2004). *Socialministeriet*.
- Vejledning 11 af 15/02/2011 om særlig støtte til børn og unge og deres familier*.
- Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familie. Vejledning nr. 3 til serviceloven af 15/02/2011*.
- Vejledning nr. 9859 af 6. september 2007 om forældremyndighed og barnets bopæl*.
- Wegler, B., & Warming, H. (1996). *Barnet mellem to familier*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Wegler, B., Warming, H., Elgaard, R., & Storm, M. (2007). *Konfliktmægling og samarbejdssamtaler i anbringelsessager*. København: Frydenlund.
- Øvreeide, H., & Hafstad, R. (2004). *Forældrefokuseret arbejde med børn*. Århus: Systime.

www.fbu.dk

www.foraeldrestoetten.dk

www.inddrag.nu

STIKORD

Aktindsigt	33, 36, 39-40	Børnekonventionen	33, 51, 53, 55, 56
Anbringelse uden samtykke	34, 40, 44, 53, 115-118, 172	Børneperspektiv	53, 162
Anbringelsesforløbet	70, 99, 113, 126, 132, 142, 147, 148, 173	Børnesag	97
Anbringelsesområdet	19, 20, 23, 24, 29, 85, 203	Centralinstitutioner	21
Anbringelsesstedet	23, 28, 29, 45, 46, 49, 61, 66, 79, 80, 82, 87, 88, 118, 124, 125, 130, 136, 147-149, 156-168, 182-193, 196, 198	Daginstitutioner	79
Anden etnisk baggrund	87	Delt omsorgsvaretagelse	79, 85, 196
Anerkendelse	73, 74, 148, 204	Det Sociale Nævn	48, 128
Ankestyrelsen	115, 116, 118, 127	Dialog	33, 36, 38, 41, 62, 73, 92, 97, 100, 102, 107-111, 114, 118, 167, 199
Asymmetriske magtrelationer	71	Dialogprincippet	33, 38, 62
Barns perspektiv	68	DVD	15
Barnets bedste	30, 33, 34, 51, 53-55, 58, 85, 86, 90, 106, 117, 182, 186, 196	Døgninginstitution	20-21, 29, 84, 89, 132, 149, 160, 169, 189, 191-192, 197, 206
Barnets Reform	17, 54	Etniske minoriteter	156
Bedsteforældre	28, 49, 153, 154, 164, 183, 201, 202	Familiebehandling	48, 132, 133, 170
Begrundet stillingtagen	110	Familiekontrakter	43
Belastende og beskyttende faktorer	26-27	Familiepleje	70, 139, 150, 152, 153, 161, 165, 170-172, 189, 200
Bisidder	128, 164, 186, 193	Familierådslagning	43, 164-165
Boligindretning	135, 137	Fattigdom	25
Boligsift	137	FN	33, 51, 52, 54, 56, 57
Børn og unge med handicap	57	Forbrugsgoder	135-136
Børn og unge-udvalget	194	Foranstaltning	35, 38, 41, 43-46, 54, 57, 63, 83, 86, 99, 103, 104, 106, 110-113, 128, 131, 175
Børnefaglig undersøgelse	40-42, 64, 97-100, 104-107	Forvaltningsloven	33, 36, 39, 43

Forældreansvarsloven	37, 49, 183	Informerede samtykke	45
Forældrekompetencer	160	Inklusion	29, 30, 57
Forældreskab	79, 86, 89, 90, 130	Internationale konventioner	33, 50
Forældremyndigheden	36-40, 43-45, 48, 97, 98, 104, 110, 114, 115, 126, 183, 185	Kommunikation	35, 73, 88, 101, 125, 156, 164, 172, 196
Forældrenetværk	137	Konfliktmægling	160-161
Forældreperspektiv	53	Kontakt	28, 34, 42, 46, 50, 52, 54, 65-68, 72, 102, 104, 116, 118, 124, 134-137, 140, 147, 152, 155, 169, 170, 172, 181-191, 194, 196
Forældresamarbejde	19, 30, 38, 40, 43, 61 64, 69, 71, 73, 79, 85, 88, 90, 97, 130, 190	Kontinuitet	19, 24, 28, 30, 34, 80, 83-87, 156, 159, 181, 182, 189
Forælderevne	100, 116	Kontinuitetsprincippet	24
Fritidstilbud	79, 165	Kriminalitet	24
Frivillig anbringelse	34, 45, 117, 118, 151		
Funktionsnedsættelser	88, 101		
Fællessamtaler	108		
Handicapbil	136-137	Livshistorier	181, 200-201
Handicapkomenserende ydelser	135	Livssituation	27, 30, 61, 66, 70, 79, 81, 83, 105-107, 151, 168, 186
Handicapkonventionen	33, 51, 56, 57	Loyalitetskonflikt	29, 66, 187
Handleplan	43-48, 64, 91, 97, 110-117, 125, 149, 156, 165, 171, 185, 200	Menneskerettighedskonventionen	33, 51-52
Helhedsorienteret	79, 80, 83, 99, 105	Metoder	19, 29, 43, 147, 159-161
Helhedsorienteret indsats	79, 80	Misbrug	24, 27, 37, 48, 52, 75, 88, 89, 114-116, 139, 191
Helhedsorienteret undersøgelse	99	Modtagelsen	166
Hjælpe midler	135-137		
Hverdagsliv	19, 25, 28, 30, 64, 66, 73, 79, 82-86, 90, 99, 104-107, 114, 117, 125, 130, 135, 147, 152, 156, 160, 161, 166, 167, 189, 191, 196-199	Nedsat funktionsevne	21-22, 30, 48, 82, 135-137
Identitet	57, 199-201	Netværk	23-30, 43, 49, 54, 62, 64, 65, 68, 80, 85, 88, 99, 101-105, 113, 124, 128, 137, 136, 149, 153-155, 164-166, 176, 183, 194, 200-202
Inddragelse	30, 33-36, 43, 61-63, 66, 70, 97, 102-105, 147, 156, 169, 177	Netværksplejefamilier	149, 155
Indskrivningsmøder	175		

Netværksmøder	43, 102, 154, 166	Rettigheder	33-36, 50-58, 62, 69, 72, 73, 102, 117, 130, 155
Netværkspleje	132, 149, 153-155, 165		
Nærmiljøinstitution	29, 84, 89, 167, 203	Sagsbehandler	40-44, 51, 56, 67, 72, 74-76, 91, 97, 99, 102, 103, 106-119, 124-126, 130, 139, 142, 148-153, 156, 158, 164, 166, 170, 175, 184, 193
Offentlighedsloven	33, 36	Sagsbehandling	33, 36-37, 52, 72, 127
Omsorgsmiljø	80, 81, 85	Sagsbehandlingsregler	35-38
Omsorgspersoner	28, 82, 87, 148	Samarbejdssamtaler	159-163, 192, 196
Omsorgsvaretagelse	79, 85, 90, 196	Samtykke	34, 37, 40-48, 53, 92, 102, 104, 110, 114-118, 127, 128, 172, 185, 194
Opholdssted	70, 116, 132, 137, 149, 160	Samfundsmæssige syn	19
Oplysningspligten	40	Samvær	25, 37, 48-50, 54, 55, 65, 67, 72, 87, 124, 134, 172, 181-186, 188-196
Opvækstbetingelser	25, 88	Seksuelle overgreb	50, 110
Overvåget samvær	76, 194-196	Selvværdsfølelse	199, 201
		Servicebogen	24, 28, 33-58, 62-67, 80-83, 98-100, 105, 110-114, 123-137, 148-151, 183-185, 194
Partshøring	33, 36, 39	Servicestyrelsen	155-157, 164, 166
Persondataloven	33, 36, 43	SFI	65, 153, 155
Plejefamilier	29, 66, 149, 153, 155	Skole	28, 79, 84, 90, 152, 197, 198
Professionelle	19-30, 58, 61-73, 82-90, 104-107, 112, 117, 124, 125, 130, 148, 156, 160, 165-168, 181, 186-193, 197	Skolen	25, 75, 84, 91, 150, 199, 204, 206
Psykoanalytiske teorier	24, 106	Skærpet underretningspligt	128
Pædagog	66, 86, 133, 160, 167, 172, 192, 197-201, 203, 206	Slægtspleje	153, 155
		Social arv	24-25
Relationer	20-30, 41, 49, 67, 86, 71, 80-86, 133, 149, 181-191, 201, 203	Social deltagelse	28
Ressourcer	26, 27, 30, 37, 38, 43, 62-64, 70-74, 83, 88, 90, 93, 102-105, 110, 115, 119, 134, 153, 157, 159, 164, 173, 176, 205	Socialforvaltningen	87, 155, 191
Retssikkerhed	33, 36, 38, 40, 42, 62, 72, 113	Socialministeriet	100, 135-137
Retssikkerhedsloven	33, 36, 38, 40, 42, 43, 62, 72	Socialstyrelsen	17
Retten til at udtale sig	55	Socioøkonomiske betingelser	88
		Støtte i hjemmet	116, 132-133

Støtteperson	47, 48, 118, 123, 125-131 138, 139, 184, 193	Serviceloven:	
		§ 1	58
		§ 19	37
Tavshedspligten	43	§ 46	38, 80, 83
Tilsyn	46, 54, 81	§ 47	62
Transportudgifter	134	§ 50	41, 64, 98, 99, 105
Tvangsforanstaltninger	35	§ 51	42
Tværprofessionelle samarbejde	86	§ 52	132, 134
		§ 53	45
Udviklingsperspektiv	97, 104, 174, 176	§ 54	48 125, 126
Udviklingsstøttende dialoger	107	§ 58	114
Underretning	98, 128	§ 66	149
		§ 70	46, 113
Vejledningen	30, 34, 43, 48, 50, 56, 81, 85, 100, 105, 110, 124, 126, 132-135, 149, 193, 198	§ 71	49, 183, 184, 194
		§ 75	43
		§ 107	124
Vold	27, 50, 88, 110, 114-116	§ 108	124
Vold i familien	27	§ 112	135
		§ 113	136
Økonomisk støtte	48, 88, 123, 134	§ 114	136
		§ 116	137
		§ 140	43, 111, 125
		§ 153	128
		§167	36

